

იონიკი (შუაფრანგ. ionique<ლათ. Iōnicus<ბერძ. Iōnikós იონიური, იონიელებთან დაკავშირებული) – ორნამენტული დეტალი, რომელიც, ჩვეულებრივ, ამშვენებს ნაოთხალ ლილვს და მიიღება ოვალური ამოზნექილობის, კვერცხისებრი, ისრული და ფოთლოვანი მწკრივების მონაცვლეობით. გამოიყენება კლასიკური იონიური და კორინთული არქიტექტურული ორდერების სვეტისთავებში, ფრიზებსა და კარნიზებში (ნახ. 1. იონიკები ერექთეიონის ფრიზის ფრაგმენტზე, ქ. ლონდონის ბრიტანეთის მუზეუმი, ინგლისი).

ნახ. 1

იონიტები – მაგარი ნივთიერებები, რომლებიც წყალში ან ორგანულ გამხსნელებში არ იხსნება და თვისება აქვთ გაცვალონ თავისი იონები გარემოს იონებთან; იყენებენ წყლის "დასარბილებლად" (დემინერალიზაციისათვის) და სხვ.

იონოსფერო (ბერძ. chion თოვლი და sphaira სფერო, ბირთვი) – ტროპოსფეროს ნაწილი, რომლის ფარგლებში რელიეფის ხელსაყრელი პირობების შემთხვევაში შესაძლებელია წარმოიქმნას და იარსებოს მრავალწლოვანმა მცენარებმა და თოვლნარებმა. ჰ. სითბოსა და სინოტივის ისეთი შეთანაწყობაა, რომლის დროსაც დედამიწის ზედაპირზე მთელი წლის განმავლობაში მოსული მყარი ატმოსფერული ნალექების რაოდენობა ჭარბობს მის გასავალს. ჰიონოსფეროს ზედა საზღვარი ყველაზე მაღალი მწვერვალების ზემოთ მდებარეობს და შეესაბამება მყარი ატმოსფერული ნალექების ნულოვან ბალანსს.

იპოდრომი (ბერძ. hippodromos<hippos ცხენი და drōmos რბოლა, კურსი, სარბენი ადგილი) – ცხენთსარბიელი, საგანგებოდ მოწყობილი ასპარეზი შეჯიბრებების ჩასატარებლად ცხენოსნობაში და ჩორთმავალი ცხენების გამოსაცდელად, აგრეთვე ცხენების გამოსაფენად და გამოსაყვანად. აქვს სხვადასხვა სიგრძის საჭენებელი ოვალური თიხნარი ბილიკები. ჩორთმავალი ცხენებისთვის განკუთვნილი ბილიკის სიგრძეა არანაკლებ 800 მ, სიგანე – არანაკლებ 15 მ, ფინიშის სწორი – 250 მ და მეტი. საჯდომი ცხენების საჭენებელი წრე იმავე სიგანისაა, საერთო სიგრძე – არანაკლებ 1600 მ, ფინიშის სწორი – არანაკლებ 400 მ. ცენტრიდანული ძალის ზემოქმედების შესამცირებლად მოსახვევებში კეთდება 10-12-გრადუსიანი ვირაჟები. ბილიკის შიგნითა კიდეში ჩადგმული ბოძებით აღინიშნება სტარტისა და ფინიშის ადგილები, დისტანციის ცალკეული მონაკვეთები. დიდი იპოდრომების შიგა მოედნებს იყენებენ სტიპლ-ჩეიზის სპეციალური ტრასის მოსაწყობად და სხვადასხვა ცხენოსნური სპორტული თამაშობისათვის. ფინიშის მონაკვეთის გასწვრივ განლაგებულია მაყურებელთა ტრიბუნა, ფინიშის ბოძთან – სამსაჯო კოშკი. ი. ტერიტორიაზე ან მის სიახლოვეს განთავსებულია თავლა, ვეტერინალური ლაზარეთი, კარანტინი, სამჭედლო და სხვა სამეურნეო სამსახურები. შუა საუკუნეების თბილისის მთავარი ცხენთსარბიელი მდებარეობდა გარეთუბანში, მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე. 1840-იან წლებში გაიხსნა

ნახ. 1

ტერიტორიაზე ან მის სიახლოვეს განთავსებულია თავლა, ვეტერინალური ლაზარეთი, კარანტინი, სამჭედლო და სხვა სამეურნეო სამსახურები. შუა საუკუნეების თბილისის მთავარი ცხენთსარბიელი მდებარეობდა გარეთუბანში, მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე. 1840-იან წლებში გაიხსნა

დიდუბის ი., ერთი საუკუნის შემდეგ კი ცხენთგამოცდის მთავარ ასპარეზად იქცა დელისის იპოდრომი (ნახ. 1). ამჟამად თბილისის იპოდრომი მდებარეობს ლისის ტბის მიდამოებში.

იპოთეკა (ბერძ. hypothēke გირაო, საწინდარი) – 1. უძრავი ქონების დაგირავება (უმეტესად, მიწის ან ნაგებობის) სესხის მისაღებად; 2. თვით დაგირავებული უძრავი ქონება.

იპოთეკური ბაზარი – პირველად იპოთეკურ ბაზარზე იპოთეკური სესხების წარმოშობის და მეორად იპოთეკურ ბაზარზე მათი განთავსების ინტეგრირებული სისტემა.

იპოთეკური კრედიტი – საბანკო კრედიტის ფორმა, როდესაც სესხი უზრუნველყოფილია უძრავი ქონებით.

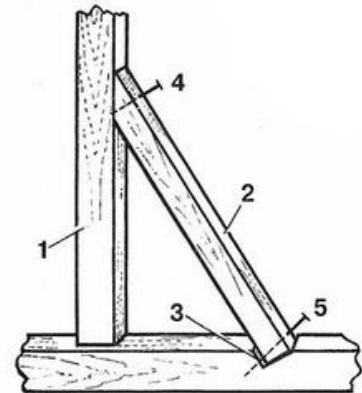
ირაციონალური (ლათ. irrationalis უგუნური) – კანონზომიერებას მოკლებული, გონებისთვის მიუწვდომელი; ლოგიკის ცნებებით აუხსნელი.

ირაციონალური რიცხვი – უსასრულო აპერიოდული ათწილადი.

ირეგულარული დაგეგმარება – არარეგულარული დაგეგმარება; დასახლებული ადგილის დაგეგმარების ხასიათი, რომელსაც რეგულარული დაგეგმარებისაგან განსხვავებით საფუძვლად არ უდევს ქუჩების ქსელის რამდენადმე გეომეტრიული ან რაიმე ღერძის მიმართ სიმეტრიულად განლაგების პრინციპი. ასეთი დაგეგმარება გვხვდება რთულ მთაგორიან რელიეფზე განლაგებულ დასახლებებში, შუა საუკუნეების ქალაქების უძრავლესობაში, უეცრად, ქაოტურად წარმოქმნილ დასახლებებში.

ირიბა – სახურავის საყრდენი ძელი.

ირიბანა – სამშენებლო კონსტრუქციის (წამწის, კარკასის) ელემენტი, რომელიც ერთმანეთს უკავშირებს კონსტრუქციის ორ შემადგენელ ნაწილს და განსაზღვრული კუთხით არის მიმართული დგარებისა და ჰორიზონტალური სარტყლის მიმართ (ნახ. 1. ხის წამწის ნაწილი: 1-დგარი; 2-ირიბანა; 3-ქდობა; 4 და 5-ლურსმნები).

ნახ. 1

ირიბოკოიანობა – იხ. ხვეულობა.

ირიბგონიო – სადურგლო ხელსაწყო, რომლის გვერდები გარკვეული კუთხით ირიბად (გარდა მართი კუთხისა) არიან ერთმანეთთან დაკავშირებული. გამოიყენება კარ-ფანჯრის ჩარჩოს დეტალებზე კოტის ირიბად ჩასაჭრელად მათი კუთხურად შეერთებისას.

ირიბი – 1. ობიექტურად არსებული რაიმე, რომელიც უშუალო მოქმედების საგანი არ არის; 2. არაპირდაპირი, ირიბი მიმართულებით მოქმედი (მაგ., ირიბი დატვირთვა, ირიბი მზის სხივი); რაც ხორციელდება შემოვლითი გზით (მაგ., ირიბი მინიშნება, ირიბი მითითება).

ირიბი დარტყმა – დარტყმა, რომლის დროსაც სხეულთა მასების ცენტრების ფარდობითი სიჩქარეები შეხების მომენტში არ არიან დარტყმის ნორმალის პარალელურნი.

ირიბი მოძრაობა – ნივთიერი წერტილის მოძრაობა სიმძიმის ძალის ველში, როდესაც საწყისი სიჩქარის ვექტორი მიმართულია ჰორიზონტისადმი მახვილი კუთხით.

ირიბი ღუნვა – 1. ღუნვა, რომლის დროსაც მღუნავი მომენტის ვექტორი არ ემთხვევა ღეროს განივი კვეთის ინერციის მთავარი ცენტრალური ღერძების არც ერთ მიმართულებას; 2. ღუნვა, რომლის დროსაც ელემენტზე მოქმედი დატვირთვის მიმართულება არ ემთხვევა განივკვეთის ერთ-ერთი მთავარი ღერძის მიმართულებას. მისი კლასიკური მაგალითია დახრილი სახურავის მართკუთხა განივკვეთის გრძივი.

ირიბი ჩაჭრა – შეერთების სახეობა ძელების ან მორების სიგანეში წასაზრდელად. ამისთვის შესაერთებელი ბოლოები ჩაიჭრება ირიბად, დაედება ერთმანეთს და მოიჭიმება ჭანჭიკით ან ჩაწებდება.

ჩაჭრის სიგრძე კონსტრუქციულად მიიღება $l_{ჩაჭ} = 2h$, სადაც h განივკვეთის სიმაღლეა. ამ ტიპის შეერთებებს იყენებენ გრძივების სიგრძეში წასაზრდელად ან ძელურა სათავსის კუთხეების ამოსაყვანად (ნახ. 1).

ნახ. 1

ირიბსიმეტრიულობა – მათემატიკური ობიექტის თვისება, რომელიც არის რამდენიმე არგუმენტის ფუნქცია, შეიცვალოს ნიშანი (მიიღოს მამრავლი -1) რომელიმე ორი არგუმენტის გადანაცვლებით.

ირიბულა – დახრილად დაყენებული ძელი ან სამკუთხა კონსტრუქცია, რომელიც ტვირთის ჩამოსაკიდად ან ასაწევად (კრონშტეინის დახმარებით) გამოიყენება.

ირიგატორი (ლათ. irrigare მორწყვა) – ირიგაციის სპეციალისტი.

ირიგაცია (ლათ. irrigātiō<irrigate<irrigare რწყვა, წყალდიდობა) – წყლის განსაზღვრული რაოდენობა მცენარეული კულტურების მოსარწყავად დროის გარკვეულ შუალედში. ის აუმჯობესებს მცენარეების ფესვთა სისტემის მომარაგებას ტენითა და მკვებავი ნივთიერებებით, ამცირებს მიწის ზედაპირის მიმდებარე ჰაერის ტემპერატურას, ზრდის მის ტენიანობას, ამაღლებს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობას და სხვ. ი. ჰიდრომელიორაციის ნაწილია, რომელიც ტარდება საინჟინრო ჰიდროტექნიკური ნაგებობების მშენებლობით, რითაც გვარდება ტერიტორიის წყლით მომარაგება. მიწების ხელოვნური რწყვის ღონისძიებათა სისტემაში შედის: წყლის წყაროები (მდინარე, ტბორი, წყალსაცავი, ჭაბურღილი და სხვ.), არხები, წყალსაწნეო სადგურები, წყალგაყვანილობის ქსელი, ტუმბოები, ფილტრები, წვეთოვანი მორწყვა, გამწმენდი ნაგებობები, ჩამდინარი წყლების ხელახალი გამოყენება, მიკრო მიმაკვურებლები, დამხმარე ნაგებობები, ინფრასტრუქტურა (გზები, ელექტრომომარაგება, საწარმოო და საცხოვრებელი შენობები და ა.შ.) და სხვ.

ირიზაცია – ოპტიკური მოვლენა, ფერთა თამაში ზოგი მინერალის კრისტალების წახნაგებსა და ტკეჩვადობის სიბრტყეებზე.

ირიტი (ლათ. pyrītēs კაჟი-ბერძ. pyrītēs líthos ცეცხლის ქვა, კაჟი<pyrītēs ცეცხლის, ცეცხლში<pyr ცეცხლი) – გოგირდისა და რკინის ალმადანი. გოგირდისა და რკინის ბუნებრივი ნაერთი (რკინის დისულფიდი), გაუმჟვირი მინერალი (ნახ. 1.) ქიმიური ფორმულით FeS_2 (46,6% Fe; 53,4% S). შედგენილობაში ხშირად შედის სხვა მინარევებიც, როგორებიცაა Co, Ni, As, Cu, Au, Se და სხვ. სიმკვრივე – 4950-5100 კგ/მ³; სიმაგრე მოოსის სკალით – 6-6,5; დნობის ტემპერატურა

– 1117-1188°C. მეტალური ბრწყინვალეებისა და მკრთალი თითბრისფერ-ყვითელი ელფერით ის გარეგნულად ოქროს წააგავს, რის გამოც, ოქროს ციებ-ცხელების პერიოდში, ის ასევე ცნობილი იყო მეტსახელით "სულელის ოქრო". პირიტი გამოიყენება გოგირდმჟავას, გოგირდის და რკინის სულფატის მისაღებად, ცემენტის მაკორექტირებელ დანამატად, დეტექტორულ დიოდად რადიომიმღებებში და სხვ. აღსანიშნავია, რომ წინარეისტორიული ადამიანი პირიტის კაჟზე დარტყმით იღებდა ნაპერწკლებს, რომელთა სააბედე სოკოზე მოხვედრით ინთებოდა ცეცხლი, რაც დაკავშირებულია ამ მინერალის ბერძნული სახელის წარმომავლობასთან.

ნახ. 1

ისარი – 1. სამშენებლო კონსტრუქციის ჩალუნვის (დეფორმაციის) მაჩვენებელი (მაგ., ჩალუნვის ისარი); 2. მშვილდის სატყორცნი, მახვილწვერიანი სწორი, წვრილი ჯოხი; 3. მიმართულების მაჩვენებელი ნიშანი; 4. რკინიგზის ლიანდაგის შეერთების ადგილზე გაკეთებული მოწყობილობა, რომლითაც მოძრავი შემადგენლობა ერთი ხაზიდან მეორეზე გადაჰყავთ; 5. ამწის მუშა ორგანო, რომლითაც ტვირთის აწევა-დაშვება ხდება; 6. საათის მექანიზმის ციფერბლატზე მოძრავი თვალსაჩინო დეტალი.

ისოდომონი – ანტიკურ ხანაში დაახლოებით ერთნაირი ზომების თლილი ქვის კვადრებით აგებული კედელი.

ისტორიული ძეგლი – 1. ცალკეული არქიტექტურული ნაგებობა ან დასახლებული ტერიტორიული კომპლექსი, რომელიც დაკავშირებულია განსაზღვრულ კულტურასთან, ფაქტთან ან ისტორიულ მოვლენასთან; 2. ყოველგვარი ობიექტი, რომელიც ინტერესს წარმოადგენს არქეოლოგიური, ესთეტიკური და ეთნოგრაფიული თვალსაზრისით. ეს განსაზღვრა ითვალისწინებს აგრეთვე ძეგლის ტერიტორიაზე ნაპოვნ საგნებს; 3. ობიექტი ან ადგილი, სადაც ნაპოვნია ან მოსალოდნელია გამქრალი კულტურის კვალის პოვნა.

იტალიური კლასიკა (იტალიური რენესანსი, იტალიური აღორძინება) – XIV-XVI საუკუნეების იტალიური არქიტექტურის აღორძინების (რენესანსის, იტალ. rinascimento) პერიოდი,

ნახ. 1

რომელმაც უდიდესი კულტურული ცვლილებები და მიღწევები გამოიწვია ევროპაში XIV საუკუნის ბოლოდან ერთი საუკუნის განმავლობაში. მიუხედავად იმისა, რომ მიმდინარეობა XIV საუკუნის ადრეულ წლებში ჩაისახა, ამ პერიოდში იტალიური კულტურა ჯერ კიდევ შუასაუკუნეობრივი იყო და რენესანსი სრული ძალით მხოლოდ საუკუნის ბოლოს გაბატონდა. სიტყვა "რენესანსი" ფრანგულად ნიშნავს "ხელმეორედ დაბადებას" და ეს ხანა ხასიათდება კლასიკური ანტიკურობისადმი განახლებული

ინტერესის გაღვივებით ე.წ. "ზნელი ხანის" შემდეგ. ეს ცვლილებები უმეტესად შეეხო ელიტურ ფენებს, მოსახლეობის უმრავლესობის ცხოვრება კი შუა საუკუნეების შემდეგ დიდად არ შეცვლილა. იტალიური რენესანსი დაიწყო ტოსკანაში (ნახ. 1), ცენტრებით ფლორენციასა და სიენაში. შემდეგ ის სამხრეთშიც ვრცელდება და მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს რომზე (ნახ.

2), რომელიც თითქმის თავიდან აიგო რენესანსის პაპების მმართველობის პერიოდში. იტალიურმა რენესანსმა პიკს XV საუკუნის ბოლოს მიაღწია, რის შემდეგაც უცხოელი დამპყრობლების შემოსევებმა კულტურული ცხოვრების დაქვეითება გამოიწვია. მიუხედავად ამისა, რენესანსის იდეები და იდეალები დანარჩენ ევროპაშიც გავრცელდა და დასაბამი მიეცა ჩრდილოეთისა და ინგლისური რენესანსის განვითარებას. იტალიური კლასიკის მიმართულებით განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენიჭა ანტიკური არქიტექტურის ფორმებს: სიმეტრიულობას, პროპორციებს, გეომეტრიას და შენობის ცალკეული ნაწილების განლაგებას. შუა საუკუნეების რთული პროპორციები

ნახ. 2

ნახ. 3

შეცვალა კოლონების, პილასტრების, ფანჯრების, პორტიკების და მისთ. მოწესრიგებულმა განლაგებამ. არასიმეტრიული მოხაზულობების ნაცვლად გაჩნდა ნახევარწრიული თაღები, გუმბათები, ნიშები. ისევ გაბატონდა ორდერული არქიტექტურა. გაკეთილშობილდა არქიტექტურული ლექსიკა. გამოჩნდა ახალი საშენი მასალები და დაიხვეწა მშენებლობის ტექნიკა და ტექნოლოგია. ზოგადად, იტალიური კლასიკა შეიძლება სამ პერიოდად გაიყოს: ადრეული აღორძინება ანუ კვარტოჩენტო (იტალ. quattrocento ოთხასი) (XV საუკუნე); მაღალი აღორძინება (XVI საუკუნის პირველი მეოთხედი) და მანერიზმი ანუ გვიანი აღორძინება (დაახლოებით 1520-

1600 წწ.). იტალიური კლასიკური არქიტექტურის აღორძინების შესანიშნავი მაგალითებია: სან-ლორენცოს ბაზილიკა (იტალ. Basilica di San Lorenzo) (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. ინტერიერი) (1424-1446 წწ.); კათედრალური ტაძარი სანტა-მარია-დელ-ფიორე (იტალ. La Cattedrale di Santa Maria del Fiore) (1310-1434 წწ.); პიტის სასახლე (იტალ. Palazzo Pitti) ქ.

ნახ. 4

ნახ. 5

ფლორენციაში (1458-1464 წწ.); მედიჩი-რიკარდის სასახლე (იტალ. Palazzo Medici Riccardi) (1444-1460 წწ.) – მედიჩების ოჯახის სასახლე ქ. ფლორენციის ცენტრში; სტროცის სასახლე (იტალ. Palazzo Strozzi) (1489-1539 წწ.) ქ. ფლორენციაში (ნახ. 3. საერთო ხედი; ნახ. 4. ინტერიერი); გონდის სასახლე (ჯულიანო და-სან-გალო) (იტალ. Palazzo Gondi) ქ. ფლორენციის სან-ფირენცის მოედანზე (XV საუკუნის ბოლო); რუჩელაის სასახლე (იტალ. Palazzo Rucellai) (1446-1451 წწ.) ქ. ფლორენციაში (ნახ. 5. მთავარი პორტალი; ნახ. 6. ფასადის ფრაგმენტი); სასახლე ვენდამინ-კალერჯი

(იტალ. Palazzo Vendramin Calergi) (1481-1509 წწ.) ქ. ვენეციაში (ნახ. 7); იტალიური გოტიკური არქიტექტურის შედეგად, ჰერცოგების სასახლე (იტალ. Palazzo Ducale) (1309-1424 წწ.) წმ. მარკის მოედანზე ქ. ვენეციაში (ნახ. 8); წმინდა პეტრეს მოედნის ანსამბლი (1656-1665 წწ.) რომში (ნახ. 9) და მრავალი სხვ.

ნახ. 6

ნახ. 7

ნახ. 8

ნახ. 9

იტალიური პანდუსი – დამრეცი კიბე პანდუსის გაგრძელებაზე ფართო დახრილი საფეხურებით (ნახ. 1).

ნახ. 1

იტერაცია (ლათ. iteratio განმეორება) – მიმდევრობითი მიახლოების მეთოდით განტოლების ამოხსნის დროს მათემატიკური ოპერაციების ერთობლიობის განმეორებითი გამოყენების შედეგი (n-ჯერ გამოყენების შედეგს n-ური იტერაცია ეწოდება).

იუგენდსტილი (გერმ. Jugendstil ახალგაზრდული სტილი) – არქიტექტურული ან დეკორატიული ხელოვნების სტილი, არტ-ნუვოს (მოდერნი) მსგავსი, რომელიც პოპულარული იყო ევროპის გერმანულენოვან რეგიონებსა და სკანდინავიის ქვეყნებში XIX საუკუნის მეორე ნახევარსა და XX საუკუნის დასაწყისში. თავდაპირველად ეს ტერმინი სპეციფიკურად გერმანელი მხატვრების მიერ შექმნილი გრაფიკული დიზაინის ნამუშევრების აღწერისას გამოიყენებოდა. გერმანული ტრადიციული ოფსეტის ტრადიციაზე დაყრდნობით, ეს სტილი, იმ დროის ნატურალისტური სტილისათვის უცხო ელემენტებს იყენებდა ზუსტი და მახვილი კუთხეების სახით. ერთი ყველაზე თვალშისაცემი თვისება, რომელიც ი. გამოარჩევს, არის ამ ნამუშევრებში გამოყენებული ტიპოგრაფია. ტიპურად გამოყენებული ასოებისა და სურათების კომბინაცია განუმეორებელია. ამგვარი კომბინაცია გამოიყენებოდა წიგნების, რეკლამებისა, საგამოფენო პლაკატებისა და შენობათა ფასადების (ნახ. 1. იუგენდსტილის სახლი კარლოვი-ვარში, ჩეხეთის რესპუბლიკა) გაფორმებისას.

ნახ. 1

იუველირი – ოქრო-ვერცხლისა და ძვირფასი ქვებისაგან სამკაულების, ფუფუნების საგნების დამზადების ოსტატი. ასეთი ქვებით მოვაჭრე; ოქრომჭედელი.

იუნგის მოდული (გრძივი დრეკადობის მოდული) – დრეკადობის მოდულის ერთ-ერთი სახე, ფიზიკური სიდიდე, რომელიც ახასიათებს მასალის თვისებას წინააღმდეგობა გაუწიოს ჭიმვის ან კუმშვის დრეკად დეფორმაციას. ტერმინს სახელი ეწოდა ინგლისელი ფიზიკოსის თომას იუნგის პატივსაცემად. მექანიკის დინამიკურ ამოცანებში იუნგის მოდული განიხილება უფრო ზოგადად – როგორც დეფორმირებადი გარემოსა და პროცესის ფუნქციონალი. ერთეულთა საერთაშორისო SI სისტემაში მისი განზომილებაა ნიუტონი კვადრატულ მეტრზე (ნ/მ^2) ან პასკალი (პა). იუნგის მოდული გამოითვლება ფორმულით: $E=(F/A)/(\Delta l/l)$, სადაც F – ძალის ნორმალური შემდგენი; A – ზედაპირის ფართობი, რომელზეც განაწილებულია ძალების მოქმედება; l – დეფორმირებადი ღეროს გეომეტრიული სიგრძე; Δl – დრეკადი დეფორმაციის შედეგად ღეროს სიგრძის ცვლილების მოდული (განზომილების ერთეული იგივე აქვს, რაც l სიგრძეს).

იუნესკო [ინგლ. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია] – გაეროს სპეციალიზირებული სააგენტო, რომლის მიზანია მშვიდობისა და საერთაშორისო უშიშროების ინტერესებისათვის ხელი შეუწყოს მეცნიერების, განათლებისა და კულტურის გავრცელებას, ადამიანის უფლებებისა და ძირითად თავისუფლებათა პატივისცემას რასის, სქესის, ენისა და რელიგიის მიუხედავად. ორგანიზაცია დაარსდა 1945 წლის 16 ნოემბერს. შტაბ-ბინა მდებარეობს ქ. პარიზში (საფრანგეთის რესპუბლიკა). იუნესკო საკუთარ დანიშნულებას ხუთი ძირითადი პროგრამით ახორციელებს, ესენია: განათლება, საბუნებისმეტყველო მეცნიერებები, სოციალური და ჰუმანური მეცნიერებები, კულტურა და კომუნიკაციები და ინფორმაცია. 1972 წელს იუნესკომ მიიღო მსოფლიოს კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის კონვენცია, რომელიც ძალაში შევიდა 1975 წელს.

ყოველწლიურად მსოფლიო მემკვიდრეობის კომიტეტი იკრიბება სესიაზე, რომელიც განსაზღვრავს თუ, რომელი ძეგლი შეიტანონ UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში. პირველი ძეგლი მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში შეიტანეს 1978 წელს და ეს იყო გალაპაგოსის კუნძულები. მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლების სიის მთავარი მიზანია თითოეული ობიექტი დაიცვას და გახადოს ცნობილი, თუ რა თქმა უნდა ის შეესაბამება იუნესკოს კრიტერიუმებს. იუნესკოს ოფიციალური ენებია: ინგლისური, არაბული, ესპანური, ჩინური, რუსული და ფრანგული.

იურიდიული პირი – 1. განსაზღვრული მიზნის მისაღწევად შექმნილი საკუთარი ქონების მქონე ორგანიზებული წარმონაქმნი, რომელიც თავისი ქონებით დამოუკიდებლად აგებს პასუხს და საკუთარი სახელით იძენს უფლებებსა და მოვალეობებს, დებს გარიგებებს და შეუძლია სასამართლოში გამოვიდეს მოსარჩელედ და მოპასუხედ. ი. პ., რომლის მიზანსაც შეადგენს სამეწარმეო (კომერციული) საქმიანობა, უნდა შეიქმნას მეწარმეთა შესახებ კანონის მიხედვით. ი. პ., რომლის მიზანსაც არ შეადგენს სამეწარმეო საქმიანობა, შეიძლება არსებობდეს, როგორც კავშირი (ასოციაცია) ან ფონდი; 2. სახელმწიფო სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობს ისევე, როგორც კერძო სამართლის იურიდიული პირი. სახელმწიფოს უფლებამოსილებებს ამ დროს ახორციელებს მისი ორგანოები ისე, რომ ისინი არ წარმოადგენენ იურიდიულ პირებს. იურიდიული პირის ადგილსამყოფელად ითვლება მისი ადმინისტრაციის მდებარეობის ადგილი; 3. ი. პ. შეიძლება იყოს კორპორაციულად ორგანიზებული, წევრობაზე დაფუძნებული, წევრთა მდგომარეობაზე დამოკიდებული ან მათგან დამოუკიდებელი და ეწევა ან არ ეწევა მეწარმეობას.

იურისდიქცია (ლათ. jurisdictio სასამართლო წარმოება<jus სამართალი, უფლება და dico ვლაპარაკობ) – 1. სასამართლო საქმის წარმოების უფლება, განსჯადობა; 2. საქმეები, რომლებიც ამა თუ იმ დაწესებულების წარმოებას ექვემდებარება.

იურისკონსულტი (ლათ. jurisconsultus სამართლისმცოდნე) – წარმოების, დაწესებულების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციის მუდმივი კონსულტანტი-იურისტი. ევალება თავისი ორგანიზაციის ინტერესების დაცვა სასამართლო ორგანოებში, აგრეთვე სხვადასხვა უფლებრივი დოკუმენტაციის შედგენა-გაფორმება.

იურისტი (გერმ. iurist<ლათ. juris სამართალი, უფლება) – იურიდიული განათლების მქონე, იურისპრუდენციის დარგში მომუშავე პირი; სამართლისმცოდნე.

იურტა – ცენტრალური აზიის ველებში მცხოვრები მომთაბარე ხალხების ტრადიციული გადასატანი სადგომი, სახლი. რომლის კონსტრუქციაც შედგება წრიულად დაწნული გვირგვინისგან, კედლები და სახურავი ძირითადად დაფარულია ტყავით ან თექით (ნახ. 1. უზბეკური იურტა).

ნახ. 1

იუსტირება – დანადგარის აწყობა, შემოწმება, დარეგულირება.

იფანი – იხ. კოპიტი.

იყალთოს აკადემია (ინგლ. Ikalto Academy) – XI-XII საუკუნეების ქართული უმაღლესი სასწავლებელი. მდებარეობს კახეთის მხარეში, თელავის მუნიციპალიტეტში, გომბორის ქედის

ჩრდილო-აღმოსავლეთ კალთაზე, სოფელ იყალთოში, იყალთოს სამონასტრო კომპლექსის ტერიტორიაზე (იხ. იყალთოს მონასტერი, ნახ. 1 - ნახ. 4). ეს კომპლექსი VI საუკუნეში დააარსა

ნახ. 1

13 ასურელ მამათაგან ერთ-ერთმა ზენონმა (ზენონ იყალთოელი). მან აქვე ჯვარ-გუმბათოვანი ეკლესიის მშენებლობა დაიწყო და მთელი სიცოცხლე ქართველთა საგანმანათლებლო საქმიანობას ეწეოდა. შემდეგში ზენონის მიერ აგებული ტაძრის ადგილას ღვთაების (ფერისცვალების) ეკლესია აშენდა (VIII-IX საუკუნეების მიჯნაზე), მოგვიანებით კი ყველაწმინდის ერთნავიანი და სამების მცირე ეკლესიები (XII-XIII საუკუნეები), რომლებიც ერთ სამონასტრო კომპლექსში გაერთიანდა. ამჟამად მონასტრის ეზოში შემორჩენილია სხვადასხვა

ნაგებობები, მათ შორის იყალთოს აკადემიის და სატრაპეზოს ნანგრევებიც. რიყის ქვით ნაგები აკადემიის შენობის პირველი სართული ორი ოთახისგან შედგება, მეორე კი ერთი მთლიანი დარბაზია (24,5x9,0 მ), რომელიც სავარაუდოდ სასწავლო აუდიტორიად გამოიყენებოდა. ნაგებობა სამშენებლო სტილის მიხედვით VIII-IX საუკუნეების ქართულ ფეოდალურ სასახლეებს ენათესავება და აგებულიც მაშინ უნდა იყოს.

სოფელ იყალთოსა და მის შემოგარენში 70-ზე მეტი ეკლესია და ეკლესიის ნაშთია დაფიქსირებული, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ ამ ადგილზე მნიშვნელოვანი კულტურული და საგანმანათლებლო ცენტრი ყალიბდებოდა. ისტორიული წყაროების მიხედვით, იყალთოს აკადემია IX საუკუნეში დაარსდა, მაგრამ არაბთა ბატონობის გამო არსებობა მალევე შეწყვიტა. მხოლოდ XII საუკუნეში განაახლა ფუნქციონირება, როცა იყალთოში საქართველოს დიდი მეფის (1089-1125 წწ.) დავით აღმაშენებლის სახელმწიფო კარის მრჩეველი, სასულიერო მოღვაწე, მწერალი, ფილოსოფოსი და ჰიმნოგრაფი არსენ იყალთოელი (მაცაშვილი) ჩავიდა და აკადემიის აღდგენა დაიწყო (მანამდე გელათის აკადემიაში მოღვაწეობდა). 1114-1120 წლებიდან აკადემიამ მუშაობა განაახლა მისი პირველი რექტორის არსენ იყალთოელის ხელმძღვანელობით. აქ ძირითადად ტრივიუმ-კვადრივიუმის ციკლის საგნებს (ღვთისმეტყველება, რიტორიკა, ასტრონომია, ფილოსოფია, გეოგრაფია, გეომეტრია, გალობა) ასწავლიდნენ. ისწავლებოდა აგრეთვე მჭედლობა, კერამიკა ("მეკეცეობა") და მევენახეობა-მეღვინეობა.

ნახ. 2

აკადემიის შენობის სიგრძე 73 მეტრი იყო, რაც მის გრანდიოზულობაზე მეტყველებს (ნახ. 1, ნახ. 2: აკადემიის ნაშთი; ნახ. 3. აკადემიის ნანგრევების პანორამული ხედი). არქეოლოგიური გათხრების შედეგად იქ აღმოჩენილ იქნა ფირუზისფერი კრამიტი (ასეთები მხოლოდ ეკლესია-მონასტრებთან გვხვდება), საჭურჭლე ქარხანა (მდებარეობს მონასტრის გარეთ), სამჭედლო ბუხრით, ხოლო ახლახან მონასტრის ეზოში მიაკვლიეს ზენონ და არსენ იყალთოელების სამარხებს.

საქართველოში განათლება და მეცნიერება სახელმწიფო პოლიტიკის რანგამდე იყო აყვანილი. ქართველი მეფეებიც დიდ ყურადღებას უთმობდნენ კულტურულ-საგანმანათლებლო კერების შექმნას ქვეყნის შიგნითა თუ მის ფარგლებს გარეთ. იყალთოს აკადემია ერთ-ერთი ასეთი ცენტრი იყო, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში ემსახურებოდა განათლებისა და მეცნიერების აღორძინების საქმეს. აკადემიამ მხოლოდ 1616 წლიდან შეწყვიტა არსებობა ირანის მმართველის შაჰ-აბასის შემოსევის შედეგად, როცა ხანძარმა მთლიანდ გაანადგურა მონასტერი.

ნახ. 3

იყალთოს მონასტერი (ინგლ. Ikalto Monastery) – XI-XII საუკუნეების ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, იყალთოს სამონასტრო კომპლექსი – ფერისცვალების მონასტერი. მდებარეობს კახეთის მხარეში, თელავის მუნიციპალიტეტში, გომბორის ქედის ჩრდილო-აღმოსავლეთ კალთაზე, სოფელ იყალთოში (ნახ. 1. ადგილმდებარეობის რუკა). კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: 3 ეკლესია, აკადემიის ნანგრევები, სატრაპეზო, მარანი, საწნახელი, გალავანი, დამხმარე ნაგებობები.

ნახ. 1

გადმოცემით, სოფელ იყალთოში სამონასტრო კომპლექსი ჯერ კიდევ IV საუკუნეში არსებულა. VI საუკუნეში ერთ-ერთმა ასურელმა მამათაგანმა ზენონმა აქ მცირე ეკლესია ააშენა, რომელიც ჯვარ-გუმბათოვანი ნაგებობა ყოფილა. ნაგებობა მრავალჯერ გადაკეთდა (ბოლოს XI საუკუნეში) და ჩვენამდე მოაღწია ერთნავიანი დარბაზული ეკლესიის სახით (ნახ. 2. სამების ეკლესია). XII-XIII საუკუნეებში კომპლექსს დაემატა

ყველაწმინდის ერთნავიანი დარბაზული ტიპის ეკლესია (ნახ. 3. ყველაწმინდის ეკლესია). კომპლექსის მთავარი ნაგებობაა ფერისცვალების ტაძარი, რომლის აგების თარიღი უცნობია (სავარაუდოდ სახელდება VIII-IX საუკუნეები). XI-XII საუკუნეებში ტაძარი საფუძვლიანად გადაუკეთებიათ და ჩვენამდე ამ სახით მოაღწია (ნახ. 4. ფერისცვალების ტაძარი).

აკადემიისა და სატრაპეზოს ორსართულიანი ერთმანეთზე გადაბმული კორპუსის ფართობი (765 კვ. მ.) და საწნახელისა (სიგრძე 15 მ) და მარნის მოცულობები გვაფიქრებინებს, რომ VIII-IX საუკუნეებში იყალთო ქვეყნისათვის დიდი, მნიშვნელოვანი სამონასტრო ცენტრი იყო. 1104 წელს, როცა საქართველოს მეფემ (1089-1125 წწ.) დავით აღმაშენებელმა რანთა და კახთა სამეფო გააუქმა, იყალთოს კომპლექსის წონადობა ქვეყანაში შემცირდა და სრულად რომ არ მიეტოვებინათ, დიდმა მამულიშვილმა არსენ იყალთოელმა (მაცაშვილი) გელათის აკადემია დატოვა და დავით აღმაშენებლის თანადგომით, თავის მშობლიურ კახეთში იყალთოს აკადემია (ნახ. 5. აკადემიის ნაშთი) დააარსა (იხ. იყალთოს აკადემია), რომელიც XVII

საუკუნის დასაწყისამდე წარმატებით ემსახურებოდა საქართველოს მოსახლეობის განსწავლულობის საქმეს.

არქეოლოგიური გათხრების შედეგად აღმოჩნდა, რომ აკადემიის მთავარი შენობის ირგვლივ არსებობდა მრავალი სახელოსნო, მარანი, სამჭედლო, სამეურნეო ნაგებობა და სათავსი.

1965 წლიდან ღვთაების ეკლესიის შენობაში გახსნილია მუზეუმი. 1991 წელს ღვთაებისა და სამების ტაძრებში ღვთისმსახურება აღსდგა.

ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით, ცნობილია რომ იყალთოს აკადემიაში სწავლობდა გენიალური ქართველი პოეტი შოთა რუსთაველი.

ნახ. 3

ნახ. 2

ნახ. 4

ნახ. 5

იშელი – ძვ. საღორე სახლი.

იშხანი (ინგლ. Ishkhani) – ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, შუა საუკუნეების საქართველოს ერთ-ერთი დიდი სამონასტრო და საეპისკოპოსო ცენტრი (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს ისტორიულ ამიერ ტაოში (იხ. ბანას ტაძარი, ნახ. 1), ართვინის პროვინციაში, იუსუფელის რაიონში, მდინარე ოლთისისწყლის მარჯვენა ნაპირზე, სოფელ იშხანში (ახლანდელი თურქეთის რესპუბლიკა) (ნახ. 2. ადგილმდებარეობის რუკა). კომპლექსის შემავალი ნაგებობებია: მთავატი ტაძარი, მცირე ეკლესია.

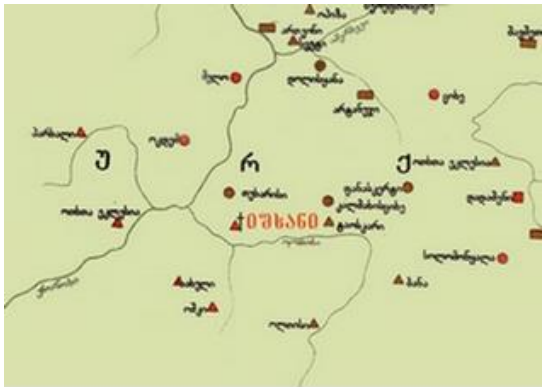
თავდაპირველი ეკლესია (ბანის ტიპის წრიულ გარშემოსავლელში მოქცეული ტეტრაკონქი) VII საუკუნის 30-იან წლებში ტაოელი სომეხი ეპისკოპოს-ქალკედონიკის ნერსეს მიერ იყო აშენებული (ტაო „ტაიქის“ სახელით, რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში, ძველი

ნახ. 1

სომხეთის სამეფოს შემადგენლობაში შედიოდა). IX საუკუნის დასაწყისში, არაბების შემოსევის შედეგად მიტოვებული ეკლესიის ნანგრევებზე, გრიგოლ ხანძთელის ნათესავმა და მოწაფემ საბა იშხნელმა ახალი ტაძარი ააგო, რომელმაც დასრულებული სახე XI საუკუნეში, 1032 წელს, საქართველოს მეფის ბაგრატ IV-ის მეფობის დროს მიიღო, თვით საბა კი გახდა ამ ტაძრის პირველი ქართველი ეპისკოპოსი. საეპისკოპოსო კათედრამ იშხანში XVII საუკუნის მეორე ნახევრამდე იარსება.

ახლანდელი ტაძარი წარგმელებული ჯვარ-გუმბათოვანი ნაგებობაა, რომლის ჯვარისებრი მოხაზულობა თითქმის მთლიანად იკითხება გარედანაც მიწის დონეზე. დასავლეთი, სამხრეთი და ჩრდილოეთი მკლავები მართკუთხაა. საკურთხევლის აფსიდის ორივე მხარეს მცირე აფსიდებით დასრულებული სადიაკვნე და სამკვეთლოა. დასავლეთის მკლავი წარმოადგენს მართკუთხა დარბაზს, რომლის გრძივი კედლები პლასტიკურადაა დანაწევრებული კედლის სვეტებით. ჩრდილოეთით მას გრძელი, უაფსიდო სადგომი ეკვრის. სფერული გუმბათი ეყრდნობა მასიურ 4 სვეტს, რომელთაც არქიტექტურულად დახვეწილი ბაზისები და სვეტისთავები აქვს. მდიდრულად მორთული დასავლეთის სვეტები მრავალკუთხაა, დასავლეთის კი რთული ფორმის. გადასვლა გუმბათქვეს კვადრატისგან გუმბათის ყელის წრეზე აფრების მეშვეობით ხდება. გუმბათის თექვსმეტწახნაგა ყელზე, მონაცვლეობით, 8 გრძელი და 8 მრგვალი, ორნამენტებით მდიდრულად მორთული სარკმელია. ყელი შიგნიდან და გარედან წვრილი ლილვებითა და გრეხილებზე დაყრდნობილი თაღებითაა შემკული. მეტად ორიგინალურია გუმბათის ყელის ზედა ნაწილის არქიტექტურული დეტალები – კარნიზის დაკბილული ორნამენტი მის ქვედა ხაზზე კედელს მოწყვეტილია, ჰაერშია. ასეთი ორიგინალური კარნიზი სხვა ქართულ ტაძრებში არ გვხვდება. ამ კარნიზს ქვემოთ ფრიზად გაჰყვება ფერადი წრეები. მთლიანობაში გუმბათის ყელი საოცრად ამალღებულ შთაბეჭდილებას ტოვებს მნახველზე.

ნახ. 2

ტაძარი მდიდარია უნიკალური ქართული ჩუქურთმებითა და ხვეულებით, რომლებიც იშხანის ტაძარს საოცარ ხიზლს მატებენ (ნახ. 3, ნახ. 4: ფასადის ფრაგმენტი; ნახ. 5. გუმბათის ყელი; ნახ. 6. გუმბათის ყელის ფრაგმენტი). ტაძრის ინტერიერსა და გუმბათის ყელში პირვანდელი, XI საუკუნის, მხატვრობა და ფრესკებია შემორჩენილი. ტაძარში უამრავი მხედრული წარწერაა, რომლებშიც მრავალი ქართველი მეფე და მთავარია მოხსენიებული. 2017 დასრულებული

რესტავრაციის დროს აღმოჩენილი იქნა მდიდრულად გაფორმებული მოზაიკური იატაკი (ნახ. 7. მოზაიკური იატაკი).

მცირე ზომის დარბაზული ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესია, ტიმპანზე მოთავსებული წარწერის თანახმად, 994-1008 წლებში აუშენებია მეფე გურგენს (საქართველოს მეფე ბაგრატ III-ის მამა). სამწუხაროდ, ეკლესიამ ჩვენამდე ნანგრევების სახით მოაღწია (ნახ. 8. მცირე ეკლესია). იგი შედგება დარბაზის და აფსიდისაგან. დარბაზი გადახურული იყო მრავალცენტრიანი კამარით. ეკლესიის ინტერიერის კედლებზე შემორჩენილია ფრესკების ნაშთები. ეკლესია განათებულია აღმოსავლეთიდან და დასავლეთიდან, შესასვლელი კი ერთი აქვს – ჩრდილოეთიდან, რაც იშვიათობაა ქართულ ხუროთმოძღვრებაში. ფასადები და ღიობები მორთული იყო ორნამენტული საპირეებით. აღმოსავლეთის ფასადზე შემორჩენილია წნულეებისგან შემდგარი გეომეტრიული ორნამენტები.

იშხნის მონასტერში ილარიონ იშხნელის დაკვეთით გადაიწერა სახარება, შემდგომში ე.წ. მესტიის სახარება. აქვე 973 წელს, ეპისკოპოს ილარიონის შეკვეთით, შესრულდა ჭედური, მოოქროვილი ვერცხლის ჯვარი, რომელიც ახლა საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში ინახება.

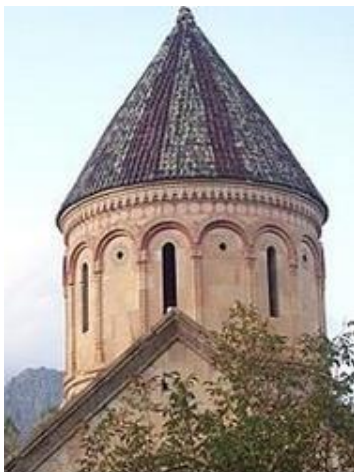
იშხანი, საქართველოს ფარგლებს გარეთ დარჩენილი ეკლესია-მონასტრებიდან ერთ-ერთი ბრწყინვალე ძეგლია და თავისი ისტორიითა და არქიტექტურით ყოველთვის შეახსენებს მსოფლიო საზოგადოებას ძველი ქართული ხუროთმოძღვრების განსაკუთრებულობას, დეკორის სიდიადესა და ჩუქურთმის დახვეწილობას.

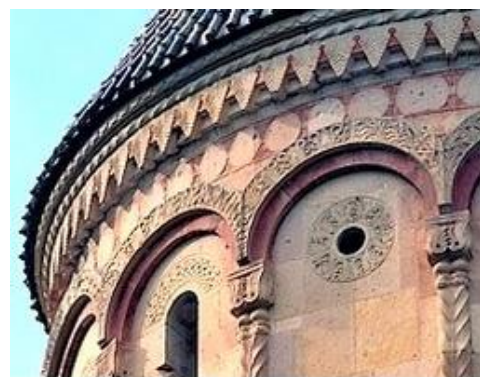
ნახ. 3

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

ნახ. 7

ნახ. 8

ნახ. 9

იქითი – სწრაფი, მყისი, ანაზღეული, მოულოდნელი.

იჯარა – ხელშეკრულება, რომლითაც მეიჯარე გადასცემს მოიჯარეს განსაზღვრულ ქონებას დროებით სარგებლობაში. მეიჯარე ვალდებულია უზრუნველყოს ნაყოფის მიღების შესაძლებლობა გადაცემული ქონებიდან, ხოლო მოიჯარე ვალდებულია გადაიხადოს დათქმული საიჯარო ქირა.

3

კაბარე (ფრანგ. cabaret პატარა სამიკიტნო) – პატარა გასართობი დაწესებულება გარკვეული მხატვრული პროგრამით, რომელიც შედგება სიმღერების, ერთაქტიანი პიესების, სკეტჩების, საცეკვაო ნომრებისაგან და ა.შ.

კაბლო – 1. საფარცხავის ფიცარი; ხელნებიანი ფიცარი, რომელზედაც ფარცხი გამოებმება; სათრეველა; სამეურნეო იარაღი: 3-3,5 მეტრამდე სიგრძის სქელი ფიცარი. ორივე თავის ახლოს გაყრილი აქვს ხელნები, რომლებსაც ერთმანეთთან შეერთებულ თავში ებმის ერთი, ზოგჯერ ორი უღელა ხარი. იყენებენ დათესილი და კავით მოხნული ყანის დასაფარცხად და მოსასწორებლად. ძველად გამოიყენებოდა კალოზე განალეწის შესახვეტად; 2. ერთ-ერთი ყველაზე ძველი და მერყევი საზომი ერთეულ, რომელიც დაახლოებით შეესაბამებოდა 12 მტკაველს (XIX საუკუნის სიღნაღში, სადაც მტკაველი 24,86 სმ-ს შეადგენდა). კახეთის სხვადასხვა კუთხეში კაბდოს ქვეშ სხვადასხვა ზომის ერთეული ივარაუდებოდა. საინტერესოა, რომ მცირე ზომის (1,5 მ) კაბდო სახედართი ფარცხვისათვის იყო განკუთვნილი.

კაბელი (ნიდერლ. kabel ბაგირი, გვარლი<ლათ. capulum ქამანდი, საგდებელი) – 1. ჰერმეტიკულ გარსში მოთავსებული მოქნილი ელექტროსადენი (ან სადენები), რომელსაც ჩვეულებრივ

ნახ. 1

ზემოდან დამცავი საფარი აქვს (ნახ. 1). იყენებენ დიდ მანძილზე ელექტროენერჯის ან სიგნალების გადასაცემად; 2. საზღვაო საქმეში: ფოლადის ბაგირი. კაბელის ძირითადი ნაირსახეობებია: აირჟლენთილი, ანტენის, ბლანტჟლენთილი, განათების, განმხოლოებული, გვირგვინმედეგი, დაეკრანებული, დენგამტარი, ელექტრული, ერთსადენიანი, ზეთვსებული, თანაღერძული, კონცენტრული, მანაწილებელი, მაღალი სიხშირის, მიმყვანი,

მიწისქვეშა, მკვებავი, მოქნილი, მოჯავშნული, მრავალძარღვა, მშრალიზოლაციანი, მცირე ტევადობის, ორძარღვა, რთულგრებილი, საკონტროლო, სასიგნალო, სასიგნალო ოპტიკური, სატელევიზიო, სატელეფონო, სატრანსლაციო, საჰაერო, ტყვიამოსილი, ღრმა წყლის, შემყვანი, შლანგიანი, ცალძარღვა, ძალური, წვრილგრებილი, წყალქვეშა, ჯავშნიანი და სხვ.

კაბელი გამთბობი – ელექტრული კაბელი გამოყენებული გათბობისათვის. მრეწველობაში თვითრეგულირებადი კ. გ. გამოიყენება მილსადენების, ცისტერნების, წყალჩასადინარების, ბურულების გაყინვისაგან დასაცავად, აგრეთვე "თბილი იატაკების" მოსაწყობად (ნახ. 1. თვითრეგულირებადი გამთბობი კაბელი "ნელსონი").

ნახ. 1

კაბელი ელექტრული – ერთი ან რამდენიმე იზოლირებული გამტარი, რომელიც მოთავსებულია ჰერმეტიკულ გარსში და გარედან, როგორც წესი, შემოზღუდულია დამცავი ფენით (ჯავშნით). კ. ე. გამოიყენება მანძილზე ელექტრული ენერჯის ან სიგნალების გადასაცემად (დაბალი და მაღალი ძაბვის კაბელური ელექტროენერჯის გადამცემი ხაზები;

ნახ. 1

მართვისა და სიგნალიზაციის საკონტროლო კაბელი; კავშირგაბმულობის მაგისტრალური ხაზები; ექსკავატორების, მანქანების, მექანიზმების კვება ელექტროენერჯით; გემების, საფრენი აპარატების და ა.შ. ელექტრომოწყობილობა და სხვ.). ნებისმიერი ტიპის კ. ე. აქვს საერთო კონსტრუქციული ელემენტები: დენგამტარი ძარღვი, იზოლაცია და გარსი (ნახ. 1). დენგამტარი ძარღვი მზადდება სპილენძის ან ალუმინისაგან; დანიშნულების მიხედვით, ის შეიძლება იყოს ერთ- და მრავალძარღვა. ძალოვან კაბელებში დენგამტარი ძარღვები შეირჩევა განივკვეთის ფართობის მიხედვით, კავშირგაბმულობის კაბელებში – დიამეტრის. ძალოვან კ. ე., როგორც წესი, სამი ძარღვია (სამი ფაზისათვის), კავშირგაბმულობის

კაბელებში – ათეულობითა და ასეულობით. კაბელების იზოლაცია კეთდება დიელექტრიკისაგან, რომელიც დენგამტარ ძარღვებს აცალკევებს ერთმანეთისგან და გარსისგან. მილისებრი გარსი გარედან ემსახურება დენგამტარი ძარღვის იზოლაციის ფიქსაციას და ტენისა და ქიმიური ნივთიერებების ზემოქმედებისაგან დაცვას. ძირითადად გამოიყენება ტყვიის, ალუმინის, პლასტმასისა და ფოლადის გარსები; პლასტმასის იზოლაციის მქონე კ. ე. აქვს პოლივინილქლორიდის ან მურის პიგმენტის პოლიეთილენის გარსი; თუ იზოლაცია რეზინისაა, მაშინ გარსიც კეთდება რეზინისაგან. მექანიკური დაზიანებებისაგან დასაცავად კაბელს გარედან უკეთდება დამცავი საფარი (ბრონი) ფოლადის ლენტის ან მავთულისაგან. ცნობილია კ. ე. 1000-ზე მეტი სახეობა, რომელთა ნიშანდება, ასორტიმენტი, დანიშნულება, კონსტრუქცია და მახასიათებლები მოცემულია მწარმოებელი ქვეყნის შესაბამის სტანდარტებში.

კაბელი იზოლირებული – ელექტრული კაბელი, დაფარული საიზოლაციო გარსით (ნახ. 1. თვითმზიდი იზოლირებული კაბელი). ძირითადად გამოიყენება მშენებლობაში ელექტროსამონტაჟო სამუშაოების შესასრულებლად.

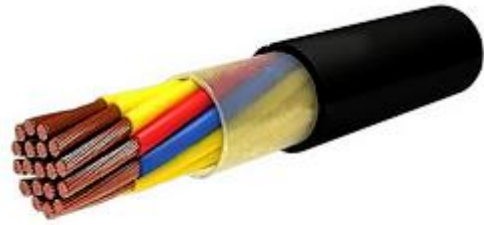
ნახ. 1

კაბელი კოაქსიალური – კაბელი, რომელიც შედგება ორი ერთმანეთისგან იზოლირებული სადენისაგან; ერთი მათგანი გატარებულია მეორეში. იყენებენ ძალიან მაღალი სიხშირის ენერჯის გადასაცემად (ნახ. 1).

ნახ. 1

კაბელი საკონტროლო – ელექტრომოწყობილობის სიგნალიზაციის, კონტროლისა და მართვის ელექტრული კაბელი (ნახ. 1). შეიცავს ათეულობით სპილენძის ან ალუმინის მარღვს (სადენს), რომლებიც იზოლირებულია რეზინით ან პლასტმასით. ს. კ. მარღვები მოთავსებულია ტყვიის, პოლივინილქლორიდის ან რეზინის გარსში და უმეტესად დაცულია ჯავშნით. ს. კ. სარგებლობა შეიძლება შენობის შიგნით, ღია ჰაერზე, მიწაში და წყალშიც კი (დამოკიდებულია კაბელის ტიპზე).

ნახ. 1

კაბელი სითხით შევსებული – მაღალი ძაბვის ძალური კაბელი, რომელიც ჩასმულია ლითონის გარსში და შევსებულია ზეთით, გელით, გაზით და მისთ. (ნახ. 1). გამოიყენება ელექტროენერჯის გამოსაყვანად მსხვილი ელექტროსადგურებიდან და მიწისქვეშა ჰესებიდან გამანაწილებელ ქსელამდე მისაწოდებლად, ელექტროენერჯის გადამცემი ხაზებისათვის მდინარეებზე გადასასვლელად, დიდი ქალაქების მომსახურებისათვის და სხვ.

ნახ. 1

კაბელმადიებელი – ხელსაწყოთა კომპლექტი, რომლითაც ადგენენ მიწისქვეშა და წყალქვეშა კაბელების ტრასისა და ჩაწყობის სიღრმეს, აგრეთვე მათი მარღვების დაზიანების ადგილს იმ შემთხვევაში, როცა ისინი მთლიანადაა მიწაში ჩაფლული.

კაბელჩამწყობი – მისაბმელი ან თვითმავალი მექანიზმი, რომელიც კაბელს აწყობს მიწისქვეშ ან წყალქვეშ. კ. მიწისქვეშ წარმოქმნის ღრუს ან ტრანშეას და ერთდროულად მასში აწყობს კაბელს (ნახ. 1). კაბელჩამწყობი არსებობს დანიანი და როტორული.

ნახ. 1

კაბენის მონასტერი (ინგლ. Monastery of Kaben) – XIII საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების თვალსაჩინო ძეგლი, სამონასტრო კომპლექსი. მდებარეობს ქვედა ქართლის მხარეში, თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტში, სოფელ კიკეთის მახლობლად, მდინარე ასურეთისწყლის ხეობაში. კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: ღვთისმშობლის მიძინების დიდი გუმბათიანი ტაძარი, სვიმონ მესვეტისა და მიქაელ მთავარანგელოზის მცირე დარბაზული ეკლესიები. მთავარი ტაძარი შიდა სივრცის გადაწყვეტით, ბეთანიის გუმბათოვანი ტაძრის ანალოგი

ყოფილა მცირე ცვლელელებით. განსხვავდებოდა ფასადების მორთულობით (ფასადებით იმეორებდა სამთავის-იკორთის ტაძართა დეკორატიულ სისტემას). ინტერიერი მთლიანად მოხატული ყოფილა. ჟამთა სვლას მხოლოდ მიქაელ მთავარანგელოზის მცირე ერთნავიანი დარბაზული ეკლესია (ნახ. 1. საერთო ხედი; ნახ. 2. სამხრეთი ფასადი) გადაურჩა, რომელიც

ნახ. 1

აგებულია კარგად დამუშავებული თლილი ქვით. შემორჩენილია აგრეთვე სვიმონ მესვეტეს ეკლესიის ნანგრევები.

ასეთივე დასახელების IX-XIII საუკუნის მონასტერი მდებარეობს შიდა ქართლში, ახალგორის მუნიციპალიტეტში, სოფელ ყანჩაეთის მახლობლად. სამხრეთ ფასადზე არსებულ წარწერაში დასახელებულ პირთა მიხედვით თარიღდება IX საუკუნის პირველი ნახევრით. სამშენებლო ფენების მიხედვით კი ირკვევა, რომ იგი საფუძვლიანად გადაუკეთებიათ XIII საუკუნეში. ტაძარი თავდაპირველად „თავისუფალი ჯვრის“ ტიპის გუმბათოვანი

ნაგებობა ყოფილა რვაწახნაგა გუმბათის ყელითა და ნალისებრი ფორმის აფსიდით. ნაგებია თეთრი, ფორებიანი ტუფითა და რიყის ქვით. გუმბათის წრიული ყელის გადასვლა კვადრატზე ხდება ტრომპების გამოყენებით. ინტერიერსა და გუმბათის ყელზე არის ძველი მოხატულობის დაზიანებული ფრაგმენტები. ტაძარი გამორჩეული იყო მაღალი დონის ოსტატობით შესრულებული ჩუქურთმებითა და მორთულობებით (ნახ. 3 - ნახ. 7: მორთულობები).

ნახ. 2

ნახ. 3

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

ნახ. 7

კაბერის ეკლესია (ინგლ. Church of Caberi) – X-XI საუკუნეების ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, გოსტიბეს წმინდა გიორგის ეკლესია (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს შიდა ქართლის მხარეში, კასპის მუნიციპალიტეტში, კასპიდან 30 კმ-ში, სოფელ გოსტიბედან 1 კმ-ში, ძველ სასაფლაოზე (ნახ. 2. ადგილმდებარეობის რუკა). კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: ეკლესია, სამკვეთლო, ეკვდერი. დასავლეთის ფასადზე არსებული ასომთავრული წარწერის თანახმად (ნახ. 3. აღმოსავლეთი ფასადის წარწერა), ეკლესია აგებულია 1014-1027 წლებში ასად სანივაჯის ძის მიერ.

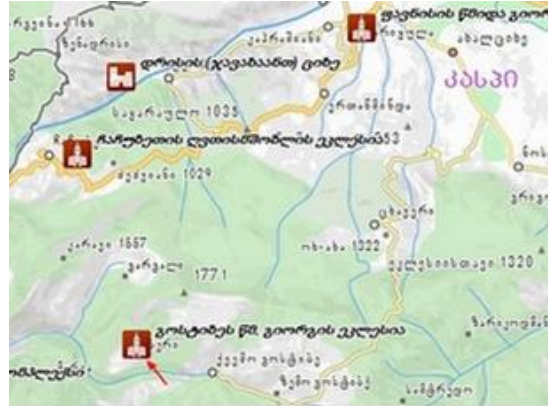
კაბერის ეკლესია დარბაზულია (12,7x11,9 მ), ნაგებია არათანაბარი ზომის უხეში რუხი ფერის ქვით, კარგად დამუშავებული კვადრებითა და წვრილი ქვით. შიგნიდან თაღოვანი, გარედან არქიტრავით გადახურული შესასვლელი სამხრეთ კედლის დასავლეთ ნაწილშია. ოდნავ შემაღლებული ნალისებრი აფსიდის ღერძზე თაღოვანი სარკმელია, გვერდებზე – მართკუთხა ნიშები. კამარა ეყრდნობოდა ქვემოთკენ მომრგვალებულ კონსოლებზე შეკიდულ საბჯენ თაღებს. სატრიუმფო და დასავლეთ კედლის თაღები ოდნავ შეისრული ფორმისაა. სამხრეთ კედელში გაჭრილია ორი სარკმელი. დარბაზის ჩრდილოეთ კედლის ნაწილში სარკოფაგია. ეკლესიის კედლებზე შემორჩენილია მოხატულობის ფრაგმენტები. აღმოსავლეთი ფასადის სარკმლის სათაურზე გამოსახულია სამი რელიეფური ჯვარი;

დასავლეთი ფასადის ცენტრში ჩასმულ ყვითელ ქვაზე შვიდსტრიქონიანი ასომთავრული სამშენებლო წარწერაა, რომელშიც გარდა ეკლესიის აშენების თარიღის და აღმშენებლის სახელისა, ნახსენები არიან გიორგი მეფე და მელქისედეკ კათოლიკოსი, სოფრონ ბედიელი მთავარეპისკოპოსი. ამ ქვის მარჯვნივ, ოდნავ ქვემოთ, კედელში ჩასმულია საკმაოდ დიდი ქვა შეღრმავებული ჯვრის გამოსახულებით (ნახ. 4. რელიეფური ჯვარი). ეკლესიას ორი მინაშენი აქვს: ჩრდილოეთით - სამკვეთლო, სამხრეთით - ეგვტერი.

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

ნახ. 4

კაბესტანი (ძვ. ფრანგ. cabestant<ძვ. პროვანსალური cabestan<capestre შკივი<ლათ. capistrum ავშარა<capere დაჭერა, აღება) – ტვირთის გადასადგილებელი მექანიზმი, შემდგარი ვერტიკალური ლილვისაგან, რომელზეც იხვევა ჯაჭვი, გვარლი ან ბაგირი (ნახ. 1). გამოიყენება ტვირთების ასაწევად და გადასადგილებლად ჰორიზონტალური მიმართულებით, გემის ნაპირთან მოსაზიდვად, ღუზის ასაწევად და სხვ.

ნახ. 1

კაბინა (ფრანგ. cabine ქობი, ფაცხა) – სპეციალური დანიშნულების, სხვადასხვა ფორმისა და კონსტრუქციის პატარა სათავსი [მაგ., მართვის კაბინა, მძღოლის კაბინა, ბაგირგზის კაბინა (ნახ. 1) ჰერმეტიკული კაბინა და სხვ.].

ნახ. 1

კაბინეტი (ფრანგ. cabinet ოთახი გემზე) – 1. ინტელექტუალური შრომისათვის განკუთვნილი ოთახი; 2. მთავრობაში შემავალი მინისტრების შემადგენლობა; 3. თანამდებობის პირის სამუშაო ოთახი; 4. ბოსკეტის შიგა სივრცითი ბალ-პარკის კომპოზიციის ელემენტი, შექმნილი გაკრეჭილი ცაცხვისა და რცხილის ხეებისაგან. XVII-XVIII საუკუნის საფრანგეთის ბალებსა და პარკებში კ. უმეტესობა მორთული იყო პარტერებით, ავზებით, ქანდაკებებითა და სხვ. ბალ-პარკის ნაგებობებით.

კადარი – XIV საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი სოფელ ძველი აბაშის დასავლეთით.

კადასტრი (ინგლ. cadastre ფურცელი, რეესტრი) – 1. რეესტრი, რომელიც შეიცავს ობიექტის შეფასებისა და საშუალო შემოსავლიანობის შესახებ მონაცემებს; 2. ამა თუ იმ ბუნებრივი ობიექტის შესახებ ძირითადი მონაცემების სისტემატიზებული ერთობლიობა. მაგ., მიწის კადასტრი, წყლის კადასტრი და სხვ.; 3. იმ პირთა სია, რომლებზეც ვრცელდება სულადობრივი დაბეგვრა.

კადასტრი საქალაქთმშენებლო – სახელმწიფო რეგისტრაციის საინფორმაციო, სამართლებრივი სისტემა საქალაქთმშენებლო მოქმედების ობიექტების ტერიტორიის გამოყენებისა. კადასტრის საფუძველს შეადგენს საქალაქთმშენებლო და საპროექტო დოკუმენტაცია. კ. ს. წარმოებაში შესვლა მტკიცდება ქვეყნის კანონმდებლობით.

კადონი – იხ. ხარიხა.

კავალიერი (იტალ. cavaliere მხედარი) – მიწაყრილი გზის გაყოლებაზე, რომელიც ეწყობა ამოღებული გრუნტით თოვლის ნამქერისა და ჩამდინარი წყლებისაგან დასაცავად [ნახ. 1. კავალიერი (ბარტიზანი) დუბნოს ბასტიონზე, უკრაინა].

ნახ. 1

კავედიუმი (ლათ. cavaedium < cavum aedium ოთახების, სახლის შიდა ცარიელი სივრცე) – რომაული სახლის შიდა ნაწილის (ინტერიერის) განსაკუთრებული სათავსები, როგორცაა ატრიუმი, სასადილო და მეპატრონის სამუშაო ოთახი.

კავერნა (ლათ. cavus სიცარიელე, ცარიელი, ღრუ) – 1. მცირე ზომის, სხვადასხვა ფორმის სიცარიელე მთის ქანებში ან ხელოვნურ ნაკეთობებში; 2. უხარისხო შედუღების შედეგად ფოლადის მილებში ან სექციებში წარმოშობილი ღრუები და ნახვრეტები; 3. ცოცხალი

ორგანიზმის ან ორგანოს მცირე ზომის ცარიელი ადგილი; კბილის დაზიანებული, დამპალი ნაწილი.

კავეული – წვრილი, ძირითადად ლითონური ნაწილები, გამოყენებული სამშენებლო, სადურგლო, სახუროე სამუშაოებში (კავი, გონიო, საკვალთი და სხვ.).

კავი – 1. ტვირთამწევი მანქანების ნაწილი (დეტალი) ტვირთის ან ტვირთჩამჭერი მოწყობილობის ჩამოსაკიდად ამწევი მექანიზმის ბაგირზე ან ჯაჭვზე (ნახ. 1), აგრეთვე ტრაქტორისა და გამწესაგან წვევის ძალის გადასაცემად მისაბმელზე. სატვირთო კ. ამზადებენ ერთ- და ორრქიანს, ფოლადისაგან ნაჭედს ან სხმულს, ფოლადის დატვიფრული ფირფიტებისაგან და სხვ. კ. ძირითადი პარამეტრები სტანდარტიზებულია; 2. ბოლოში მოკაკული, მოკაუჭებული რკინა ან ხის ჯოხი რამეზე გამოსადებად, რისამე დასაკიდად და მისთ., კაუჭი; 3. ნავის ღუზა; 4. მიწის სახვნელი ძველებური იარაღი; აჩაჩა; 5. სახურავის ლატანი, რომელზეც მაგრდება კრამიტი და ყავარი; 6. ვაზის უღვაში, რომლითაც ის ჭიგოს ეხვევა.

ნახ. 1

კავისებრი ნაკეთობები – მცირე ზომის ლითონის დეტალები (ძირითადად სამაგრები), რომლებიც გამოიყენება სამშენებლო სამუშაოებისათვის და სადურგლო და სახუროე ნაკეთობების (კავები, საკვალთები, კაუჭები, ტაბიკურები, კუთხედები, კარისა და ფანჯრის სახელურები, საკიდები და ა.შ.) დასამზადებლად.

კავიტაცია (ლათ. cavita სიცარიელე) – სითხისშიგნითა მთლიანობის დარღვევა, ე.ი. სითხის შიგნით აირით ან ორთქლით სავსე ბუშტების წარმოქმნა. ის აღიძვრება ადგილობრივად, წნევის შემცირებით კრიტიკულზე დაბლა და შეიძლება იყოს ჰიდროდინამიკური ან აკუსტიკური.

კავიტაციური ცვეთა – აირის ჰიდროეროზიული ცვეთა, რომელიც ხდება მყარი სხეულის სითხის მიმართ მოძრაობისას, ამ დროს აირის ბუშტულაკები სკდება ზედაპირთან ახლოს, რაც იწვევს წნევისა და ტემპერატურის ადგილობრივ ზრდას, წერტილოვანი "წყლულების" წარმოქმნას და დეტალის მთლიან პერფორაციას. ასეთი სახის ცვეთას განიცდის რადიატორი, წყლის პერანგი და სხვ.

კავკასიონი (ბერძ. kaukasos<სავარაუდოდ, ძვ. სპარს. kapkah დიდი მთა) – 1. კავკასიის ყელის ირიბად გადამკვეთი მთაგრეხილი, რომლის დიდი ნაწილი შედის საქართველოს შემადგენლობაში; 2. ძველი ბერძნული მითოლოგიის თანახმად, მწყემსი, რომელიც მოკლა კრონოსმა და რომლის სახელიც შემდგომში კავკასიონის მთებს ეწოდა.

კავშირგაბმულობა – სახალხო მეურნეობის დარგი, რომელიც უზრუნველყოფს ინფორმაციის გადაცემას და ცნობების მიღებას სხვადასხვა ტექნიკური საშუალებებით (რადიო, ელექტრონული ფოსტა, ტელეფონი, ტელეგრაფი, ტელევიზია, რადიოსარელეო ხაზი, კომპიუტერი, მობილური ტელეფონი და სხვ.). ინფორმაციული კავშირი შეიძლება იყოს ადგილობრივი, აკუსტიკური, დუბლექსური, კოსმოსური, მაგისტრალური, მაღალსიხშირული, მიწისზედა, ოპტიკური, ოპერატიული, ორმხრივი, საერთაშორისო, სელექტორული, სიმპლექსური, შორეული, ფიჭური, ცალმხრივი, ჰიდროაკუსტიკური და სხვ.

კავშირგაბმულობის ხაზი (ქსელი) – 1. ხაზობრივი ნაგებობის სახეობა, რომელიც უზრუნველყოფს საკომუნიკაციო კავშირს მიმწოდებელსა და მომხმარებელს შორის; 2. ელექტრონული საკომუნიკაციო ქსელების საკაბელო, რადიოსარელო, თანამგზავრული ხაზების ფიზიკური წრედების, სახაზო ტრაქტების ან მათი ტექნოლოგიური სისტემის შემადგენელი დანადგარების, მოწყობილობებისა და ნაგებობების ერთიანი კომპლექსი. მოიცავს საერთაშორისო და საქალაქთაშორისო საკომუნიკაციო მაგისტრალურ ხაზებსა და ადგილობრივი ელექტრონული საკომუნიკაციო ქსელების მაგისტრალურ და გამანაწილებელ ხაზებს. ქსელის გაყვანა-მონტაჟი ხორციელდება მიწისქვეშა საინჟინრო-საკომუნიკაციო არხებში, შახტებში ან გვირაბებში. თუ კავშირგაბმულობის ხაზის (ქსელის) გასაყვან-სამონტაჟო ტერიტორიაზე არ არსებობს მოქმედი მიწისქვეშა საინჟინრო-კომუნალური ქსელების ინფრასტრუქტურა ან შეუძლებელია ამ ინფრასტრუქტურის გამოყენება, მაშინ ის უნდა განხორციელდეს ახალი ტრანშეების მოწყობის ან საჰაერო კავშირგაბმულობის ხაზის (ქსელის) გაყვანის (მონტაჟის) გზით. თუ საჰაერო კ. ხ. გადის საავტომობილო გზების (ქუჩების) გასწვრივ, აგრეთვე ამ საავტომობილო გზებისა და ქუჩების გადაკვეთაზე, ამ შემთხვევაში საჰაერო კ. ხ. (ქსელი) უნდა იქნეს გაყვანილი გრუნტის (სავალი ნაწილის) ზედაპირიდან არანაკლებ 5 მეტრის სიმაღლეზე. თუ კავშირგაბმულობის ხაზის (ქსელის) გაყვანა (მონტაჟი) დაგეგმილია არსებული საინჟინრო-საკომუნიკაციო ნაგებობების გამოყენებით (ღარები, არხები, შახტები, გვირაბები, ხიდები, ანძები და ა.შ.), აღნიშნული უნდა შეთანხმდეს არსებული საინჟინრო-საკომუნიკაციო ნაგებობების მესაკუთრეებთან. ტრანშეის გათხრის ან საჰაერო კავშირგაბმულობის ხაზების გაყვანისას საჭიროა მიწის ნაკვეთების მესაკუთრეების, ბინის მესაკუთრეთა ამხანაგობის თავმჯდომარის თანხმობა, ხოლო საზოგადოებრივი სივრცის გამოყენების შემთხვევაში – ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების თანხმობა.

კავშირები – ნაგებობის ელემენტები, რომლებიც მზიდ კონსტრუქციებს (წამწეები, კოჭები, სვეტები, ჩარჩოები, კამარები და ა.შ.) ხისტ სივრცობრივ სისტემაში აერთიანებს. იგი შეიძლება იყოს ვერტიკალური, დახრილი, განივი ან ჰორიზონტალური (ნახ. 1. ლითონის წამწეების ზედა სარტყლის განივი კავშირები). კ. თავის თავზე იღებენ ძირითადად ჰორიზონტალურ დატვირთვებს, როგორცაა ქარის დატვირთვა, სეისმური დატვირთვა, ხიდურა ამწის ურიკის ან ხიდის დამუხრუჭების ძალები და სხვ.

ნახ. 1

კავშირი – 1. ის, რაც აერთებს, აახლოებს, ერთმანეთზე დამოკიდებულს ხდის რასმე; ახლო, მჭიდრო ურთიერთობა; 2. საერთო მიზნების, ინტერესების, საქმიანობის საფუძველზე წარმოშობილი გაერთიანება, ორგანიზაცია.

კავშირიანი სისტემა – სისტემა, რომელიც შედგება კარკასის ჩარჩოებისა და დიაფრაგმების, კედლების ან სიხისტის ბირთვებისაგან, სადაც ჰორიზონტალურ დატვირთვებს იღებს მხოლოდ დიაფრაგმები, კედლები ან სიხისტის ბირთვები.

კაზინი – 1. ცილოვანი ნივთიერება, რძის შემადგენელი ნაწილი, რომელიც გამოიყოფა მოხაჭოების დროს; ფართოდ იყენებენ საღებავების, პლასტიკური მასების, წებოს და მისთ. წარმოებაში; 2. ცხოველური წარმოშობის, თეთრი ან ღია ყვითელი ფერის წებო. აქვს

ამორფული ფხვნილის სახე. არ იხსნება წყალში, სპირტში, ეთერებში. კარგად იხსნება ტუტეებში.

კაზემატი (იტალ. casamatta<cas ქობი, ფაცხა და mautt ბნელი, მუქი) – 1. თავდაცვითი ნაგებობა, რომელიც განკუთვნილია არტილერიის ცეცხლისგან და ავიაბომბებისგან დასაცავად (ნახ. 1); 2. შეჯავშნილი სათავსი სამხედრო გემზე ქვემეხების დასადგმელად; 3. საკანი ციხესიმაგრეში, სადაც ათავსებენ მხოლოდ ერთ ტუსადს.

ნახ. 1

კაზინო (იტალ. casini პატარა სახლი) – იხ. სამორინე.

კაზმი – ნედლეული მასალების ნარევი, რომელიც უნდა გადამუშავდეს მეტალურგიულ, ქიმიურ და სხვა აგრეგატებში. ზოგ შემთხვევაში კ. სათბობიც შედის, მაგ., თუჯის გამოდნობისას ბრძმედის ლუმელში. კ. ჩატვირთვა ხდება თანაბარი ნარევის სახით, რომელიც მომზადდება აგრეგატის გარეთ ან შემადგენელი კომპონენტების ულუფების (ფენების) სახით.

კაზმული – მოკაზმული, ნატიფი, მოხდენილი.

კაზრეთის სამება (ინგლ. Trinity of Kazreti) – XIII საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი, კაზრეთის სამების ეკლესია (ნახ. 1. საერთო ხედი). მდებარეობს ქვემო ქართლში, ბოლნისის მუნიციპალიტეტში, დაბა კაზრეთის აღმოსავლეთით 2,5 კმ-ზე, ხშირტყიანი ხევის ფერდობზე, (ნახ. 2. ადგილმდებარეობის რუკა). კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: ეკლესია, გალავანი, სატრაპეზოს ნანგრევები.

ნახ. 1

შემორჩენილი ნაგებობებისა და გალავნის ნაშთის მიხედვით დადგენილია, რომ აქ მნიშვნელოვანი სამონასტრო კომპლექსი არსებობდა. სამების ეკლესია აგებულია მეფე ლაშა გიორგის (1213-1223 წწ.). მმართველობის წლებში. ეკლესია გეგმით წაგრძელებული მართკუთხედის ფორმის დარბაზული ტიპისაა. აქვს პორტალებით შემკული ორი შესასვლელი – დასავლეთიდან და ჩრდილოეთიდან (ნახ. 3. ჩრდილოეთის

პორტალი). აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ტაძრის შესასვლელი ჩრდილოეთიდან ქართულ ხუროთმოძღვრებაში იშვიათად გვხვდება. ამ შემთხვევაში იგი ეკლესიის გეოგრაფიული ადგილმდებარეობიდან გამომდინარეობს (ძეგლთან მისასვლელი ჩრდილო-დასავლეთიდანაა, საითკენაც კუთხის ბურჯებით გაძლიერებული გალავნის შესასვლელია წინ წამოწეული). ჩრდილოეთის მხრიდან მიშენებულია სადგომი. სხვა მიშენებებიც ყოფილა, რომლებსაც ჩვენამდე არ მოუღწევია. ნაგებია კარგად გათლილი მოყვითალო ფერის ტუფის

მართკუთხოვანი კვადრებით. რაც შეეხება ტაძრის ინტერიერს იგი მოხატული ყოფილა. ჩვენამდე პირვანდელი მხატვრობის მხოლოდ ფრაგმენტებია შემორჩენილი – ეკლესიის მამათა რიგი და მოციქულთა ფიგურები. ფასადები (ნახ. 1; ნახ. 4. სამხრეთი ფასადი) მდიდრულადაა მორთული სარკმლებისა და კარიბჭეების დეკორატიული მოჩარჩოებით (ნახ. 5. ფანჯრის მოჩარჩოების ფრაგმენტი; ნახ. 6. რელიეფი. დასავლეთი ფასადი), შეწყვილებულ სარკმლებს შორის მოთავსებული ჯვრით, მოჩუქურთმებული კარნიზებით. ტაძრის სარკმლები და კარიბჭეები ძვირფასი ორნემენტებითაა შემკული, რაც იმ პერიოდის ხუროთმოძღვრების დახვეწილ კულტურაზე მეტყველებს. ტრადიციული საეკლესიო გეგმარებისგან განსხვავებითაა გადაწყვეტილი

ნახ. 2

ნახ. 3

აღმოსავლეთი ნაწილი – აფსიდის ნაწილში საკურთხევის გვერდებზე ორი სადგომის (სადიაკვნე, სამკვეთლო) ნაცვლად მოწყობილია – ერთი, ჩრდილოეთის მხარეს, სამხრეთით კი აფსიდის კედელში ცრუ კამარაა.

საქართველოს ერთიანი სახელმწიფოს განმტკიცებისა და სიძლიერის ხანაში, ქართული არქიტექტურის მეორე იყვავების დროს, აგებული სამების მაღალი უგუმბათო ეკლესია თავისი არქიტექტურული პროპორციებით, ხალისიანი ფერადოვნებით, ფაქიზად დამუშავებული ქვის წყობის ხასიათითა და კომპოზიციების მდიდრული დეკორით, წარუშლელ შთაბეჭდილებას ახდენს მნახველზე და კიდევ ერთხელ მიგვანიშნებს ჩვენი ქვეყნის

კულტურისა და ხუროთმოძღვრების განვითარების მაღალ დონეზე. კაზრეთის სამება, სათხის ეკლესიასთან ერთად, არა მარტო კაზრეთის ხეობის, არამედ მთელი ქვემო ქართლის ერთ-ერთი თვალსაჩინო ისტორიულ-კულტურული ძეგლია. ამჟამად ეკლესია რესტავრირებულია (ნახ. 7. ინტერიერი. კანკელი) და მოქმედა.

ნახ. 4

ნახ. 5

ნახ. 6

ნახ. 7

კათედრა (ფრანგ. departement<ბერძ. kathedra დასაჯდომი ადგილი) – 1. უმაღლეს სასწავლებელში – სასწავლო-სამეცნიერო დანაყოფი, რომელიც ეწევა სასწავლო-აღმზრდელობით, მეთოდოლოგიურ და სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას ერთი ან რამდენიმე მონათესავე დისციპლინის დარგში, ამზადებს სამეცნიერო-პედაგოგიურ კადრებს, ხელმძღვანელობს სპეციალისტების კვალიფიკაციის ამაღლებას; 2. სასწავლო დაწესებულებებში, ლექტორიუმებში, სააქტო დარბაზებში – მასწავლებლის, მომხსენებლის ადგილი; 3. ძველ საბერძნეთსა და რომში – ფილოსოფოსებისა და რიტორების გამოსასვლელი ადგილი; 4. ქრისტიანულ ეკლესიაში – ადგილი, საიდანაც ქადაგებენ; 5. ეპისკოპოსის (არქიელის) სავარძელი ღვთისმსახურების დროს; გადატ. ეპარქია (საეპისკოპოსო ოლქი); 6. მაღალი, მაგიდის მსგავსი, დადგმული ვიწრო ნაკეთობა სიტყვის წარმოსათქმელად ან ლექციის წასაკითხად (ნახ. 1).

ნახ. 1

კათედრალი – საეპისკოპოსო ტაძარი.

კათედრალური ტაძარი – რელიგიური ნაგებობა, რომელშიც არსებობს ან არსებობდა კათედრა – სავარძელი, რომელშიც დაბრძანებულია ეპისკოპოსი. ეს ადგილი ტაძარში ითვლება ყველაზე საპატივსაცემოდ. მართლმადიდებლურ ტაძარში ის მოთავსებულია აღმოსავლეთის საკურთხევლის კედლის ახლოს, კათოლიკურში – საკურთხევლის მიღმა, ანგლიკანურში – საკურთხევიდან მარცხენა მხარეს. კ. ტ. ქრისტიანულ სამყაროში ქვეყნის, რეგიონის ან ქალაქის ეპარქიის მთავარი ტაძარია (ნახ. 1. პარიზის ღვთისმშობლის

ნახ. 1

კათედრალური ტაძარი, 1163-1257 წწ., საფრანგეთის რესპუბლიკა).

კათეტი (ბერძ. cathetus შვეული) – მართკუთხა სამკუთხედში მართი კუთხის მიმდებარე გვერდი.

კათეტომეტრი (ბერძ. kathetos შვეული და métron გაზომვა) – ორ წერტილს შორის ვერტიკალური მანძილის ზუსტად გასაზომი ხელსაწყო.

კათიონი (ბერძ. katión<kata ქვევით და ion მიმავალი) – ელექტროლიტის ხსნარში კათოდისკენ მოძრავი დადებითად დამუხტული ნაწილაკი.

კათოდი (ბერძ. káthodos გზა ქვემოთ) – უარყოფითად დამუხტული ელექტროდი (საპირისპ. ანოდი). ნაწილაკები, რომლებიც ელექტროლიტის ხსნარში მოძრაობენ კათოდისაკენ ეწოდება კათიონები და ისინი დადებითად არიან დამუხტულები.

კათოლიკონი – თანამედროვე საბერძნეთში მონასტრის ან სამონასტრო კომპლექსის მთავარი ტაძარი. როგორც წესი, კათოლიკონი აგებულია მონასტრის წმინდა მფარველის სახელზე. ანტიკურ პერიოდში კათოლიკონი აღნიშნავდა ტაძრის ძირითად სათავსს, ანუ ნაოსს, რომაელებში – ცელას. ბიზანტიაში ეს ტერმინი არ გამოიყენებოდა, ხოლო შემდეგ პერიოდში აღნიშნავდა ეპარქიის კათედრალურ ტაძარს.

კათხა – თავსახურავიანი ხის ჭურჭელი ყოველგვარი სითხისათვის.

კაიუტა – ოთახისმაგვარი ცალკეული სადგომი გემზე ეკიპაჟისა თუ მგზავრთათვის, აგრეთვე სასამსახურო მიზნებისათვის.

კაკალი (ნიგვზის ხე) (ლათ. Juglans regia) – კაკლისებრთა ოჯახის ფოთოლმცვივანი ხე (ნახ. 1. შავი კაკლის ხე). სიმაღლე 20-30 მ. ტანის დიამეტრი 1,5 მ. ბუნებრივად გავრცელებულია მცირე აზიაში, ბალკანეთში, ირანში, ჩინეთში, კავკასიასა და შუა აზიაში. ამიერკავკასიაში ველურად იზრდება თითქმის ყველგან, ქმნის მცირე კორომებს. მეტწილად კი ერთეული ხეებია.

ნახ. 1

მდინარისპირა ვაკეთა ტყეებში შერეულია მუხასთან, თელასა და რცხილასთან. სიმკვრივე 450-750 კგ/მ³. საქართველოში ველური კ. ყველაზე დიდი კორომია მდინარე ალაზნის ნაპირებზე პანკისის ხეობაში (10 ჰა) და ჯუმას ყურეში (ალაზნის ველის ჭალაში, 40 ჰა). სინათლისა და სითბოს მოყვარულია. მაღალ მთებში სიცივე აზიანებს. უძლებს -22°C-მდე ყინვას. საკმაოდ გვალვაგამძლეა. კარგად ხარობს ნოყიერ ნიადაგზე, თიხნარ-კირნარზე. აქვს მძლავრი ფესვთა სისტემა. კ. მაგარი, არადრეკადი ხისტი მასალაა. მედეგია ტენის მიმართ, ადვილად მუშავდება, კარგად პრიალდება და იღებება. მერქნის ფერი განივკვეთში და სიგრძეზე

განსხვავებულია, რაც იძლევა ტექსტურის განუმეორებელ სახეს. მერქანი წარმოადგენს შესანიშნავ ძვირფას მასალას, რომელიც წარმატებით გამოიყენება შენობების ინტერიერების გასაწყობად და ხარისხიანი ნივთების დასამზადებლად, კერძოდ, კ. ამზადებენ: სანადირო თოფის ხის ნაწილებს, პარკეტს, ავტომატების სალონის გასალამაზებელ დეტალებს, ძვირფას ავეჯს. გავრცელებულია მოსაზრება, რომ საუკეთესო კ. მერქანი მისი ფესვებიდან მზადდება, რომ არსებობს სწრაფად და ნელა მზარდი კაკლის ჯიშები, რომ, მაგ., თოფის

კონდახისათვის საუკეთესოა თურქული კაკალი და ა.შ. სინამდვილე კი ასეთია: არ არსებობს თურქული, ქართული, რუსული, ფრანგული და ა.შ. კაკალი, არსებობს ბერძნული კ., რომელიც იზრდება სხვადასხვა ქვეყანაში. გავრცელებულია ძირითადად ჩრდილოეთ ნახევარსფეროს სამხრეთ განედებში. ბარში კ. სწრაფად იზრდება, მაგრამ მისგან ამოღებული მასალა დაბალი ხარისხისაა, რადგან აქვს უამრავი ფორა, არ აქვს ისეთი ლამაზი ნახატი, რაც ასე ახარებს ადამიანის თვალს, ფერიც მორუხია და მის ზედაპირზე ფრჩხილითაც კი შეიძლება ნაკაწრის გაკეთება. რაც შეეხება მთის კ., ეს უკვე სხვაა. ასეთი კ. ძალზე რთულ პირობებში იზრდება, წლიური ნამატი ზომამში მცირეა, მისი ფესვები ნიადაგში ღრმად არის გადგმული, საიდანაც ხე იღებს სხვადასხვა მინერალურ მარილებს, რაც მას ლამაზ მდიდარ ტექსტურას ანიჭებს. მერქანი ძალზე მყარია და ნაკლებად განიცდის აშრევებას, სწორედ ამიტომ ითვლება ასეთი მასალა იდეალურად. მსოფლიოში ყველაზე დიდი მოთხოვნაა იტალიურ, გერმანულ, კავკასიურ და ფრანგულ კ. მერქანზე. მშენებლობაში კ. მერქანი გამოიყენება მოსაპირკეთებელი მასალის, პარკეტის, კარ-ფანჯრების, შიგა კიბეების დასამზადებლად. ბოლო მონაცემებით კ. მერქნის დამამზადებელი (ათას ტონებში) ქვეყნების ჩამონათვალი ასეთია: ჩინეთი – 980, აშშ – 380, თურქეთი – 180, ირანი – 140, უკრაინა – 85, მექსიკა – 70, საფრანგეთი – 41, რუმინეთი – 40, ინდოეთი – 36, ეგვიპტე – 27.

კაკვი – იგივეა რაც კავი, ოღონდ უფრო გამოყენებული გამწეებზე ან მცირე ტვირთამწეობის მოწყობილობებზე (ნახ. 1). მზადდება ერთრქიანი ან ორრქიანი ელემენტების სახით, მთლიანნაჭედი ან ჩამოსხმული ფოლადისაგან, დაშტამპული ფოლადის ფირფიტებისგან და სხვ. არსებობს კაკვის სახეობები: ბუქსირის, გადასაბმელი, ერთმაგი, ირიბი, მაერთებელი, მისაბმელი, მოდების, ნახევარწრიული, საბჯენი, საწევი, ტვირთის, ჭოჭონაქისა და სხვ.

ნახ. 1

კალა – პლასტიკური, ჭედადი, ადვილად დნობადი ბრჭყვიალა, მზინვარე მოვერცხლისფრო-თეთრი ფერის რბილი ლითონი. აღინიშნება სიმბოლოთი Sn. სიმკვრივე – 7310 კგ/მ³; დნობის ტემპერატურა – 231,93°C; დუღილის ტემპერატურა – 2602°C; მიეკუთვნება მსუბუქ ლითონებს. ჰაერზე ადვილად არ იჟანგება, რის გამოც გამოიყენება სხვა ლითონების დასაფარავად კოროზიისაგან დასაცავად, ბრინჯაოს, თითბრის, ბაბიტების, ტიპოგრაფიული და ადვილდნობადი შენადნობების, ფოლგის დასამზადებლად, თეთრი თუნუქის წარმოებაში, ზეგამტარი სადენების შესაქმნელად. ფართოდ გამოიყენება კალას შენადნობები, განსაკუთრებით ტყვიასთან. კალისა და ტყვიის შენადნობი ადვილად ლღვება დაბალ ტემპერატურაზე და გამოიყენება სადენების ერთმანეთზე მისარჩილავად. კალის ყველაზე მნიშვნელოვანი შენადნობია ბრინჯაო (სპილენძთან). კოროზიასთან ბრძოლის კარგი მაგალითია ფოლადის მოკალვა. კალას დაბალი ტოქსიკურობის გამო, მოკალული ფოლადი გამოიყენება საკვების შესაფუთად, კონსერვის ბანკების სახით. ბუნებაში კ. ძირითადად მოიპოვება მინერალ კასიტერიტიდან, რომელიც შეიცავს კალას, კალის დიოქსიდის სახით.

კალათა – წნელის, ტკეჩის, შპონის ჩამონაჭრებისა და სხვა მსგავსი მასალისაგან დაწნული სახელურიანი ჭურჭელი (ნახ. 1)

ნახ. 1

კალამი – 1. საწერი იარაღის უძველესი ქართული სახელწოდება; 2. მცენარის ყოველი აჭრილი ნაწილი, რომლითაც შეიძლება მცენარის გამრავლება.

კალამინი – მინერალი თუთიის წყლიანი სილიკატების ჯგუფისა; წარმოადგენს მადანს, საიდანაც თუთიას იღებენ.

კალანდრი (ფრანგ. calandre<calandrier დაჯანდვრა, გატარება, გაპრიალება, გაკრიალება) – წნები, რომლის ლილვებს შორის ატარებენ ქსოვილს, ქაღალდს, რეზინს და სხვ. – სიგლუვის მისაცემად, გასაპრიალებლად ან მოსახატად (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

კალანჩა (თურქ.) – შენობაზე აღმართული სამეთვალყურეო, სახანძრო, თავდაცვითი დანიშნულების მაღალი კოშკი (ნახ. 1).

კალაპოტი – 1. ხეობის ნაწილი, რომელიც წყლის მოძრავ ნაკადს უკავია (ნახ. 1. მდ. ენგურის კალაპოტი, საქართველო). კ. შესაძლოა რამდენიმე მეტრიდან ათეული კილომეტრი სიგანის იყოს. ბარის მდინარეთა კ. მეტწილად დაკლავნილი ან დატოტვილია და მოფენილია უმთავრესად ლამით, ქვიშითა და ხრეშით. მთის მდინარეთა კ. უფრო სწორი, ლოდნარიანი, ჭორომიანი და ჩანჩქერიანია; 2. ფეხის ტერფის მოყვანილობის მერქნის ნაკეთობა, რომელიც ფეხსაცმლის კერვისას გამოიყენება, როგორც შაბლონი.

ნახ. 1

კალასვა – მერქნის ფერის შეცვლის პროცესი, რისთვისაც გამოიყენება წყალი, ფუძეები, მარილები, მთრიმლავი ნივთიერებები და სხვ.

კალასი – მუხის მერქანი, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში (10 წელზე მეტი ხნით) განუწყვეტლივ იმყოფებოდა ტბაში ან მდორე დინების მდინარეში.

კალდარიუმი (ლათ. calidus სითბო) – ცხელი სათავსი (გასაორთქლი) რომაულ აბანოებში.

კალდერა (ესპ. caldera დიდი ქვაბი) – წრიული ან ოვალური ფორმის ვულკანური წარმოშობის ღრმული (ნახ. 1). აქვს ციცაბო ან საფეხურებიანი კედლები და თითქმის ბრტყელი ფსკერი.

დიამეტრი 10-15 კმ, ზოგჯერ მეტიც, სიღრმე – რამდენიმე ასეული მ. განარჩევენ აფეთქებითა და ჩაქცევით კ. პირველი წარმოიქმნება ვულკანურ ყელში დაგროვილი აირების აფეთქებით, მეორე – დაცარიელებული მაგმური კერის სახურავზე გაჩენილი წრიული რღვევების გასწვრივ ხმელეთის ზედაპირის ჩაქცევით. ასეთი კ. უფრო დიდია და უფრო ხშირად გვხვდება. კალდერა ხშირად დაკავებულია ტბებით. რელიეფის ასეთი ფორმები გვხვდება იაპონიაში, ფილიპინებში, ალასკაში და სხვ. მოზრდილი კ. გვხვდება სამხრეთ საქართველოშიც, მათ შორის აღსანიშნავია მთა სამსარის ვულკანური კონუსის შიგნით არსებული 3 კმ დიამეტრის კ., რომლის ფსკერი სხვადასხვა მყინვარული მასალითაა მოფენილი, სადაც გაბნეულია წვრილ-წვრილი ტბები.

ნახ. 1

კალეიდოსკოპი (ბერძ. kalós ლამაზი, -oeidēs მსგავსი, მსგავსება, ფორმა-eídos სახე, ფორმა და skopein შეხედვა, ნახვა) – 1. ოპტიკური ხელსაწყო-სათამაშო სამზერი მილის სახით, რომლის კედლები სარკის ფირფიტებისგანაა დაფარული, ძირი კი მოფენილია ფერადი მინის ნატეხებით (ან კენჭებით). მილის ოდნავი მობრუნებით სარკეები იცვლის კუთხეს და ქმნის სიმეტრიულ, სწრაფადცვლად გამოსახულების ეფექტს. გამოიგონა შოტლანდიელმა ფიზიკოსმა დ. ბრიუსტერმა 1817 წელს; 2. გადატ. სახის, მოვლენის, მდგომარეობის და მისთ. სწრაფი ცვლა, გაელვება, გამოკრთომა.

კალთა – 1. ფრთა (შენობის); გვერდი, ფერდობი (მთის); 2. მთის დაქანებული, დაფერდებული მხარე; 3. კაბის, ჩოხის და მისთ. ქვედა ნაწილი; 4. რაიმეს დასაცავი ან მიმმართველი (მაგ., ჩარჩო-ხერხის ნახერხის მიმმართველი კალთა, მოწყობილობის დამცავი კალთა).

კალთა ტყის – მთის ფერდობი, დაფარული ტყით.

კალიბრი (იტალ. calibre<arabic qalib მეწაღე, ობი) – 1. უსკალო საზომი ინსტრუმენტი დეტალების ზომისა და ფორმის შესამოწმებლად; 2. სამხ. ლულის არხის დიამეტრი (მმ, მ, დიუმი) ღარების ან ველების მიხედვით; ერთ-ერთი იმ ძირითადი სიდიდეებისა, რომლებიც განსაზღვრავენ ცეცხლსასროლი იარაღის სიმძლავრეს; 3. მასობრივი წარმოების რაიმე საგნების ზუსტი ზომა; 4. მავთულის ან ფურცლოვანი ლითონის სისქე. არსებობს კალიბრის სახეები: არგამავალი, გამავალი, გრძივი, ერთმხრივი, ზღვრული, მოსამზადებელი, ნომინალური, ნორმალური, ორმხრივი, საბოლოო, საკონტროლო, წუნმდებლის, ხისტი და სხვ.

კალიბრომეტრი (ფრანგ. calibre კალიბრი და ბერძ. métron გაზომვა) – ხელსაწყო, რომლითაც ზომავენ მავთულის, ფურცლოვანი რკინისა და მისთ. სისქეს; კალიბრსაზომი.

კალიდარიუმი (კალდარიუმი) (ლათ. calidarium სიცხე) – საორთქლავი რომაულ თერმებში.

კალის შენადნობები – კალის ბაზაზე მიღებული შენადნობები. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კალის შენადნობები ტყვიასთან, სპილენძთან (ბრინჯაო), სტიბიუმთან, რომლებიც გამოიყენება ანტიფრიქციულ შენადნობებად – ბაბიტებად, კალა-ტყვიის შენადნობი – სარჩილად, მხატვრული ნაკეთობის, ჭურჭლის, ხელსაწყოთა დეტალების, ფოლგის ჩამოსასხმელად და სხვ.

კალიუმი – მსუბუქი, რბილი, მოვერცხლისფრო-თეთრი მეტალი. სიმბოლო K. სიმკვრივე – 860 კგ/მ³. შედის სხვადასხვა მინერალებისა და მთის ქანების – სილიკატების შედგენილობაში. მიწის ზედაპირის მყარ ქერქში ასზე მეტ მინერალს წარმოშობს, გარდა ამისა, მცირე რაოდენობით, ასეულობით სხვა მინერალების შემადგენლობაშიცაა. ძირითადად გამოიყენება სასუქების წარმოებაში (კალიუმის მარილები), აგრეთვე ელექტროტექნიკაში, ქიმიურ მრეწველობაში, მეტალურგიაში და სხვ.

კალკი (ფრანგ. calquer<calque კოპია, მიბაძვა) – საგანგებოდ დამუშავებული გამჭვირვალე ქაღალდი ან ქსოვილი, რომლის საშუალებითაც იღებენ ნახაზის პირს.

კალკულატორი (ლათ. calculator მრიცხველი) – 1. პირი, რომელიც სამშენებლო ობიექტის სამუშაოების კალკულაციას ადგენს; 2. პორტატიული გამომთვლელი მოწყობილობა.

კალკულაცია (ლათ. calculatio ანგარიში, გამოთვლა<calculus კენჭი) – 1. პროდუქციის, მომსახურების ან შესრულებული სამუშაოს ერთეულის თვითღირებულების დათვლა, ასევე ასეთი გამოთვლის შედეგი; 2. საქონლის თვითღირებულების ყველა ელემენტისა და გასაყიდი ფასის გამოანგარიშება დანახარჯების ელემენტების მიხედვით (მაგ., დანახარჯები მასალაზე, სათბობზე, ელექტროენერგიაზე, ხელფასზე, ამორტიზაციაზე, პროდუქციის გასაღებასა და სხვ.); 3. სამეურნეო აღრიცხვის სფერო, რომელიც დაკავებულია საწარმოში წარმოების, მართვისა და მიმოქცევის ხარჯების განსაზღვრით.

კალმატრონი – ცნობილი ამერიკული საშენი მასალა, ბეტონის დანამატი, შეუღწევადი მოქმედების ჰიდროიზოლაცია, ეკოლოგიურად სუფთა, არატოქსიკური პროდუქტი. ბეტონის ნარევი ემატება ცემენტის მასის 2-3% (ოპტიმალურია 10 კგ/მ³), ზრდის წყალუქონადობას W6-W20-მდე, სიმტკიცეს – 40%-მდე და აგრესიულ გარემოში ექსპლუატაციის ვადას – 5-10-ჯერ. კ. ნარევი ბეტონი უზრუნველყოფს სრულ წყალშეუღწევადობას ფუძე-სამძირკვლებში, ბრტყელ გადახურებებში, წყალსაცავებში, აუზებში, გვირაბებში, სარდაფებში, მიწისქვეშა ავტოფარეხებში, კაშხლებსა და სხვ. უძლებს როგორც დაბალ, ისე მაღალ ტემპერატურას –55-დან +1500°C-მდე. აქვს ბიოციდური თვისებები და გამოყენებადია კვების მრეწველობაში, სასმელი წყლის საცავებში, საცურაო აუზებში. ბეტონში ასრულებს პლასტიფიკატორის ფუნქციასაც. 2011 წლის მარტიდან იწარმოება საქართველოში.

კალო – დახურული სალენი ფარდული მარცვლეულის გასასუფთავებლად.

კალორია (ლათ. calor სითბო) – სითბოს რაოდენობის საზომი ერთეული.

კალორიზაცია – ფოლადის ან თუჯის ზედაპირის გაჯერება ალუმინით მხურვალმდეგობის მისაცემად.

კალორიმეტრი (ლათ. calor სითბო და ბერძ. métron გაზომვა) – ხელსაწყო, რომლითაც ზომავენ რაიმე სხეულის მიერ გამოყოფილი ან შთანთქმული სითბოს რაოდენობას.

კალორიმეტრია – ფიზიკის დარგი, რომელიც ახდენს სხვადასხვა სხეულის თბოტევადობის გაზომვას.

კალორიფერი (ფრანგ. calorifère<ლათ. calor სითბო და fero ტარება) – ჰაერის გასახურებელი მოწყობილობა (მილების სისტემა, რომელშიც მოძრაობს ცხელი წყალი, ორთქლი და სხვ.). გამოიყენება ცენტრალური გათბობისათვის, ვენტილაციისათვის, ჰაერის კონდიციონირების სისტემებში, რისამე გასაშრობად. აგრეგატის სახის მიხედვით არსებობს წყლის, ცხელი აირების, ელექტრო (ნახ. 1) და ორთქლის, კონსტრუქციის მიხედვით – დახვეული და ფირფიტებიანი.

ნახ. 1

კალცინა [ლათ. calx (calcis) კირქვა, კირი] – კალის შენადნობი ტყვიასთან; გამოიყენება ჭიქურის დასამზადებლად.

კალცინაცია (ლათ. calcino კირად ქცევა) – ნივთიერების გავარვარება ან გამოწვა დაჟანგვის ან დაშლის მიზნით.

კალციტი (ლათ. calx, calcis კირი) – კარბონატების ჯგუფის უფერო ან რძისებრ თეთრი, იშვიათად ყვითელი, მოწითალო, გამჭვირვალე, ნახევრად გამჭვირვალე, ზოგჯერ არაგამჭვირვალე მინერალი (CaCO_3). სიმკვრივე – 2720-2800 კგ/მ³. კირქვებისა და მერგელების შემადგენელი ნაწილი. კალციტის გამჭვირვალე სახეობა (ისლანდიური შპატი) გამოიყენება ოპტიკურ სისტემებში.

კალციუმის კარბიდი – კალციუმის ნაერთი ნახშირბადთან, გამჭვირვალე კრისტალები (CaC_2); სიმკვრივე – 2210 კგ/მ³, დნობის ტემპერატურა – 2300°C. წყალთან ურთიერთობით წარმოშობს აცეტილენს. გაცხელებისას უერთდება აზოტს და ქმნის კალციუმის ციანამიდს CaCN_2 . გამოიყენება აცეტილენის, კალციუმის ციანამიდის მისაღებად და ტუტე მეტალების აღსადგენად.

კამარა (კონქი, კონქა, ქონქი, კურტიმალი, ხულა) – 1. გადახურვის ტიპი ან სივრცის (სათავსის) სახურავი, შემოსაზღვრული კედლებით, კოჭებით ან სვეტებით – კონსტრუქცია, რომელიც შექმნილია დახრილი სწორხაზოვანი ან მრუდწირული ზედაპირებით (ნახ. 1). კ. საშუალებას იძლევა გადაიხუროს მნიშვნელოვანი სივრცე დამატებითი შუა საყრდენების გარეშე. ძირითადად გამოიყენება გეგმით წრიული, მრავალკუთხა ან ელიფსური ფორმის შენობებში. კამარაზე, როგორც წესი, მოქმედებს დატვირთვა საკუთარი წონისა და ატმოსფერული ზემოქმედებისაგან. ის ძირითადად კუმშვაზე მუშაობს, რომლის შედეგად აღძრული კუმშვის ძალები უშუალოდ საყრდენებს გადაეცემა.

ნახ. 1

ზოგი ტიპის კ. აღიძვრება დამატებითი – ჰორიზონტალური ძალები (განმბჯენი), რომელიც

გადაეცემა რგოლურ შემკრავს ან კამარის ტანში ჩადებულ არმატურას. კონსტრუქციული ფორმის მიხედვით კ. არის: შემადლებული – $(f/l) \leq 1/2$ (სადაც f არის კამარის აწევის ისარი, l – კამარის მალი); დაწეული – $(f/l) = 1/4-1/2$; ბრტყელი – $(f/l) < 1/4$. კამაროვანი გადახურვები საუკუნეების განმავლობაში გამოიყენებოდა რელიგიურ და საზოგადოებრივ შენობებში. განსაკუთრებით დიდი გასაქანი მიეცა მას სარკალურ არქიტექტურაში, რომელიც ერთმანეთს

ნახ. 2

უთავსებდა შენობის თავისუფალ შიგა მოცულობასა და სილამაზეს. კამაროვანი გადახურვების ბრწყინვალე მაგალითია სტალინისტური არქიტექტურის შედეგრი – მოსკოვის მეტროპოლიტენის სადგურები, რომელთა შორისაც გამოირჩევა სადგური "მაიაკოვსკის მოედანი" (ნახ. 2). კ. სახეობაზე დამოკიდებულებით მას შეიძლება ჰქონდეს შემდეგი ელემენტები: საკეტი (ქვის საკეტი, კამარის გასაღები), სარკე, ღარი, ქვერკალი, უბე, აფრა, საყრდენი, მალი, ქუსლი, აწევის ისარი, ლუნეტი, ნერვიურა და სხვ.; 2. ნაგებობის ან მოწყობილობის ამდლებული ზედა ნაწილი (მაგ.,

ხიდის, შენობის, ლუმლისა და სხვ.). კ. შეიძლება იყოს სხვადასხვა დანიშნულების, მასალის, კონსტრუქციისა და ფორმის. არსებობს კამარის სახეები: აკუსტიკური, აფროვანი, აღმავალი, ბადისებრი, გადახურვის, გოტიკური, გუმბათოვანი, დამრეცი, დეკორატიული, ელიფსური, ირიბი, ისრული, კარვისებრი, კასრული, მარაოსებრი, მახვილწახნაგა, მრავალცენტრიანი, მონოლითური, მშვილდისებრი, ნერვიურიანი, რკინაბეტონის, სამწახნაგა, სარკისებრი, ტალღოვანი, ქვის, ქოლგისებრი, ყირა, შეაფრული, შემადლებული, ცილინდრული, ცრუ, წიბოვანი, ხის, ხრახნული, ჯვარედინი და სხვ.; 3. თალი, დიდი კონქი. დამატებით იხ. თალი და კონქი.

კამარა ბრტყელი – კამარა, რომელსაც სიმრუდე არ აქვს (ნახ. 1) ან რომლის აწევის ისრის ფარდობა კამარის მალთან $1/4$ -ზე ნაკლებია. ძირითადად გამოიყენება კარისა და ფანჯრის თავზე ზღუდარის დანიშნულებით.

ნახ. 1

კამარა გოტიკური – ისრული კამარა, რომლის განივკვეთს გოტიკური თალის მოხაზულობა აქვს (ნახ. 1. წმინდა ფრანცისკის სახელობის ბაზილიკა, ქ. ასიზი, იტალია).

ნახ. 1

კამარა გუმბათოვანი – იხ. გუმბათი.

კამარა დამრეცი – კამარა, რომლის აწევის ისრის ფარდობა კამარის მალთან იცვლება ზღვრებში – 1/2-1/4 (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

კამარა ვარსკვლავა – გოტიკური ჯვრისებრი კამარის სახესხვაობა (ნახ. 1), რომელსაც აქვს თავის სიბრტყეში ჩართული დამხმარე წიბოები (ნერვიურები) – ლიერნები და ტერსერონები, მკაფიოდ გამოკვეთილი დიაგონალური წიბოთი.

კამარა ვენეციური – წრიული კამარის სახეობა, რომელიც პირველად შეიქმნა იტალიის ქ. ვენეციაში (ნახ. 1. წმინდა მარკოს ტაძარი, ქ. ვენეცია, იტალიის რესპუბლიკა).

ნახ. 1

ნახ. 1

კამარა ისრული – ცილინდრული კამარის სახეობა ორი ნახევარწრიული ელემენტისაგან, რომლებიც იკვეთება კამარის კეხში (ნახ. 1. სოლსბერის ტაძრის ცენტრალური ნეფის ისრული კამარები, უილშირის საგრაფო, ინგლისი).

კამარა მარაოსებრი (ნორმანდიული კამარა) – ნერვიურიანი კამარის სახეობა, რომელშიც ერთი კუთხიდან მარაოსებრ განშტოებული, ერთნაირი სიმრუდის ნერვიურები (წიბოები) ძაბრისებრ ზედაპირს წარმოქმნის (ნახ. 1). გავრცელებული იყო შუა საუკუნეების არქიტექტურაში.

ნახ. 1

კამარა ნახევარწრიული – ცილინდრული კამარა; კამარა, რომლის წარმმართველი ნახევარწრის მოხაზულობისაა.

კამარა ნერვიურანი – 1. კამარა, ამოყვანილი ნერვიურანი კარკასზე; 2. იხ. კამარა მაროსებრი.

კამარა ორმაგი სიმრუდის – კამარა, რომელიც მიიღება მრუდხაზოვანი წარმომქმნელის მოძრაობით ასეთივე წარმმართველის გასწვრივ. მას ზოგჯერ კასრულ კამარასაც უწოდებენ.

კამარა სარკისებრი – შეკრული კამარა, ჰორიზონტალური სიბრტყით წაკვეთილი ზედა ნაწილით, როლიც ქმნის კამარის სარკეს (ნახ. 1).

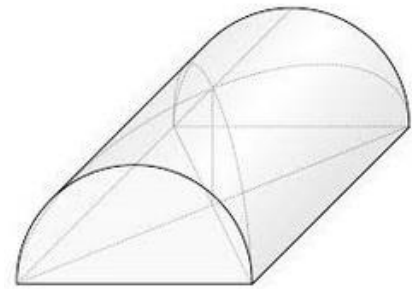

ნახ. 1

კამარა შეკრული – გეგმით ოთხკუთხა სათავის მთელ პერიმეტრზე დაყრდნობილი კამარა, შედგენილი ღარებისაგან, რომლებიც განმზღვენ ძალებს გადასცემენ კედლებს.

კამარა შემალღებული – კამარა, რომლის აწევის ისრის ფარღობა კამარის მალღთან 1/2-ზე მეტია.

კამარა ცილინდრული – კამარა დაყრდნობილი პარალელურ საყრდენებზე, რომელიც მიიღება მრუდხაზოვანი წარმომქმნელის (წრის, რკალის, პარაბოღას, ელიფსისა და ა.შ.) მოძრაობით სწორხაზოვანი წარმმართველის გასწვრივ (ნახ. 1).

ნახ. 1

კამარა წიბოვანი – კამარა, რომლის ძირითად მზიდ ეღემენტებს წარმოადღენს მრუდხაზოვანი წიბოები (კოჭები), რომლებიც იღებენ კამარაზე მოსულ დატვირღვებს და გადასცემენ საყრდენებს.

ნახ. 1

კამარა ჯვრისებრი – ერთი და იმავე შემალღების ისრის მქონე ორი ცილინდრული კამარის გადაკვეთით წარმოქმნილი ზედაპირი (ნახ. 1).

კამარეტი – პატარა კამარა. დამატებით იხ. კამარა.

კამარის მალი – კამარის სიღანე.

კამარის კლიტე (კამარის გასადები) – კამარის კეხის შუა ქვა (ნახ. 1), რომელსაც ზოგჯერ დეკორატიული დანიშნულებაც აქვს.

ნახ. 1

კამარის სარკე – სარკისებრი კამარის ჰორიზონტალური, ბრტყელი სიბრტყე, ჭერის პლაფონი (ნებისმიერი გლუვი ფილის ზედაპირი ქვის წყობაში).

კამბიუმი (ლათ. cambium შეცვლა, განახლება) – ხის ტანში სათუთი თხელკედლიანი ქსოვილის ფენა, რომელიც ცოცხალ ხის ქერქსა და მერქანს შორისაა მოთავსებული. ის ხელს უწყობს სისქეში ხის ზრდას. ზაფხულში წარმოშობს მკვრივ (ნაგვიანებ) მერქანს, შემოდგომაზე კი ფხვიერს (ადრეულს). კამბიუმის მოქმედება ზამთარში წყდება.

კამბიფორმი (ლათ. cambium შეცვლა, განახლება და forma სახე, ფორმა) – მცენარის ფლოემის წაგრძელებული ცოცხალი, თხელგარსიანი უჯრედები.

კამეა – იხ. კამეო.

კამეო (კამეა) (იტალ. cammeo<ძვ. ფრანგ. camaieu<შუასაუკუნ. ლათ. cammaeus გრავირებული ქვა ფერების ორი შრით<წარმომავლობა გაურკვეველია) – გემას ნაირსახეობა, საიუველიო ნაკეთობა ან სამკაული, რომელიც ძვირფას ქვაზე, ნახევრად ძვირფას ქვაზე ან ზღვის ნიჟარაზეა დამზადებული (ბარელიეფის მეთოდით). აქვს ინტალიოს საწინააღმდეგო სტრუქტურა, რომლის დასამზადებლად გამოიყენება ჩაღრმავებული რელიეფის (ჩაძირული რელიეფი; ე.წ. ანკრუ ან კოილანოგლიფი) ტექნიკა. დამატებით იხ. გემა; 2. კინემატ. რომელიმე ცნობილი მსახიობის მიერ შესრულებული ეპიზოდური როლი; 3. ქვა ან ნიჟარა, რომელზედაც რელიეფურად ამოკვეთილია ჩუქურთმა (სვამენ ბეჭედში, ბროშში) (ნახ. 1).

ნახ. 1

კამერა (ლათ. camera ოთახი, კერა) – 1. ჩაკეტილი სივრცე ამა თუ იმ მანქანაში, მაგ., წვის კამერა ძრავაში, სამსხვრევი კამარა ყბებიან და დარტყმითი მოქმედების სამსხვრევებში, კამარა ასაფეთქებელი მუხტის ჩასადებად, შემრევი კამარა და სხვ.; 2. ფოტოხელოვნებაში – ფოტოკამერა, კინოკამერა, ვიდეოკამერა და სხვ.; 3. სამთ. მცირე სიგრძის გვირაბი, რომელსაც განივკვეთის დიდი ფართობი აქვს; 4. ზოგიერთ დაწესებულებაში სპეციალური დანიშნულების სადგომი ოთახი; 5. ციხეში – ოთახი პატიმრისათვის, საკანი; 6. ტყავის ბურთის ან ავტომობილის, ველოსიპედის სალტის შიგნითა გასაბერი გარსი რეზინისა; 7. პროფილის კედლებით შექმნილი ღრუ (მაგ., პლასტმასისა და ალუმინის პროფილებში). არსებობს კამერის მრავალი სახეობა: აირსაწვავი, აკუსტიკური, ამნთები, აორთქლების, არამართული, ასამუშავებელი, აფეთქების, ბურთისებრი, ბუმბა, გაზიფიკაციის, განმტვირთავი, გასაორთქლი, გაცივების, გრიგალური, გუმბათისებრი, დაწნევეთი, დგუმის, დებაის რენტგენული, დიფუზიური, ელექტრონული, ვაკუუმური, ვერცხლისწყლის, ვილსონის, ზეთის, იმპულსური, ინტეგრალური, კარვისებრი, კინოსაპროექციო, კლიმატური, კუმშვის,

მათანაბრებელი, მართული, მაღალი ძაბვის, მაღალი წნევის, მაჩქარებელი, მიმღები, მიწისქვეშა, მკვებავი, მრუდმხარას, მტვრის, ნაპერწკალსაჭერი, ნეიტრონული, რაბის, რგოლური, რეზინის, რკალური, რენტგენული, სადენინფექციო, სადნობი, სადოზირებელი, სავენტილაციო, სათადარიგო, სათვალთვალო, საკომპენსაციო, სალექი, სამანქანო, სამსხვრევი, სამუხტავი, სანადმე, საპროექციო, სარეგენერაციო, სარწყავი, სატელევიზიო, საქრობი, საშრობი, საცივებელი, საჭირხნი, სახარში, საჰაერო, სპირალური, ტენიანი, უკუგადაღების რენტგენული, ფარსაკეტის, შემკრები, შერევის, შესანახი, ჩასატვირთი, წვის, წყლისა და სხვ.

კამერა გამწოვი – გამწოვი ვენტილაციის სისტემის მთავარი ელემენტი, რომელიც შედგება ელექტრომრავიანი ვენტილატორისა და მილების (არხების) სისტემისაგან. ყენდება ძირითადად სხვენში. ნამუშევარი ჰაერი გამწოვი შახტების მეშვეობით გაიტყორცნება ბურულის ზევით (გატყორცნის სიჩქარეა 1,5-6 მ/წმ); მოქმედების რადიუსია 30-40 მ; დიდ შენობებში მისი სიგრძე შეიძლება იყოს 100 მ-მდე. გამოიყენება ადამიანთა თავშეყრის ადგილებში (თეატრი, კინოდარბაზი, სპორტის სასახლე, აუდიტორია და მისთ.), მავნე აირების დიდი კონცენტრაციის საწარმოებში, ცემენტის, ბეტონის, ქიმიურ და მეტალურგიულ ქარხნებში, ხის გადამამუშავებელ კომბინატებში, წიაღისეულის მომპოვებელ შახტებში, სატრანსპორტო გვირაბებსა და სხვ.

კამერა მომდენი – მომდენი ვენტილაციის სისტემის მთავარი ელემენტი. მისი ძირითადი დანიშნულებაა: ჰაერის მომზადება – გაწმენდა მტვრის ნაწილაკებისაგან, შეთბობა, ზოგჯერ – დატენიანება. კ. მ. განლაგება დამოკიდებულია შენობის კონსტრუქციულ სქემაზე, დანიშნულებაზე, ცალკეული მომდენი სავენტილაციო სისტემის რაოდენობაზე, მათ სიმძლავრეზე. ეს კამერები, როგორც წესი, თავსდება სათავსის ცენტრში, ჰაერის შეკრების ადგილის სიახლოვეს.

კამკამა – რაც კამკამებს, ელვარე, მოციმციმე; ანკარა, სუფთა.

კამკამი – სინათლის გამოკრთომა, წმინდა შუქის გამოცემა, სუსტი ელვარება.

კამპანია (ფრანგ. campagne ლაშქრობა) – 1. მუშაობა, რომელიც ტარდება გარკვეულ პერიოდში რაიმე მნიშვნელოვანი ამოცანის შესასრულებლად; 2. საერთო სტრატეგიული მიზნით გაერთიანებულ საომარ ოპერაციათა ერთობლიობა; 3. ადმინისტრაციული ოლქი იტალიის სამხრეთ ნაწილში, ცენტრი – ნეაპოლი; 4. ხომალდის განუწყვეტელი ცურვის პერიოდი.

კამპანილა (იტალ. campanile სამრეკვლო) – ეკლესიისაგან მოშორებით აგებული სამრეკვლო შუა საუკუნეებისა და აღორძინების ხანის იტალიურ არქიტექტურაში (ნახ. 1. წმინდა მარკოს ბაზილიკის კამპანილა, ქ. ვენეცია, იტალიის რესპუბლიკა).

კამპეშის ხე (ფრანგ. bois de campêche) – ხე, რომლის სამშობლო ტროპიკული ამერიკაა; შეიცავს ჰემატოქსილინსა და მთრიმლავ ნივთიერებებს, საღებარს; მისგან ამზადებენ ძვირფას ავეჯსა და პარკეტს.

ნახ. 1

კამპუსი (ლათ. campus მინდორი, ვაკე) – საუნივერსიტეტო ქალაქის დასახელება აშშ-ში.

კამუფლეტი (ფრანგ. camouflet<ლათ. calamoflatus გაბერილი) – 1. საარტილერიო ჭურვის აფეთქება მიწის ქვეშ; 2. მიწისქვეშა აფეთქება შენობა-ნაგებობათა დასაზიანებლად; 3. გადატ. მოულოდნელი წარუმატებლობა.

კანადური არქიტექტურული სტილი (ამერიკული სტილი) – არქიტექტურული სტილი, რომელიც შეიქმნა ჩრდილოეთ ამერიკაში ევროპიდან ჩასული ემიგრანტების (უმეტესად ინგლისელების) მიერ. მასში ჰარმონიულადაა შერწყმული ევროპული სინატიფე და მშენებლობაში თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენების გემოვნება (ნახ. 1). კ. ს. სახლებს გამოარჩევს ხის მორებისაგან დამზადებული სახურავის რთული კარკასები, აგურისა და გაზობეტონის კედლები, დიდი ფანჯრები, ბევრი ფრონტონი, რომლებიც შენობას მონუმენტურ სახეს ანიჭებს და სხვ.

ნახ. 1

კანალიზაცია (ფრანგ. canalisation<ლათ. canalis არხი) – ინფრასტრუქტურა (გვირაბი, არხი, დრენაჟი, მილი, წყალშემკრები, სატუმბო სადგური, შტორმული გადასასვლელი, მაკრანირებელი კამერა, ჭა, ლუკი და ა.შ.), რომელიც ატარებს ზედაპირულ (წვიმის წყალი, ნიაღვარი, ლხობილი წყალი), ჩამდინარე წყლებს და ფეკალურ მასებს, ძირითადად, მიწისქვეშა საკანალიზაციო სისტემით, რომელიც მთავრდება დაბინძურებული წყლის გამწმენდი ნაგებობით ან გარემომცველ გარემოში გადადებით. ის თანამედროვე ნებისმიერი დასახლებული პუნქტის აუცილებელი ნაწილია. დანიშნულებისა და მდებარეობის მიხედვით არსებობს: შიგა (საბინაო), გარე (ქუჩის) და გამწმენდი სისტემა; ჩანადენის სახეობის მიხედვით: სამეურნეო-ფეკალური (საყოფაცხოვრებო), წვიმის წყლის და საწარმოო. შენობის შიგა კანალიზაციას, როგორც წესი, აქვს შემდეგი ელემენტები: 1) წყალმიმღები ხელსაწყოები (ნიჟარა, აბაზანა, უნიტაზი, პისუარი, ბიდე, ტრაპი, საშხაპე კაბინა, წყალსაგროვებელი ძაბრი, საწარმოო მოწყობილობები); 2) მილსადენების სისტემა (სავენტილაციო დგარები, მიმყვანები და კოლექტორები ანუ ჰორიზონტალური მილსადენები, მილდგარი ანუ ვერტიკალური მილსადენი, საწმენდი, გამოსაშვები, დასაგმანავი არმატურა გამოსაშვებებზე, ბგერაიზოლაცია); 3) დამატებითი ელემენტები (ჩანადენის მიტუმბვის სისტემა, გაწმენდის ლოკალური სისტემები). გარე კანალიზაციის ქსელი, როგორც წესი, მუშაობს თვითღინებით; მისი სახეებია: საერთო წყალსაზიდი, განცალკევებული, ნახევრად განცალკევებული; შიგაეზოს ქსელი, საგზაო ქსელი და კოლექტორები. გარე კანალიზაციის ქსელი შედგება შემდეგი ელემენტებისაგან: მილსადენები, ჭები, სატუმბო სადგურები, ლოკალური გამწმენდი ნაგებობები, სეპტიკები და გადასაშვებები წყალშემკრებში. საკანალიზაციო მილსადენებში, ძირითადად, გამოიყენება თუჯის, პლასტმასის (პოლიეთილენი, პოლიპროპილენი, პოლივინილქლორიდი), მინაპლასტიკისა და რკინაბეტონის, იშვიათად კი მინის, ხის, კერამიკული და ფოლადის მილები. სხვადასხვა დანიშნულების ჭების მოსაწყობად კი – პლასტმასის ან რკ.ბ.-ის კონსტრუქციები. არქეოლოგურად დადასტურებული ყველაზე ძველი კანალიზაციის სისტემა ჰქონდა ინდის ცივილიზაციას, კერძოდ ჩვ. წ. 2600 წელს არსებულ ქ. მოხენჯო-დაროში, აღმოჩნდა საზოგადოებრივი ტუალეტები და საქალაქო კანალიზაციის

სისტემა. საკანალიზაციო სისტემები აგრეთვე აღმოჩნდა ანტიკურ რომში, ძველ ბაბილონში, ძველ ჩინეთსა და სხვ.

კანალიზაციის სავენტილაციო მილი – ჩამდინარი წყლების გამყვანი სისტემის აუცილებელი ატრიბუტი - მილი, რომელიც კანალიზაციის დგარს აერთებს ატმოსფეროსთან (ნახ. 1). ასეთი მილის დაყენება ერთდროულად წყვეტს ორ ამოცანას: პირველი – სავენტილაციო მილის მეშვეობით ხორციელდება მილსადენიდან აირების მოცილება; მეორე – ვენტილაცია აუცილებელია მილების სისტემაში მუდმივი წნევის შესანარჩუნებლად, რადგან დიდი მოცულობის წყლის დინებისას საკანალიზაციო მილებში ჩნდება ჰაერის გაიშვიათება, რაც იწვევს მილებში სითხის მოძრაობის შეფერხებას. კ.ს.მ. არარსებობის შემთხვევაში, ჩამდინარი წყლის დიდი რაოდენობის ჩაშვებისას, ზემოთ განლაგებულ ხელსაწყოებში (ვენტილი, სიფონი და სხვ.) შესაძლებელია ჰიდროჩამკეტების დაზიანება (მოწყვეტა), რაც გამოიწვევს კანალიზაციის უსიამოვნო სუნის გავრცელებას. ერთსართულიან შენობებში სავენტილაციო მილის მოწყობა აუცილებელი არაა, რადგან ერთდროულად დიდი რაოდენობის ჩამდინარი წყლების გადაადგილება არ ხდება (საკანალიზაციო დგარის განივკვეთის მთლიანად გადაფარვა); ორ და მრავალსართულიანი შენობების საკანალიზაციო ქსელში კი მათი მოწყობა სამშენებლო ნორმებითაა დაკანონებული.

ნახ. 1

კანაპე – საოფისე ან საოჯახო პატარა დივანი, რომელსაც ერთი მხარე ცოტათი აწეული აქვს (ნახ. 1).

ნახ. 1

კანდელა (ლათ. candela სანთელი) – სინათლის ძალის ერთეული.

კანდელაბრი (ფრანგ. candelabra<ლათ. candela სანთელი) – დიდი ტოტებიანი შანდალი რამდენიმე სანთლის ჩასამაგრებლად.

კანეკალონი – მაღალტექნოლოგიური სინთეზური ბოჭკო, მიღებული უნიკალური იაპონური ტექნოლოგიით. მის ძირითად ღირსებად ითვლება სირბილე. ის ისეთივე სათუთია შეხების დროს, როგორც ნატურალური ბეწვი ან ადამიანის თმა, აქვს შესანიშნავი ბზინვარება და მაღალი ცეცხლმედეგობა.

ნახ. 1

კანელურა (კედელდარი) (ფრანგ. cannelure ღარი) – სვეტის ან პილასტრის ტანზე ამოღებული ვერტიკალური ღარაკი (ნახ. 1), აგრეთვე ჰორიზონტალური ღარაკები იონიური ბაზისის ლილვზე.

კანეფორა (კარიატიდა) (ლათ. canephoros კალათის მტარებელი) – კლასიკურ არქიტექტურაში ორგანულად ჩაწერილი ქალის ფიგურა კალათით თავზე, რომელსაც კონსტრუქციული როლი აქვს - ასრულებს კოლონის ფუნქციას (ნახ. 1). ყველაზე ცნობილია კ. შექმნილი პორტიკი ერექთეიონში (ტაძარი ათენის აკროპოლში).

ნახ. 1

ნახ. 1

კანიონი (ესპ. cañón მილი, ხეობა) – მდინარის ღრმა ხეობა, ძალზე ციცაბო ფერდობებითა და ვიწრო ფსკერით, რომელიც, ჩვეულებრივ, მთლიანად მდინარის კალაპოტს უკავია (ნახ. 1). მსოფლიოს ერთ-ერთი უდიდესი კანიონის - დიდი კანიონის (მდინარე კოლორადო, აშშ), სიგრძეა 320 კმ, სიღრმე - 1800 მ-მდე. კანიონები გვხვდება მთიან მხარეებსა და მაღალ ვაკეებზე.

კანისტრა (ლათ. canistrum-ბერძ. kanastron ნაქსოვი კალათი) – ჰერმეტულად დახურული ლითონის ან პლასტმასის ჭურჭელი სითხეებისათვის.

კანიფოლი (ლათ. colophon-მცირე აზიის ქ. კოლოფონის სახელის მიხედვით) – პლასტმასის ნაირსახეობა, მსხვრევადი, მინისებრი, ამორფული ნივთიერება მუქი წითელიდან ღია ყვითელ ფერამდე. შედის წიწვოვანი ხის ფისის შემადგენლობაში და მიიღება ხის წვენისაგან, რომელიც ჩამოედინება "დაჭრილ" ხის ტანს. ის იხსნება ორგანულ გამხსნელებში (სპირტი, აცეტონი, ეთერი, ბენზოლი, ქლოროფორმი), მაგრამ არ იხსნება წყალში. გამოყენების სფერო: კაუჩუკის, რეზინის, პლასტმასების, ხელოვნური ტყავის, ლინოლეუმის, საპნის, ლაქების, საღებავების წარმოება. მეტად გავრცელებულია, როგორც ფლიუსი ლითონის ელემენტების ერთმანეთთან შესაღებლად.

კანკელი (იკონოსტასი) – მართლმადიდებლურ ეკლესიაში ტიხარი, ზღუდე, რომელიც საკურთხეველს გამოყოფს ეკლესიის ძირითადი ნაწილისგან.

კანონი – 1. საკანონმდებლო ხელისუფლების მიერ დადგენილი ყველასთვის სავალდებულო წესი; 2. აუცილებელი, არსებითი, მდგრადი, განმეორებადი ურთიერთკავშირი მოვლენებს შორის ბუნებასა და საზოგადოებაში. კ. სამი ძირითადი ჯგუფი არსებობს: სპეციფიკური ანუ კერძო (სიჩქარეთა შეკრების შესახებ მექანიკაში); საერთო - მოვლენათა დიდი ჯგუფისათვის (ენერჯის შენახვისა და გარდაქმნის; ბუნებრივი შერჩევის) და საზოგადო ანუ უნივერსალური (დიალექტიკის). კ. აქვთ სუბიექტური ხასიათი და არსებობენ ადამიანების შემეცნებისაგან დამოუკიდებლად. ცნობილია: არქიმედეს, ნიუტონის, მსოფლიო მიზიდულობის, ენერჯის მუდმივობის, მოქმედ მასათა, გამოცდილების დაგროვებისა და სხვ. მრავალი კანონი.

კანონიერი – კანონის შესაბამისი, მისგან გამომდინარე; მართებული, სამართლიანი, ბუნებრივი.

კანონიერი მოსარგებლე – ფიზიკური პირი, რომელიც უფლებამოსილი ორგანოს მიერ გაცემული დოკუმენტის (ინდივიდუალურ-ადმინისტრაციული სამართლებრივი აქტი, ბინის ორდერი, საბინაო წიგნი და სხვ.) საფუძველზე კანონიერად სარგებლობს საცხოვრებელი და არასაცხოვრებელი (იზოლირებული ან არაიზოლირებული) ფართობით, ხოლო კანონიერი მოსარგებლის გარდაცვალების შემთხვევაში, მისი მემკვიდრე.

კანონიკური – 1. მტკიცედ დადგენილი, ნიმუშად მიღებული; 2. საეკლესიო კანონთან დაკავშირებული.

კანონიკური განტოლება – ყოველნაირი განტოლება (მათ შორის დიფერენციალურიც), რომელიც შეიძლება გარდაიქმნას კოორდინატების შეცვლით.

კანონმდებლობა ანტიდემპინგური – დემპინგის წინააღმდეგ მიმართული სპეციალური სამართლებრივი აქტები და დებულებები.

კანონმდებლობა ანტიმონოპოლიური – ქვეყნის კანონმდებლობა, რომელიც ითვალისწინებს წარმოების მეტისმეტი მონოპოლიზაციის შეზღუდვას (ფირმების შერწყმა, ერთი ფირმის მიერ მეორის შთანთქმა, კანონსაწინააღმდეგო შეთანხმებები ბაზრების განაწილებისა და ფასების დადგენის მიზნით და სხვ.).

კანტაბრები – ესპანეთის ჩრდილოეთში მცხოვრები ტომები ძვ. წ. I საუკუნეში.

კანტი (არშია, კიდე) – რაიმე მასალის ვიწრო ზოლი, შემოვლებული რაიმეს კიდეზე. გამოიყენება რბილი ავეჯის წარმოებაში და საყოფაცხოვრებო ნივთების დასამზადებლად.

კანტორა (ნიდერლ. kontor<ლათ. computare ანგარიში, გაანგარიშება) – წარმოების, დაწესებულების ადმინისტრაციულ-საკანცელარიო განყოფილება.

კანცელარია (ლათ. cancelarius წერილების დამტარებელი) – დაწესებულების განყოფილება, რომელიც განაგებს საქმის წარმოებას.

კანცეროგენური (კარცინოგენური) (ბერძ. karkinos კიბორჩხალა; წყლულოვანი იარა და ფრანგ. -gène<ბერძ -genēs დაბადებული, წარმოებული) – ნებისმიერი ნივთიერება, რომელიც იწვევს კიბოს ავთვისებიან სიმსივნურ დაავადებას.

კანჯო 1. კაუჭი, ზოგჯერ ჯოხზე წამოცმული, რისი მეშვეობითაც მოსწევნ სხვადასხვა ნივთს (მაგ., ზღვაში) ან ზედსამაგრად ხმარობენ; 2. პატარა ნიჩბიანი ნავების საერთო დასახელება, გამიზნულია გემზე შესანახად, წყალზე სწრაფად დასაშვებად, შეუძლია მღელვარე ზღვაში ცურვა.

კაოლინი (ჩინ. kao lin<ჩინეთის პროვინცია ცზიან ცის ადგილმდებარეობის სახელის მიხედვით) – თეთრი ცეცხლგამძლე თიხა, რომელიც მიიღება მინერალ კაოლინიტისაგან. მისი ჩამოყალიბება ხდება გრანიტის, გნეისისა და სხვა მინდვრის შპატის შემცველი მთის ქანების დაშლის (გამოქარვის) შედეგად (ნახ. 1. კაოლინის ღია კარიერი). კ. ძირითადი თვისებებია: მაღალი ცეცხლმედეგობა, დაბალი პლასტიკურობა და შემკვრელობის უნარი. გამდიდრებული კ. გამოიყენება, როგორც ნედლეული, შემდეგი მასალების წარმოებაში:

ნახ. 1

ფაიფური, ქაშანური, ქაღალდი, მუყაო, რეზინი, პლასტმასა, თხელი ელექტროტექნიკური კერამიკა, ულტრამარინები, პესტიციდები, პარფიუმერია, კოლენკორი და სხვ.

კაოლინიტი (ჩინ. kao lin<ჩინეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთის პროვინცია ცზიან ცის ადგილმდებარეობის სახელის მიხედვით) – თეთრი ან ნაცრისფერი თიხის მინერალი ალუმინის წყლიანი სილიკატების ჯგუფიდან. ქიმიური ფორმულა – $Al_2Si_2O_5(OH)_4$. შეიცავს 39,5% Al_2O_3 , 46,5% SiO_2 და 14% H_2O . სიმკვრივე – 2160-2680 კგ/მ³. წარმოიქმნება ალუმინსილიკატური მინერალების (მაგ., მინდვრის შპატი) ქიმიური გამოქარვით. კ. მდიდარი კლდოვანი ქანები ცნობილია როგორც კაოლინი (კელეციტი) ან ფაიფურის თიხა. კაოლინიტი კაოლინის მთავარი კომპონენტია. 500-600°C ტემპერატურაზე გაცხელებისას კაოლინიტი კარგავს წყალს, ხოლო 1000-1200°C-ზე იშლება სითბოს გამოყოფით და გარდაიქმნება ჯერ სილიმანიტად, შემდეგ კი – მულიტად. სწორედ ეს რეაქციაა საფუძველი კაოლინიტის კერამიკული წარმოებისა. კაოლინიტის გამოყენების სფეროებია: ცემენტებისა და ქაღალდის წარმოება, კერამიკა, გეოპოლიმერული შენაერთები, კოსმეტიკა, საღებავის პიგმენტები, მცენარეების შეწამვლა მავნე მწერებისგან დასაცავად, როგორც ადსორბენტი წყლის გასაწმენდად, ფარმაცევტიკა, მედიცინა და სხვ.

კაპაროლი – საშენი მასალების მწარმოებელი, ცნობილი გერმანული ფირმა, რომელსაც ერთ-ერთი წამყვანი პოზიცია უჭირავს ევროპულ ბაზარზე. კ. დამზადებული პროდუქციის ნომენკლატურა შემდეგია: ლაქები, საღებავები, მინანქარი, თბოსაიზოლაციო სისტემები, დეკორატიული ჭიქური, სტრუქტურული საფარველი, მასალები და ბათქაში ფასადებისა და ინტერიერებისათვის, ლაქსაღებავების პროდუქცია მხატვრებისა და მოყვარულთათვის და სხვ. კ. პროდუქცია გამოირჩევა უმაღლესი ხარისხითა და ეკოლოგიურობით, მდგრადობით, ხანგამძლეობით და აკმაყოფილებს ყველაზე მკაცრ სანიტარულ მოთხოვნებს.

კაპელა (იტალ. cappella სამლოცველო, საჟამნო, ეგვტერი) – 1. კათოლიკურ და ანგლიკანურ არქიტექტურაში, მცირე ნაგებობა ან სათავსი ცნობილი ოჯახის წევრების სალოცავად, რელიკვიების შესანახად, მგალობლების მოსათავსებლად და ა.შ. კ. შეადგენდა ტაძრების, ციხესიმაგრეებისა და სასახლეების ნაწილს, თუმცა ისტორიამ შემოგვინახა ცალკე მდგომი კაპელაც - მაგ., სიქსტის კაპელა (ნახ. 1), მოხატული მიქელანჯელოს მიერ, სადაც მან შექმნა ახალი ეპოქა მხატვრობის ისტორიაში, შედევრი, რომელსაც ყოველდღიურად 20 000 მნახველი ჰყავს; 2. ტაძრის საყარაულო, მინაშენი.

ნახ. 1

კაპეტოლიონი – "სამსჯავრო ტაძარი" (საბა).

კაპილარი (ლათ. capillaris ბეწვისებრი მილი) – ძალიან მცირე შიგა დიამეტრის მქონე მილაკი.

კაპილარული წყალი – იხ. თავისუფალი წყალი.

კაპიტალდაზანდება – ძირითადი საშუალებების კვლავწარმოებისაკენ მიმართული ეკონომიკური რესურსების ერთობლიობა.

კაპიტალი (ლათ. capitalis მთავარი, ძირითადი, დომინირებული, უპირატესი) – 1. ღირებულება, რომელიც დაქირავებული შრომის გამოყენებით შექმნილი ზედნადები ღირებულების მიღების საშუალებაა; 2. ფული, ფულის დიდი მასა; 3. ზეგავლენა, ავტორიტეტი; 4. ფონდი; 5. ეკონომიკურ თეორიაში წარმოების სამი ძირითადი საშუალებიდან (მიწა, შრომა, კაპიტალი) ერთ-ერთი, რომელიც წარმოდგენილია ექსპლუატაციის ხანგრძლივი ვადის მქონე, წარმოებული პროდუქციით, რომელიც თავის მხრივ გამოიყენება წარმოების პროცესში; 6. იურიდიული პირის საკუთრებაში დამფუძნებლების (აქციონერების) მიერ გადაცემული, სპეციალურ რეესტრში რეგისტრირებული ფულადი ან სხვა მატერიალური საშუალებების ერთობლიობა; 7. ფართო გაგებით - ყველაფერი, რასაც შემოსავლის მოტანა შეუძლია ან ხალხის მიერ საქონლისა და მომსახურების წარმოებისათვის შექმნილი რესურსები. ვიწრო გაგებით - საქმეში დაბანდებული, შემოსავლის მომტანი წყარო წარმოების საშუალებების სახით (ფიზიკური კაპიტალი).

კაპიტალი აქტიური – კაპიტალი, რომელიც თავისუფალია ვალდებულებებისა და ვალისაგან.

კაპიტალური (ლათ. capitalis თავი) – საფუძვლიანი, ძირითადი, მთავარი.

კაპიტალური დაბანდება – კაპიტალური მშენებლობისათვის გაცემული სახსრები.

კაპიტალური კედელი – შენობის, ნაგებობის ძირითადი (მზიდი) კედელი, რომელსაც ეყრდნობა სახურავი.

კაპიტალური მშენებლობა – მშენებლობის სახეობა (შენობა, ნაგებობა), რომელსაც აქვს საგნობრივი ნიშნები, კერძოდ: 1. სამშენებლო ობიექტს არ აქვს დროებითი ხასიათი; 2. შენობა (ნაგებობა) მიზნულია კაპიტალურ საძირკველთან და დროთა განმავლობაში არ ექვემდებარება დაშლასა და გადატანას; 3. დამთავრებულ სამშენებლო ობიექტზე გაიცემა დოკუმენტაცია, რომელიც ადასტურებს მეპატრონის უფლებას საკუთრებაზე; 4. ობიექტს გააჩნია სრულყოფილი საპროექტო-სახარჯთაღრიცხვო დოკუმენტაცია.

კაპიტალური მშენებლობის სამიზნო სამუშაოები – ეკონომიკური და ტექნიკური კვლევების კომპლექსი, მშენებლობის მიზანშეწონილობისა და ადგილმდებარეობის დასაბუთების მიზნით, აგრეთვე დაპროექტებისათვის აუცილებელი მონაცემების შესაგროვებლად.

კაპიტალური შემოსავალი – სახელმწიფო ქონების გაყიდვით მიღებული შემოსავალი.

კაპიტალური ხარჯები (ძირითადი კაპიტალის შექმნა) – 1. სამშენებლო საქმიანობის განსახორციელებლად სახელმწიფო დაკვეთებით ან ფიზიკური (იურიდიული) პირების მიერ გაწეული ხარჯები; 2. საბიუჯეტო ასიგნება, რომელიც წარმართება საინვესტიციო და საინოვაციო პროგრამებისა და ღონიძიებების დასაფინანსებლად. აგრეთვე კაპიტალის გადიდებასთან დაკავშირებული ყველა ხარჯი; 3. ხარჯები, რომელიც მიმართება აქტივის შესაქმნელად. იგულისხმება, როგორც მატერიალური აქტივები (შენობები, ნაგებობები, მანქანა-დანადგარები, მოწყობილობები), ისე არამატერიალური აქტივები [საინფორმაციო, საკომუნიკაციო, IT (Information Technology) სისტემები]. კაპიტალური ხარჯები მოიცავს არსებული აქტივის მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას (განახლება, რეკონსტრუქცია, გაფართოება). ამ გზამკვლევის მიზნებისათვის მნიშვნელოვანია კაპიტალური ხარჯების გამოჯვნა შენახვისა და მიმდინარე შეკეთების ხარჯებისგან, ვინაიდან საინვესტიციო პროექტისათვის საჭიროა წინასწარ განზრახული საინვესტიციო გადაწყვეტილება, რომელიც არ უკავშირდება აქტივის ფიზიკურ მდგომარეობას. ასეთი ხარჯები მნიშვნელოვნად ზრდის

არსებული აქტივის შესაძლებლობებს ან წარმადობას, ან მნიშვნელოვნად ზრდის სიცოცხლის ხანგრძლივობას და აქტივის ფასს. სრულად ამორტიზებული აქტივის რეაბილიტაცია წარმოადგენს კაპიტალურ ხარჯს.

კაპიტელი (ლათ. capitellum თავი) – სვეტისთავი. ვერტიკალური საყრდენის (ბოძი, სვეტი, პილასტრი, პილონი) დამაგვირგვინებელი ნაწილი (ნახ. 1), რომელიც ზრდის საყრდენის ფართობს და დატვირთვას გადასცემს მას არქიტრავისა და მის ზევით მდებარე ნაწილების (ანტაბლემენტის) კონსტრუქციებისაგან. ანტიკურ ეპოქაში ჩამოყალიბდა კაპიტელის ხუთი ძირითადი ტიპი: დორიული, იონიური, კორინთული (საბერძნეთში), ტოსკანური და კომპოზიტური (რომაული). ტოსკანურს და დორიულს არ აქვს ვოლუტები, იონიური განაპირა მხარეებში შემკულია ორი დიდი ხვეულა-ვოლუტით, კორინთული – პატარა ვოლუტით, კლიტითა და მძლავრი აკანთოს ფოთლებით, ხოლო კომპოზიტური – იონურისა და კორინთულის რთული ნაზავია. კაპიტელის თავისებური ტიპები ცნობილია ეგვიპტურ, რომულ, ბიზანტიურ, ჩინურ, არაბულ, იაპონურ, მექსიკურ, ქართულ, სომხურ, ძველ რუსულ, შუა აზიის სახელმწიფოთა და სხვ. ქვეყნების არქიტექტურაში.

ნახ. 1

კაპიტელი ბიზანტიური – კლასიკური იონიური და კორინთული კაპიტელების შეცვლილი ვარიანტი (ნახ. 1). აქვს მკვეთრად გამოკვეთილი გვერდები, რაც მიაკუთვნებს მას კუბისებრი კაპიტელების ჯგუფს. კონსტრუქციულობის ასამაღლებლად ძველმა ბიზანტიელებმა შექმნეს მაქსიმალურად მცირე ზომის კაპიტელი ნაშევრების გარეშე, რომელიც გამოიყენებოდა არა ანტაბლამენტის, არამედ თაღის საყრდენად, ანუ მათ შექმნეს ბალიშისებრი ბიზანტიური კაპიტელი, რომელსაც გამოარჩევდა ფორმის სიმკაცრე და მრავალფეროვნება.

ნახ. 1

ნახ. 1

მასალად ძირითადად გამოიყენებოდა თეთრი მარმარილო.

კაპიტელი გოტიკური – სვეტის კაპიტელის ტიპი, რომელშიც არ არის გამოყენებული კლასიკური არქიტექტურული ორდერების ელემენტები. გოტიკურ კაპიტელს ამშვენებს მრუდი ფორმის ხვეულები, რომლებიც სპეციალურად მხოლოდ მისთვისაა შერჩეული, აგრეთვე სხვადასხვაგვარი მცენარის ფოთლები (ნახ. 1). ძირითადად გამოიყენებოდა თაღების საყრდენებად.

კაპიტელი ვოლიუტური – კლასიკური იონიური ორდერის კაპიტელი, რომლის ექინი შემკულია ორი წყვილი ვოლიუტით (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

კაპიტელი ზარხუფი – კლასიკური კორინთული ორდერის კაპიტელი, რომელიც შეიცავს სამხრეთის მცენარე აკანთოს სტილიზებული ფოთლების ფორმის ჩუქურთმებს დეკორირებული ზარხუფის სახით (ნახ. 1).

ნახ. 1

კაპიტელი კუბისებრი – სვეტის კაპიტელის ტიპი, რომელსაც კუბის ფორმა აქვს (ნახ. 1). ის უზრუნველყოფს სვეტის მრგვალი ტანის გადასვლას კაპიტელსზედა კვადრატულ ფილაზე (აბაკაზე).

ნახ. 1

კაპიტელი ლოტოსისებრი (კოკორისებრი) – არქიტექტურული ორდერის სვეტის კაპიტელის ტიპი, რომელსაც ყვავილის კოკორის ფორმა აქვს (ნახ. 1).

კაპიტელი ნიჟარისებრი – არქიტექტურული ორდერის სვეტის კაპიტელის ტიპი.

კაპიტელი პალმისებრი – კლასიკური არქიტექტურული წრიული კაპიტელი, რომელიც შემკულია პალმის მცენარის ფოთლების სტილიზებული გამოსახულებით (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

კაპიტელი ფოთლისებრი – 1. ადრეულ გოტიკურ არქიტექტურაში – კაპიტელი, რომელსაც აქვს დიაგონალურად განლაგებული, ოდნავ შებრუნებული ოთხი ფოთლის ფორმა (ნახ. 1) და რომელიც გვავიწყობს კლასიკურ ვოლიუტას (crocket capital); 2. ფოთლების თაიგულის სკულპტურული გამოსახულება – ფოთლისებრი კაპიტელის ერთ-ერთი ვარიანტი, რომელმაც XII–XIII საუკუნეებში ფართო გავრცელება პოვა ბრიტანეთში (stiff-leaf capital).

კაპიტელი ფოთლისებრი ჩუქურთმით – სვეტის კაპიტელის ტიპი, რომელიც შემკულია ფოთლისებრი ჩუქურთმებით (ნახ. 1). ძირითადად გამოიყენება თაღის საყრდენად.

ნახ. 1

კაპიტელი ხარის თავი – რთული ფორმის კაპიტელი, რომელიც შედგება რამდენიმე ნაწილისაგან: ქვედა ნაწილი გვავიწყობს ყვავილის გაუშლელ კოკორს, ოდნავ გადახრილი ფოთლებით; შუა ნაწილი – შვეულად მდგარ, გეგმით ჯვრისებრ ძელს, კანელურებიანი ზედაპირითა და ზევით და ქვევით ორმაგი ვოლუტებით; ზედა ნაწილი – საწინააღმდეგოდ მიმართული ორი ხარის თავის სკულპტურულ გამოსახულებას (ნახ. 1). კაპიტელის ფორმა და სვეტებს შორის დიდი დაშორება მიათითებს იმას, რომ მათზე ეყრდნობოდა გადახურვის ხის კოჭები (კონსტრუქციები) (ნახ. 2).

ნახ. 1

ნახ. 2

კაპიტელი ხმელი ფოთლისებრი ჩუქურთმებით – სვეტის კაპიტელის ტიპი, რომელიც შემკულია მცენარეული ხმელი ფოთლების მსგავსი ჩუქურთმებით (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

კაპიტელი ჰატკორიული – ეგვიპტური კაპიტელის სახეობა ქალღმერთ ჰატკორის თავის გამოსახულებით (ნახ. 1).

კაპიტოლიუმი (ლათ. Capitolium) – 1. ძველი რომის 7 ბორცვთაგან ერთ-ერთი; ქალაქის გამაგრებული ნაწილი; 2. აშშ-ის დედაქალაქ ვაშინგტონში მდებარე კონგრესის შენობა (ნახ. 1).

ნახ. 1

კაპოკა – ნატურალური ბოჭკო; ბამბის ხე. გავრცელებულია ტროპიკულ სარტყელში. გამოიყენება მაშველი სარტყლების, რგოლების, რბილი ავეჯის და სხვ. დასამზადებლად.

კაპონირი (ფრანგ. caponnière<ლათ. capo ყვერული) – 1. თავდაცვითი ნაგებობა, რომლიდანაც შესაძლებელია ცეცხლის წარმართვა ორი ერთმანეთის საპირისპირო მიმართულებით (ნახ. 1); 2. თვითმფრინავის საიმედოდ დაცული თავშესაფარი.

ნახ. 1

კაპოტი (ფრანგ. capote, capot<ლათ. cappa ქუდი) – სხვადასხვა მექანიზმის ასახდელი ლითონის საფარი ატმოსფერული ზემოქმედებისაგან დასაცავად.

კაპროლაქტამი – ორგანული ნაერთი, რომლისგანაც მიიღება კაპრონი.

კაპრონი – ხელოვნური ბოჭკო, ძაფი ან ქსოვილი. მიიღება კაპროლაქტამის პოლიმერიზაციით. გამოიყენება ქიმიურ, კვების, მსუბუქ მრეწველობაში, ყოფაცხოვრებაში, საშინი მასალების წარმოებებში და სხვ.

კაპტაჟი (ფრანგ. captage დაჭერა, მოხელთება) – 1. საინჟინრო-ტექნიკურ ღონისძიებათა კომპლექსი, რომელიც უზრუნველყოფს მიწისქვეშა წყლის, ნავთობისა და აირის მოქცევას მიწებში, ჭებში და მისთ. მიწის ზედაპირზე მის ამოსაყვანად ექსპლუატაციის ოპტიმალური მაჩვენებლების (დებიტი, ტემპერატურა, ქიმიური შედგენილობა) შენარჩუნებით; 2. ჭა ან მიმღები კამერა მიწისქვეშა წყაროს წყლების თავმოყრისათვის მათ მისაწოდებლად მიწის ზედაპირზე.

კაჟბადი – იხ. სილიციუმი.

კაჟი (ძვ. ქართ. ტალი, საღრტილი) – ნაცრისფერი, ყავისფერი, წითელი ან შავი ფარულკრისტალური კვარცის ჯგუფის მინერალი (ნახ. 1). გვხვდება დანალექ (კირქვებში) ქანებში. გამოიყოფა ზღვის წყლიდან ან კოლოიდური ხსნარებიდან. ადამიანი იყენებდა უხსოვარი დროიდან საჭრელი ინსტრუმენტების, ისრის პირების, ტალკვესების დასამზადებლად და სხვ. გამოიყენება სანახელავო ქვადაც.

ნახ. 1

კაჟმიწა – 1. ყვითელი ფერის ბუნებრივი მინერალური საღებავი. შედგება ძირითადად რკინის ჟანგით გამდიდრებული თიხისაგან (15% და მეტი). მშენებლობაში გამოიყენება სამღებრო სამუშაოების შესასრულებლად; 2. იხ. სილიციუმის ორჟანგი.

კარ-მიდამო – საცხოვრებელი სახლი თავისი ეზოთი.

კარაბინი (ფრანგ. carabine<ტერმინის სემანტიკური წარმომავლობა უცნობია) – 1. ხერხის დასაჭიმი სხვადასხვა კონსტრუქციის (ექსცენტრიკიანი, სოლიანი, ხრახნიანი) მოწყობილობა;

2. ჩვეულებრივი დამოკლებული და შემსუბუქებული საბრძოლო ცეცხლსასროლი იარაღი - შაშხანა, რომელიც კავალერიაში და მოტორიზებულ სამხედრო შენაერთებში გამოიყენება.

კარაბურა – 1. ქვებით ამოვსებული ლერწმის ან ფიჩხის წნული, რომელსაც აწყობენ ფერდობებზე სარწყავი არხებისა და დამბების სათავო ნაგებობის გასამაგრებლად; 2. XVIII-XIX საუკუნეების ცნობილი ხოჯა ახმეტ იასაუის მავზოლეუმი ყაზახეთში (ნახ. 1). საერთო ფართობი 240 მ², სიმაღლე 17 მ.

ნახ. 1

ნახ. 1

კარადა – ავეჯის ნაკეთობა, რომელიც რაიმეს (თეთრეული, ტანსაცმელი, წიგნები და სხვ.) შესანახად გამოიყენება (ნახ. 1). არსებობს ჩვეულებრივი და სპეციალური დანიშნულების: ავთიაქის, გამწოვი, კედლის, კედელში ჩაშენებული, სამზარეულო, საანაფორე, საიარაღო, სამრეცხაოს, საშრობი და სხვ.

ნახ. 1

კარავი (ფარდული) – დროებითი სადგომი, რომელიც საბრძენებზე გადაჭიმულ ქსოვილს, ქეჩას, ბრეზენტს ან ტყავს წარმოადგენს (ნახ. 1). ტყის პირობებში ის შეიძლება აგებული იყოს დაწნული ტოტებისაგან (მწყემსის კარავი).

კარავი საშრობი – 1. ნაგებობა დახურული, მეტწილად, ყავრით, რომელიც რაიმეს (მაგ., თამბაქოს ფურცლების) გასაშრობად გამოიყენება; 2. ძვ. საჩრდილობელი.

კარაკინა (რუს. кронциркуль) – 1. საზომი იარაღი დეტალთა გარე ხაზოვანი ზომების შესადარებლად მასშტაბური სახაზავის ან კალიბრის მიხედვით აღებულ ზომებთან; 2. სახაზავი ინსტრუმენტი ზამბარიანი ფარგლის სახით, აღჭურვილი მიკროსაზომი ხრახნით მცირედიამეტრიანი წრეწირის (2-80 მმ) გასატარებლად.

კარაპინი – იხ. ზღურბლი.

კარატი (ფრანგ. carat<იტალ. carato<არაბ. qīrāt წონის ერთეული<ბერძ. keration ჭვავის ხის მარცვლები და ამ მარცვლების წონა) – ძვირფასი ქვებისა და მარგალიტების მასის საზომი არასისტემური ერთეული. 1 კარ = 0,2 გ = 200 მგ.

კარბა – ძროების არმქონე კონუსური ან ცილინდრული ფორმის დოლი ფურცლოვანი მასალისაგან. გამოიყენება ქვაბების, მზრუნავი ლუმლებისა და სხვა ფურცლოვანი ლითონის ნაკეთობათა დასამზადებლად (ნახ. 1).

ნახ. 1

კარბამიდი – იხ. შარდოვანა.

კარბამიდფორმალდეჰიდური ფისი – პლასტმასის ნაირსახეობა, რომელიც წარმოადგენს კარბამიდის ფორმალდეჰიდთან პოლიმერიზაციის პროდუქტს. ძირითადი მწარმოებელია რუსეთის ფედერაცია. მარკები: КФ-MT-15, КФЖМ, КФ-XT-II, ВПС-Г. გამოიყენება ჰაერაფუებადი მეთოდით ქაფპლასტის დასამზადებლად, აგრეთვე მერქანბურბუმელოვანი და მერქანბოჭკოვანი ფილების წარმოებაში შემკვრელად.

კარბიდი (ფრანგ. carbone<ლათ. carbō, carbōn-ნახშირი, გავარვარებული ნახშირი, ქვანახშირი, ხის ნახშირი) – ნახშირბადის ნაერთი ზოგიერთ ლითონთან (მაგ., კალციუმის კარბიდი, ნახ. 1).

ნახ. 1

კარბიდი ბორის – ხელოვნური აბრაზიული მასალა, დამზადებული ბორისა და ნახშირბადის შემცველი ნივთიერებებისაგან თერმული გზით.

კარბიდი კაჟმიწის – ხელოვნური აბრაზიული მასალა, რომელიც ძირითადად შედგება კაჟმიწის კარბიდის ჰექსაგონალური კრისტალებისაგან. მიიღება კვარცისა და ნახშირბადის შემცველი ნივთიერებების თერმული დამუშავებით. განასხვავებენ კაჟმიწის მწვანე და შავ კარბიდს.

კარბინოლი – იხ. მეთანოლი.

კარბობოჭკოვანა (ნახშირპლასტი) – კომპოზიტი, რომელიც შედგება პოლიმერული შემკვრელის (მატრიცა) და ნახშირბადიანი კარბობოჭკოსაგან (განმამტკიცებელი შემავსებელი). ნახშირბადიანი ბოჭკოების მაღალი მბმულობა უზრუნველყოფს სიმტკიცის შენარჩუნებას ძალიან მაღალი ტემპერატურის (2200°C-მდე) პირობებში. შემკვრელად გამოიყენება პიროლიზს დაქვემდებარებული სინთეზური პოლიმერები (კოქსური კარბობოჭკოვანა) და პიროლიზური ნახშირბადი (პირონახშირბადული კარბობოჭკოვანა). კ. შეიძლება შეიცავდეს ნახშირბადიანის პარალელურად მინაბოჭკოს, რაც ამცირებს მის ღირებულებას. კ. წყალ- და ქიმიურად მდგრადი ნივთიერებებია. გამოირჩევა მაღალი სტატიკური და დინამიკური წინააღობით დაღლილობისადმი და ხანგრძლივად ინარჩუნებს ამ თვისებებს ნორმალურ და ძალიან დაბალ ტემპერატურაზე.

კარბობოჭკოვანა ნახშირბადიანი მატრიცით – მიიღება ჩვეულებრივი პოლიმერული კარბობოჭკოვანას პიროლიზით ინერტულ ან აღმდგენ გარემოში. 800-1500°C ტემპერატურაზე წარმოიქმნება კარბონიზებული, ხოლო 2500-3000°C-ზე გრაფიტიზებული კარბობოჭკოვანა.

პირონახშირბადიანი მასალების მისაღებად განმამტკიცებელს ეძლევა ნაკეთობის ფორმა და თავსდება აირადი ნახშირწყალბადით (მეთანით) შევსებულ ღუმელში. განსაზღვრული რეჟიმისას (ტემპერატურა 1100°C; ნარჩენი წნევა 2660 პა) მეთანი იშლება და დაშლის პროდუქტი - პიროლიზური ნახშირბადი ილექება განმამტკიცებლის ბოჭკოებზე და კრავს მათ. მიღებული კოქსი მტკიცედ უკავშირდება ნახშირბადიან ბოჭკოებს და შედეგს - კომპოზიციურ მასალას აქვს მაღალი მექანიკური და აბლაციური თვისებები.

კარბოთერმია (ლათ. carbo ნახშირი და ბერძ. thérme სითბო, სიცხე) – მეტალურგიული პროცესი, რომლის დროსაც ხდება ლითონების აღდგენა ნაერთებიდან, ნახშირბადითა და ნახშირბადის შემცველი მასალებით, მაღაროს ტემპერატურის პირობებში.

კარბოლენი (ლათ. carbo ნახშირი და oleum ზეთი) – ხელოვნური სათბობი - ხის ან ნახშირის მტვრის ნარევი კუპრთან.

კარბოლინეუმი (ლათ. carbo ნახშირი და oleum ზეთი) – ანტისეპტიკური და სადეზინფექციო საშუალება, მოყავისფრო შავი სითხე, რომელსაც იღებენ ქვანახშირის კუპრისგან.

კარბოლიტი (ლათ. carbo ნახშირი და ბერძ. lithos ქვა) – პლასტმასის სახეობა; სინთეზური ფენოლალდეჰიდური ფისი, რომელიც მიიღება ფენოლის პოლიკონდენსაციით ფორმალდეჰიდთან, ნავთობის სულფომჟავას თანხლებით. კ. ელასტიკური ნივთიერებაა, მედეგია მჟავების, ზეთების, წყლისა და ჰაერის მიმართ, კარგად მუშავდება. გამოირჩევა მაღალი დიელექტრიკული თვისებებით. მისგან დამზადებულ პლასტმასებს აქვთ დაბალი მექანიკური სიმტკიცე, რთულად ექვემდებარება დამუშავებას და გახურებისას გამოყოფს ტოქსიკურ აირებს, ამიტომ მისი გამოყენების არეალი შეზღუდულია. ძირითადად გამოიყენება ელექტროტექნიკური ნაკეთობების კორპუსების დასამზადებლად (ვაზნა, ჩამრთველი, ამომრთველი, ავტომატი, ნათურის ცოკოლი და სხვ.).

კარბონადო (ესპ. carbonado ნახშირი) – ალმასის სახესხვაობა, წვრილმარცვლოვანი კრისტალური აგრეგატი მომურო-შავი ფერისა. გამოიყენება, როგორც აბრაზიული მასალა საბურღი გვირგვინის (ჭაბურღილის) დასაარმირებლად, აგრეთვე მაგარი ქანების დასამუშავებლად, ძვირფასი ქვების გასაპრიალებლად და სხვ.

კარბონატებისა და სულფატების ჯგუფი – კარბონატულ ჯგუფში შედის კალციტი, მაგნეზიტი, დოლომიტი. კალციტი კალციუმის კარბონატი – CaCO_3 . მას კრისტალური აგებულება აქვს; სიმკვრივეა 2700 კგ/მ³. თეთრი ან მოყვითალო ფერისაა. ქანს, რომელიც კალციტის მინერალებისაგან შედგება, კირქვა ეწოდება.

კარბონატი [ლათ. carbo (carbonis) ნახშირი] – 1. ნახშირმჟავა მარილი (სოდა, პოტასი და სხვ.); 2. საერთო სახელწოდება მინერალებისა, რომელიც წარმოადგენს სხვადასხვა ლითონის ნახშირმჟავა ნაერთებს; 3. წვრილმარცვლოვანი აგებულების შავი ალმასი, იყენებენ საბურღავად, სახეხად და სხვ.

კარბონიზაცია (კარბონირება) – რაიმე ხსნარის ან სითხის გაჯერება ნახშირმჟავა აირით.

კარბორუნდი (ლათ. carbo ნახშირი და გერმ. rund მრგვალი) – კაჟბადისა და ნახშირბადის ნაერთი (ნახ. 1). უფერო, მაგარი კრისტალური ნივთიერება (ტექნიკური კ. შავი ან მწვანე ფერისა). გამოიყენება ქვების, ფოლადის სახეხად, აგრეთვე, როგორც აბრაზიული (პოლიმერული კომპოზიტური მასალების დასაჭრელად) და ცეცხლგამძლე მასალა, ქიმიური

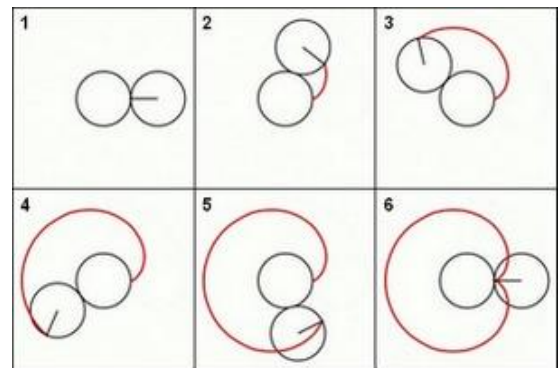
აპარატებისა და მეტალურგიული ღუმლების შიგა ზედაპირების ამოსაგებ-მოსაპირკეთებლად.

ნახ. 1

კარბურატორი – ხელსაწყო, რომელიც დგუმიანი შიგაწვის ძრავებისათვის ამზადებს მსუბუქი თხევადი საწვავისა (უმთავრესად ბენზინისა) და ჰაერისაგან შემდგარ საწვავ ნარევს. საწვავი ნარევის შემზადების პროცესში იგი უზრუნველყოფს საწვავის დოზირებას, მის წმინდად გაფრქვევასა და განსაზღვრული რაოდენობის ჰაერთან შერევას, შემდეგ კი აორთქლებას. კ. საწვავს ავტომობილის მუშაობის ყოველი რეჟიმის შესაბამისად, ისეთი თანაფარდობით ამზადებს, რომ იგი ოპტიმალურია ძრავის მუშაობის ყოველი რეჟიმისათვის და უზრუნველყოფს მანქანის საუკეთესო ეკონომიური და დინამიკური მაჩვენებლების მიღებას. ამჟამად კარბურატორების გამოყენება შიგაწვის ძრავების წარმოებაში პრაქტიკულად შეწყვეტილია.

კარდიოიდი (კარდიოიდა) (ბერძ. kardioeidēs<kardia კარდიალური და -oeidēs მსგავსი, მსგავსება, ფორმა<eidos სახე, ფორმა) – ბრტყელი წირი, რომელსაც აღწერს წრის ფიქსირებული წერტილი, როცა ერთი წრე გორავს იმავე რადიუსის უძრავ მეორე წრეზე სრიალის გარეშე (ნახ. 1).

ნახ. 1

კარდო – რომაული ქალაქის ქუჩა მიმართული ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ.

კარდოქსი – აფეთქების მეთოდი აალების გარეშე.

კარე (ინგლ. carre<ლათ. quadratum კვადრატი) – გეგმაში კვადრატული შენობა მართკუთხა შიგა ეზოთი.

კარი – 1. ნაგებობაში, ოთახში, სათავსოში შესასვლელ-გამოსასვლელი კონსტრუქციული ელემენტი. მზადდება ხის, ლითონის, პლასტმასისა და მინისაგან. კარის უაძრავი სახეობა არსებობს: გასაწევი, გისოსოვანი, დასაშვები, დაფანერებული, დაკიდებული, ლითონის, მინის, მომინული, მრავალსაგდულიანი, ორმაგი, ორსაგდულიანი, პლასტმასის, რაბის, საბრუნო, სათადარიგო, საკეცი, ფანერის, ფარის, ყრუ, ჩუქურთმიანი, ცალმაგი, ცალსაგდულიანი, ძელური, ხანძარსაწინააღმდეგო, ხის (ნახ. 1), ჰერმეტიკული და სხვ.; 2. სავარძლისებრი ბუნებრივი ჩაღრმავება მთის კალთაზე (ნახ. 2). აქვს ციცაბო, კლდოვანი კედლები და ჩაზნექილი ფსკერი. წარმოიქმნება პატარა მყინვარის ან თოვლნარის ზემოქმედებით და ნივაცის შედეგად. ზოგი კარი ამოვსებულია კარული მყინვარით ან ფირნით, ზოგში სეზონური თოვლია დაგროვილი. კ. ფსკერზე ხშირად მყინვარული ტბებია გავრცელებული. განაპირა მხარეს აქვს საშუალო სიმაღლის საფეხურები (რიგელი). ხშირად კ.

ქვემო ნაწილიდან კალთებზე მიცოცავს ეროზიული წარმოშობის არაღრმა ვიწრო ღარტაფი, სადაც გაზაფხულზე ჩაედინება გამდნარი წყალი ან მუდმივი ნაკადული. კ. გაფართოების შემდეგ მათი ახლო მდებარე კედლები განიცდის ერთმანეთის გადაკვეთას და შედეგად იქმნება ციცაბო თხემები და რელიეფის სპეციფიური ფორმა - კარლინგი. ხანგრძლივი გაფართოების შედეგად კარი ერთმანეთს ერწყმის და ქმნის ცირკს. უკანა კედლების დამსხვრევის შედეგად კარი ქმნის - ტროგს. საქართველოში კ. ფართოდაა გავრცელებული. ხშირად იგი მყინვარული ტბებითაა დაკავებული (მაგ.: ადუედა აძიჟი, ტანიეს ტბა და სხვ.).

ნახ. 2

ნახ. 1

კარი (ჭიშკარი) ორმაგი – უსაფრთხოების დაცვის მიზნით მოწყობილი ვესტიბული, ორი ან მეტი კარით (ჭიშკრით), სადაც უწყვეტი და დაუბრკოლებლი გასვლის შესაფერხებლად ერთ ჯერზე იღება მხოლოდ ერთი კარი (ჭიშკარი).

კარი ამბარული საპირწონით – გარაჟის ან ამბარის კარი, რომელის იღება და იკეტება ბლოკზე მოთავსებული ტვირთის სიმძიმის ძალის მეშვეობით.

კარი ასაწევი (ინგლ. roll door) – ერთფრთიანი, ჰორიზონტალური თამასებისაგან შედგენილი კარი, რომელიც იწევა ქვევიდან ზევით და ეხვევა კარსზევით მოთავსებულ ცილინდრულ დოლში (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

კარი გასაწევ-გამოსაწევი (ინგლ. double slide door) – ორფრთიანი კარის ტიპი, რომელიც თავის სიბრტყეში მოძრაობს (ნახ. 1).

კარი გაწონასწორებული – ორღერძიანი მექანიზმით აღჭურვილი კარი, რომელიც ისეა დამონტაჟებული, რომ გაღების დროს ასრულებს ნახევრად გაწონასწორებულ ბრუნს.

ნახ. 1

კარი გლუვზედაპირიანი (ინგლ. flush door) – კარის ტიპი, რომლის ფრთის ზედაპირი სადა და გლუვია (ნახ. 1).

კარი დაკიდებული (ინგლ. hanging door) – ხუროს ტიპის კარი (იხ. კარი ხუროსი), რომელიც დაკიდებულია კარსზევით მოთავსებულ მიმმართველზე და

გადაადგილდება გორგოლაჭების მეშვეობით თავის სიბრტყეში (ნახ. 1).

ნახ. 1

კარი დამალული – მაქსიმალურად შეუმჩნეველი კარი, რომლის ზედაპირი იმეორებს კედლის რელიეფს.

კარი დასაკეცი (ინგლ. folding door) – კარის ტიპი, რომელიც შედგება ერთმანეთთან სახსრულად დაკავშირებული რამდენიმე ფრთისაგან. საჭიროების შემთხვევაში ეს ფრთები იკეცება ერთმანეთზე და ხსნის ღია სივრცეს (ნახ. 1). გამოიყენება ოფისებში ტიხრებად, ვერანდაზე, ეზოში ან ქუჩაში გასასვლელად და სხვ.

ნახ. 1

ნახ. 1

კარი თაღოვანი – თაღით გადახურული ღიობიანი კარი.

კარი ლირსიანი (ინგლ. panel door) – კარი, რომლის ზედაპირი შემკულია (დამუშავებულია) ლირსებით (ნახ. 1).

კარი მოსრიალე ("კუპე") (ინგლ. sliding door) – ერთფრთიანი კარი, რომელიც თავის სიბრტყეში სრიალებს. კარის გასაწევად კარსქვედა მხარეზე მოწყობილია მიმმართველი გორგოლაჭებით (ნახ. 1). ძირითადად გამოიყენება სამგზავრო მატარებლის კუპეების კარად, აგრეთვე ისეთ სათავსებში სადაც ჩვეულებრივის კარისათვის ფართობის დეფიციტია.

ნახ. 1

კარი ორსაგდულიანი (ინგლ. double swing door) – კარის ტიპი, რომელსაც ორი მოძრავი ფრთა (საგდული) აქვს.

კარი ჟალუზური (ინგლ. louvered door) – კარის ტიპი, რომლის ფრთის ჩარჩოში ჩასმულია ორი ან მეტი, შედარებით ვიწრო, ჰორიზონტალური ფრთა, რომლებსაც საშუალება აქვთ მობრუნდნენ საკუთარი ჰორიზონტალური ღერძის გარშემო (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 1

კარი საბრუნე (ინგლ. revolving door) – ერთ ცენტრალურ მბრუნავ ღერძზე ურთიერთმართობულად ხისტად შეკიდებული ნახევრადშემინული კარის ოთხი ფრთა, რომლებიც მოთავსებულია ცილინდრული ფორმის ნაკვეთურში. გამოიყენება საზოგადოებრივი დანიშნულების შენობების შესასვლელებში ხალხის ნაკადის გასაცალკევებლად (ნახ. 1).

კარი საზეიმო – შენობაში შესასვლელი მთავარი კარი.

კარი ფრანგული (ინგლ. french door) – შემინული პანორამული კარი, რომლის ორი სახეობა არსებობს: შენობაში შესასვლელი და ოთახებსშორისი. პირველი ძირითადად მზადდება მინაპლასტიკისაგან (მეტალოპლასტმასისაგან) და არის თანამედროვე დიზაინის კარი საჭირო თბო- და ბგერასაიზოლაციო თვისებებით (ნახ. 1), ხოლო ოთახებსშორისი უმეტესად მზადდება ნატურალური მერქნისაგან (საბაზანოს ოთახის კარის გამოკლებით). კ. ფ. ფრთა დაყოფილია წვრილი ძგიდეებით, რაც ნაკეთობას ანიჭებს ჰაეროვნებას, სიმსუბუქეს, ნატიფობას. კ. ფ. აგრეთვე ფართოდ გამოიყენება აივნებზე, ვერანდებზე, ტერასებზე და მისთ. გასასვლელად.

ნახ. 1

კარი შემინული (ინგლ. glass door) – კარის ტიპი, რომლის ფრთა მთლიანად შემინულია (ნახ. 1).

ნახ. 1

კარი ცალსაგდულიანი (ინგლ. swing door) – კარის ტიპი, რომელსაც ერთი მოძრავი ფრთა (საგდული) აქვს.

ნახ. 1

კარი ხუროსი (ინგლ. ledge and brace door) – კარის ტიპი, რომლის ფრთა შვეულად განლაგებული წვრილი ფიცრებისგანაა აწყობილი და შეკრულია ჰორიზონტალური და დახრილი ძეგლებით (ნახ. 1).

კარი ჰოლანდიური (ინგლ. dutch door) – კარი, რომელიც შედგება ორი, ზედა და ქვედა ნაწილისაგან, რომლებიც იღება ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად (ნახ. 1).

ნახ. 1

კარი-აკორდეონი (ინგლ. accordion door) – დასაკეც-გასაშლელი ფრთებიანი კარის ტიპი. გამოიყენება ვიტრაჟებისა და ტიხრების მოსაწყობად (ნახ. 1).

ნახ. 1

კარი-კუპე – კარი, რომელიც გამოიყენება კარადა-კუპეს ფასადად ან მოძრავ ტიხრად.

ნახ. 1

კარი-შირმა (ინგლ. screen door) – კარის ტიპი, რომლის ფრთის ჩარჩოში ჩასმულია ქსოვილის, პლასტმასის, მინის ან სხვა მასალის შირმა (ნახ. 1).

კარიატიდა (ბერძ. karyatides არტემიდას ქურუმი ქალები) – იხ. კანეფორა.

კარიბჭე – ციხე-ქალაქის, სასახლის და მისთ. გალავანში საზეიმო შესასვლელი. შენობის წინ გამოწეული ნაწილი, რომელიც სახურავის საყრდენი სვეტებით ან თაღებით არის შექმნილი და ღიაა ერთი ან სამი მხრიდან; დაგვირგვინებულია ფრონტონით და ატიკით. ფართოდ იყო გავრცელებული ანტიკურ ეპოქაში ძველ საბერძნეთში. ამ პერიოდში ხშირად განცალკევებულად მდგომ კარიბჭეებსაც აგებდნენ. კ. განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა ევროპის არქიტექტურაში (ძირითადად კლასიციზმის ხანაში - XVIII-XIX საუკუნეები). საქართველოს მეტნაკლებად მნიშვნელოვან ეკლესიებს სამხრეთის ან სამხრეთის და დასავლეთის მხრიდან უკეთებდნენ კარიბჭეებს, რომლებსაც ხშირად ამკობდნენ მდიდრული დეკორით. ცნობილია დმანისის სიონის, ნიკორწმინდის, სვეტიცხოვლის, მანგლისის, ბეთანიის ტაძართა, აგრეთვე რაბათის ციხის (ნახ. 1) კარიბჭეები.

ნახ. 1

კარიერი (ფრანგ. carriere<გვიანდ. ლათ. quarraria, quadraria ქვის სამტეხლო) – 1. დედამიწის ქერქში სამთო გამონამუშევართა ერთობლიობა, რომელიც წარმოიქმნება ღია წესით

სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვებისას სამთამადნო სამუშაოების წარმოების შედეგად. კ. შეიძლება იყოს დამოუკიდებელი სამთო წარმოება, როგორცაა ქვის, ბალასტის, ქვიშისა და სხვ.; 2. დამოუკიდებელი სამთო საწარმო; 3. ადგილი, საიდანაც ღია წესით იღებენ (ნახ. 1) არაღრმად განლაგებულ წიაღისეულს (ქვანახშირი, თიხა, ქვიშა, მანგანუმი, ტორფი, ბარიტი და სხვ.); 4. ღია სამთო გვირაბების ერთობლიობა.

ნახ. 1

კარიერის ზეგი – მცირე სიგანის ბაქანი, რომელზედაც სამუშაოები არ მიმდინარეობს.

კარიერის გვერდი – საფეხუროვანი ზედაპირი, რომელიც კარიერს შემოფარგლავს გვერდებიდან.

კარიერის გვერდის ფერდო – პირობითი ზედაპირი, რომელიც გადის კარიერის ზედა და ქვედა კონტურებზე.

კარიერის დაფერდების კუთხე – კარიერის ფერდოსა და ჰორიზონტალურ სიბრტყეებს შორის შექმნილი კუთხე.

კარიერის ველი – საბადო ან საბადოს ნაწილი, რომელიც მუშავდება ერთი კარიერით. კ.ვ. მოცულობითი გეომეტრიული ფიგურაა, რომელიც ხასიათდება ზომებით გეგმაში, სიღრმით და გვერდების (ბორტების) დაფერდების კუთხეებით. ის შედის კარიერისათვის გამოყოფილი მიწის ფართობის შემადგენლობაში, რომლის ფარგლებშიც განლაგებულია აგრეთვე სანაყაროები, სამრეწველო მოედანი და სხვა საწარმოო ნაგებობები. კ. ვ. ზომები განსაზღვრავს სამთო სამუშაოების საერთო მოცულობას და კარიერის შესაძლო საწარმოო სიმძლავრეს.

კარიერის ზედა და ქვედა კონტური – კარიერის გვერდის (გვერდების) გადაკვეთის ხაზი, შესაბამისად, ღღისეულ ზედაპირთან და კარიერის ძირთან.

კარიერის საფეხური – 1. კარიერის გვერდითი ზედაპირის ნაწილი, ქანის შრე, რომელსაც საფეხურის ფორმა აქვს.

კარიერის სიღრმე – ვერტიკალური მანძილი კარიერის ძირსა და ზედაპირის გაშუალელებულ ნიშნულს შორის.

კარიერის ძირი – ზედაპირი, რომელიც კარიერს საზღვრავს ქვემოდან.

კარის ბლოკი – კონსტრუქცია, რომელიც შედგება კარის ღიობში ხისტად ჩამაგრებული ჩარჩოსა და ანჯამებზე დაკიდებული ერთი ან ორი საგდულისაგან (ნახ. 1).

ნახ. 1

კარის რეგულატორი – მოწყობილობა კარის გაღების ან დაკეტვის სიჩქარის დასარეგულირებლად (ნახ. 1).

ნახ. 1

კარკასი (ჩონჩხი) (ფრანგ. carcasse ჩონჩხი) – 1. ზოგადად რაიმე ნაკეთობის, ნაგებობის ჩონჩხი, სადგარი, რომელიც შედგება ცალკეული ერთმანეთზე გადაბმული ღეროების, კოჭებისა და სხვა ელემენტებისაგან; 2. მშენ. მზიდი კონსტრუქცია, შვეული დგარებისა (კოლონების) და მათზე დაყრდნობილი ჰორიზონტალური ელემენტებისაგან (კოჭი, რიგელი, გრძივი, წამწე), რომელიც იღებს ძირითად დატვირთვებს და უზრუნველყოფს მთლიანად შენობის სიმტკიცესა და მდგრადობას (ნახ. 1. მონოლითური რკინაბეტონის კარკასი).

ნახ. 1

კარკასი შევსებით – ჩარჩოებისგან შედგენილი კარკასი, რომლებიც მთლიანად ან ნაწილობრივ შევსებულია ბუნებრივი ან ხელოვნური ქვის (აგურის) წყობით (ნახ. 1).

ნახ. 1

კარკასი ხის – შენობის ჩონჩხი, რომელიც შედგება ცალკეული ელემენტებისაგან, როგორცაა ფიცრები, ძელები და სხვადასხვა კონფიგურაციის კომბინირებული კოჭები (ნახ. 1). ეს სივრცითი ასაწყობი კონსტრუქცია საზღვრავს საჭირო სამშენებლო მოცულობას და იღებს ობიექტზე მოქმედ დატვირთვებს. დეტალების სწორი შერჩევა გეომეტრიული ზომების, განლაგებისა და შეერთებების მიხედვით განსაზღვრავს კედლების მზიდუნარიანობას, მშენებლობის მონტაჟის, კედლის კონსტრუქციების თბოსაიზოლაციო მასალით შევსების, კარკასის ფანერით ან ფარებით შემოსვის პირობებს. კარკასს, როგორც წესი, ქვედა ნაწილში აქვს ძელებისაგან შეკრული სარტყელი,

ნახ. 1

რომელზეც ეყრდნობა ფიცრული (მელური) დგარები. ეს დგარები განსაზღვრავს ფანჯრისა და კარის ღიობის ზომებს. სარტყელზე ეყრდნობა ნაგებობის მთელი კონსტრუქცია. გარე კედლების დგარები წარმოადგენს შვეულ ელემენტებს, რომელზეც მიემაგრება შიგა და ფასადის შემოსვები. შენობის კარკასზე ეკვრება საკედლე შემოსვა ხის მასალებისაგან (ფიცარი, ფანერი და სხვ.), ან სავაგონე ლამფა. შიგა და გარე შემოსვებს შორის სივრცე ივსება თბოსაიზოლაციო მასალით. ხის კარკასული სახლების მშენებლობის ტექნოლოგიის უპირატესობებია: მშენებლობა წლის ნებისმიერ დროს; მშენებლობის მაღალი ტემპი (150 მ² ფართობის ხის კარკასული სახლის მშენებლობას სჭირდება 50-55 დღე); მშენებლობის პროცესში საჭირო არ არის მძიმე ასაწევი ტექნიკა და ტრანსპორტი; კონსტრუქციების მაღალი თბოსაიზოლაციო თვისებები; კონსტრუქციების სიმსუბუქე; მაღალი სეისმომდებლობა ბეტონისა და აგურის სახლებთან შედარებით; მოსაპირკეთებელი სამუშაოების წარმოების სიმარტივე; კომუნიკაციების კედლის შიგა სივრცეში განლაგების შესაძლებლობა; მობილურობა - შენობის სტრუქტურის ან საინჟინრო სისტემების შეცვლა მშენებლობის პროცესში, რაც შეიძლება განხორციელდეს სერიოზული პრობლემების გარეშე და სხვ.

კარკასონი (ფრანგ. Cité de Carcassonne) – კარკასონის ციხესიმაგრე, ციტადელი, შუა საუკუნეების გამაგრებული არქიტექტურული კომპლექსი (ისტორიული ქალაქი) საფრანგეთის ოდის დეპარტამენტის ქალაქ კარკასონში, მდ. ოდის სანაპიროზე, თანამედროვე

ნახ. 1

ქალაქის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში, ქ. ტულუზიდან აღმოსავლეთით 80 კმ-ში (ნახ. 1).

კარკასონის კომუნა ორი ნაწილისაგან შედგება: ზედა ქალაქი – სიტე (კარკასონის ძირითადი გამაგრებული ქალაქი) და ქვედა ქალაქი – ბასტიდა. სიტე დაარსდა

რომაელების მიერ დაახლოებით 2500 წლის წინ. გაშენებულია მაღალ კლდოვან ბორცვზე მდინარე ოდის მარჯვენა სანაპიროზე და გარსშემორტყმულია V და XIII საუკუნეებში აშენებული ქვის დამცავი კედლებით (ნახ. 2), რომლებშიც ჩაშენებული იყო 52 კოშკი (ნახ. 3). გალავნის საერთო სიგრძეა 3 კმ. ბასტიდა კი განლაგებულია მდინარე ოდის მარცხენა სანაპიროზე, ვაკე ადგილას და მისი მშენებლობა დაიწყო 1247 წლიდან, როცა ქალაქის ანექსია საფრანგეთის სამეფომ მოახდინა და სულ მალე საფრანგეთსა და არაგონის სამეფოს შორის ძლიერ ფრანგულ საზღვრად იქცა. სიტე და ბასტიდა ერთმანეთთან დაკავშირებული იყო ქვის საქვეითო ხიდით (ნახ. 4). კარკასონი არის ციხესიმაგრე ციხესიმაგრეში და ის რეალურად, შუა საუკუნეების პერიოდში საფრანგეთში აგებული ციხესიმაგრეებიდან

ნახ. 2

(შატო დე ფუა, შატო დე კასტელანო, შატო დე ჟოსელინი, შატო დე ფალაისი, შატო დე ანჟერი, შატო დე საუმური, შატო დე სუსინიო, შატო დე ტარასკონი, შატო დე ვიტრი და სხვ.) ერთ-

ერთი გამორჩეულია. XIX საუკუნის ბოლოს, საფრანგეთის მთავრობამ კარკასონში ჩაატარა დიდი აღდგენითი სამუშაოები, ხოლო 1996 წელს შეტანილი იქნა UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში.

ნახ. 3

ნახ. 4

კარკასულ-პანელური შენობები – შენობები, რომელიც შედგება კარკასის მზიდი (კოლონები, რიგელები) და შემომზღუდავი ელემენტებისაგან (კედელი, სართულშუა გადახურვა, სახურავი) (ნახ. 1. რკინაბეტონის კარკასულ-პანელური შენობა). შემომზღუდავ ელემენტებად ყველაზე მეტადაა გავრცელებული ბეტონის, რკ.ბ.-ის და ხის სამფენოვანი პანელები. კ. -პ.კ. შეიძლება იყოს ხის, ლითონის ან რკ.ბ.-ის. ლითონის კ. -პ.კ. რაციონალურია 30 სართული და მეტი სიმაღლის საზოგადოებრივი დანიშნულების შენობებში.

ნახ. 1

კარკასული კონსტრუქცია – კონსტრუქცია ხის, ლითონის ან რკ.ბ.-ის კარკასით.

კარკასული ნაგებობა – ნაგებობა, რომელიც დაყრდნობილია არა მზიდ კედლებზე, არამედ კარკასზე (ხის, ლითონის, რკ.ბ.-ის).

კარკასული შენობები – შენობები მზიდი ჩარჩოებით, რომლებიც მთლიანად იღებს ჰორიზონტალურ და ვერტიკალურ დატვირთვებს (ნახ. 1. კარკასული შენობა ლითონის კონსტრუქციებისაგან).

ნახ. 1

კარნაგელა – იხ. ზღურბლი.

კარნაცია (ფრანგ. carnation პირისფერი, ხორცისფერი) – სახვითი ხელოვნების ხერხი, რომელიც გამოიყენება ადამიანის სახისა და შიშველი სხეულის გამოსახატავად.

კარნიზი (ბერძ. korōnis გვირგვინი, დასასრული; დამთავრება) – 1. ლავგარდანი; 2. კლასიკური ანტაბლემენტის ყველაზე ზედა დეტალი, რომელიც, როგორც წესი, შედგება კიმატიონის, გვირგვინისა და საბაზო პროფილისაგან. ის უზუნველოყოფს ბურულის სიმყარეს და შენობის დაცვას ატმოსფერული წყლებისაგან (ნახ. 1). არსებობს უფრო მცირე არქიტექტურული დეტალი - შუალედური კარნიზი, რომელიც ჩვეულებრივი დეკორატიული ელემენტია (ნახ. 2).

ნახ. 1

ნახ. 2

კარნიზი ჩასადენი – კარნიზი კარისა და ფანჯრის თავზე წვიმის წყლის ასარინებლად.

კარნოტიტი (ინგლ. carnotite<ფრანგი სამთო ინჟინრისა და ქიმიკოსის მ. ა. კარნოს სახელის მიხედვით) – მინერალი, კალიუმისა და ურანის რთული ვანდატი. ურანისა და ვანადიუმის ძვირფასი მადანი.

კარობანი – იხ. ზღურბლი.

კაროტაჟი (ფრანგ. carottage<carotte ნაბურღი კერნი) – ჭაბურღილების გეოფიზიკური გამოკვლევა, რომელსაც აწარმოებენ გეოლოგიური ჭრილების შესასწავლად და სასარგებლო წიაღისეულის გამოსავლენად.

კარსაკრავი – 1. საპირე; კარ-ფანჯრების დაპროფილებული მოჩარჩოება, რომელიც ფარავს კარის ჩარჩოსა და ღიობის პირაპირს (ნახ. 1); 2. მაღაროს ხის მარტივი სამაგრი, ტრაპეციის ფორმის, რომელიც შედგება ზედა ძელის, ქვედა წოლანასა და ორი დგარისაგან (სრული კ.), ან ორი დგარისა და ზედა ძელისაგან (არასრული კ.).

ნახ. 1

კარსტი (გერმ. karst<იტალიის ქ. ტრიესტის კირქვიანი პლატოს სახელის მიხედვით) – რელიეფის თავისებური ფორმები იმ ადგილებში, სადაც ნიადაგი შედგება მსხვილმარცვლოვანი ხსნადი ქანებისგან (კირქვა, დოლომიტი, ცარცი, თაბაშირი, ქვამარილი). კარსტულ პროცესში წამყვანი როლი ენიჭება ქანების ქიმიურ ხსნადობას. კარბონატული ქანები იხსნება თავისუფალი ნახშირორჟანგის ან სხვა მინერალური და ორგანული მჟავების ზეგავლენით. ქანების გახსნასთან ერთად ხდება მათი მექანიკური გადარეცხვა და წარმოიქმნება კარსტის ზედაპირული და მიწისქვეშა ფორმების კომპლექსი (მაბრები,

აბაზანები, ქვაბულები, ღრმა ხეობები, ჭები, შახტები, უფსკრულები და სხვ.). კარსტული პროცესების შედეგად ხშირად ჩნდება ოვალური ფორმის ქვაბულები, რომელიც წყლით ივსება. იქმნება კარსტული ტბები. კარსტვად ქანებში, განსაკუთრებით ნაპრალების გასწვრივ, ყალიბდება მიწისქვეშა სიცარიელები, მღვიმეები. ზედაპირული და მიწისქვეშა კარსტული ფორმების კომპლექსი სრულად არის წარმოდგენილი შიშველ კარსტში, სადაც კარსტვადი ქანების ზედაპირი გაშიშვლებულია (ნახ. 1). თუ კარსტვადი ქანები დაფარულია ნიადაგითა და კორდით, გვექნება კორდიანი კარსტი; თუ ზედაპირს უხსნადი ფხვიერი ნაფენები ფარავს - დაფარული კარსტი, თუ ზედაპირი კლდოვანი წარმონაქმნებითაა დაფარული - ჯავშნიანი კარსტი, თუ ხსნადი ქანები ღრმად არის განლაგებული არაკარსტვადი ქანების ქვეშ - დამარხული კარსტი. კარსტული მხარე ღარიბია ზედაპირული წყლის ნაკადებით, რადგან მდინარეები და ნაკადულები მიწისქვეშ იკარგება.

ნახ. 1

კარსტული მოვლენა – ზედაპირული წყლის ნაწილის არსებული ნაპრალებით დედამიწის ქერქში მოხვედრის შედეგად წარმოქმნილი გამოქვაბული, რომელიც ხშირად გვხვდება კირქვიან ქანებში.

კარტელი (ფრანგ. cartel<ლათ. carta ქაღალდი, დოკუმენტი) – მონოპოლიის ერთ-ერთი ძირითადი ფორმა; მეწარმეთა გაერთიანება, რომლის მონაწილენიც ერთმანეთს უთანხმდებიან წარმოების მოცულობაზე, გასაღების ბაზრებზე, გაყიდვის პირობებზე, გადახდის ვადებსა და ა.შ. კომერციული და წარმოებრივი დამოუკიდებლობის შენარჩუნებით.

კარტერი – ლითონის კოლოფი, რომელიც იცავს შიგაწვის ძრავას (რედუქტორს, ტუმბოს) დაზიანებისა და გაჭუჭყიანებისაგან, წარმოადგენს საყრდენს სამუშაო დეტალებისათვის და ამავდროულად შემზეთი მასალის "რეზერვუარიცაა".

კარტოგრამა (ლათ. charta ქაღალდი და ბერძ. gramma წერილი, ჩანაწერი) – რუკა, რომელზეც გრაფიკულად არის გამოსახული რაიმე მოვლენის სტატისტიკური მონაცემები.

კარტოგრაფია [ბერძ. khártēs ქაღალდი, პაპირუსის (ქართულად – ჭილის) ფურცელი და gráphein წერა, ხატვა, კაწვრა] – მეცნიერება, რომელიც მოიცავს გეოგრაფიული რუკების შექმნის თეორიას, მეთოდებსა და ტექნიკურ ხერხებს, ანუ მეცნიერება, ობიექტური სინამდვილის საგნებისა და მოვლენების, კონკრეტული სივრცის და მისი დროის მიხედვით ცვალებადობის შესახებ.

კარტოთეკა (ბერძ. khártēs ქაღალდი, პაპირუსის (ქართულად – ჭილის) ფურცელი და theke საწყობი)– გარკვეული ოდენობის ბარათების მთლიანობა, რაც სისტემატიზებული ინფორმაციის შემცველია.

კარტომეტრია (გერმ. karte რუკა და ბერძ. métron გაზომვა) – კარტოგრაფიის ნაწილი, რომელიც რუკის საშუალებით მანძილის, ფართობის, კუთხეებისა და სხვა პარამეტრების გამოთვლის საშუალებას იძლევა.

კარტუში (იტალ. cartoccio შეკვრა) – ქალაქის გრაგნილის მსგავსი დეკორატიული ორნამენტული მოტივი, ცენტრში წარწერით ან მის გარეშე (ნახ. 1); ეგვიპტურ იეროგლიფებში მოგრძო ფორმის მომრგვალებული კონტური ქვემოთ ჰორიზონტალური ხაზით, რომელიც მიუთითებს იმაზე, რომ კონტურის შიგნით მოთავსებული ტექსტი აღნიშნავს მეფის სახელს.

ნახ. 1

ნახ. 1

კარუსელი (იტალ. carosello<ფრანგ. carrousel<ლათ. carrus საზიდავი, ოთხთვალა, ფორანი) – გასართობი ატრაქციონი მბრუნავი პლატფორმით, რომელზეც დამაგრებულია დასაჯდომები ხისგან (პლასტმასისგან) დამზადებული ცხენებისა თუ სხვა ცხოველების სახით (ნახ. 1).

კარჩხა – მოჭრილი ხე, რომელსაც შერჩენილი აქვს ტოტების ნაწილი.

კარცერი (ლათ. carcer დილეგი, საპატიმრო) – სპეციალური სათავსი საპყრობილეში წესრიგის დამრღვევ პირთათვის არმიაში, სასწავლო დაწესებულებაში და სხვ.

კარბელი (სამხარი) – კარის ჩარჩოს ზედა ძელი, ზღუდარი.

კარჭაპი – იხ. ბარჟა.

კასეტი (ფრანგ. cassette კოლოფი) – 1. მოწყობილობა ჩარხისაგან განცალკევებით ან ჩარხზე დადგმული, რომელშიც ერთდროულად რამდენიმე ნამზადი მაგრდება, შემდგომში მათი სამუშაო ორგანოსათვის მისაწოდებლად (ნახ. 1. კასეტი ბეტონის ბორდიურების დასამზადებლად); 2. არქიტექტურულად გაფორმებული ჭერისეულდა, რომელიც ავსებს შუალედს ჰორიზონტალური გადახურვის კოჭებს ან კამარის წიბოებს შორის; 3. შუქშეუვალი ბრტყელი კოლოფი ფოტოგრაფიული ფირფიტებისათვის ან ცილინდრული ბუდე ფოტო- და კინოფირებისათვის; 4. დაბალბორტებიანი ღია ყუთი პურფუნთუშეულის გადასატანად ქარხნიდან მაღაზიაში; 5. მაგნიტოფონის კასეტი.

ნახ. 1

კასიტერიტი (ბერძ. kassiteros კალის მინერალი) – მთავარი მადნეული მინერალი კალას მისაღებად.

კასკა (ესპ. casco თავის ქალა, ჩაფხუტი) – იხ. ჩაჩქანი.

კასკადი (ფრანგ. cascade<cascare ვარდნა) – საფეხურებად გადმომჩქეფი ბუნებრივი ან ხელოვნური წყალგარდნილი ან ჩანჩქერების სისტემა (ნახ. 1); 2. გარე განათების გამანაწილებელი ხაზების ჯგუფი, მართვის კასკადური სქემით; 3. ერთ მდინარეზე ერთმანეთის მიყოლებით აგებული 2 ან მეტი ჰიდროელექტროსადგურების ერთობლიობა (მაგ., ხრამის ჰესების კასკადი, სუფსას ჰესების კასკადი, რონის ჰესების კასკადი და სხვ.).

ნახ. 1

კასკო (ესპ. casco კორპუსი, გემის ჩონჩხი) – გადასაზიდი საშუალებების (გემი, თვითმფრინავი, ავტომობილი, ვაგონი, ცისტერნა და სხვ.) დაზღვევა.

კასონე – ორნამენტებით დამშვენებული ხის ზანდუკი აღორძინების ეპოქის იტალიაში.

კასრი – ხის ჭადანი; ხის, პლასტმასის ან ლითონის ბრტყელძირიანი დიდი ჭურჭელი, რომელსაც ცილინდრული ფორმა და ცოტათი გამოზნექილი მუცელი აქვს.

კატაბატიკური ქარი – მკვრივი და ცივი ჰაერის ნაკადი, რომელიც მიმართულია მიწის ზედაპირის დაქანების (მთის უღელტეხილის) მიმართულებით.

კატაკომბა (იტალ. catacomba<ბერძ. kata ქვევით და kumbos კამარა, ჩაღრმავება) – 1. მუმიების მიწისქვეშა საკრძალავი ძველ ეგვიპტეში; 2. მიწისქვეშა გალერეების სისტემა, რომელიც ქრისტიანების დევნის პერიოდში წარმოადგენდა რელიგიურ წესჩვეულებათა შესრულებისა და მიცვალებულთა დაკრძალვის ადგილს. ცნობილია რომის მიდამოების, ნეაპოლის, აგრეთვე სიცილიისა და მალტის, ეგვიპტის (ალექსანდრია), ჩრდილოეთ აფრიკის, წინა და მცირე აზიის,

ნახ. 1

ბალკანეთისა და სხვ. კატაკომბები. რომში დაახლოებით 60-მდე კატაკომბაა, რომელთა საერთო სიგრძე 900 კმ-ს აღწევს. მათ კედლებში აკეთებდნენ სწორკუთხა, სხვადასხვა ზომის ნიშებს (იხ. აკროსოლიუმი), ერთი ან მეტი ადამიანისათვის. დღესდღეობით თითქმის ყველა ნიშა გახსნილია და ცარიელი, თუმცა დახურულებიც შემორჩნენ. ძველ რომში ყველაზე დიდი ქრისტიანული სასაფლაოს წარმოადგენს 20 კმ-ზე განფენილი წმ. კალისტოს კატაკომბა, რომელსაც აქვს ოთხი დონე და ქმნის ლაბირინთს. მასში დაახლოებით 170 000 ადამიანის

სამარხი ნიშაა. ყველაზე ადრეული კატაკომბებია პრისცილასა და დომესცილას კატაკომბები. დომესცილას კატაკომბაში განისვენებდნენ წარმართებიც და ქრისტიანებიც. აღსანიშნავია, რომ კატაკომბებში არ გვხვდება ჯვარცმისა და აღდგომის სცენები. სამაგიეროდ, III საუკუნის ბოლოსა და IV საუკუნის დასაწყისის მხატვრობაში ხშირად გვხვდება ქრისტეს სასწაულების სცენები: პურის გამრავლება, ქორწილი კანაში, ლაზარეს აღდგენა, რომელიც ყველაზე ხშირია. აქ ქრისტეს ხელში უჭირავს რაღაც კვერთხისმაგვარი. ასე გამოსახავდნენ სასწაულს ანტიკურ ეპოქაში და ის ასევე გადმოიტანეს ქრისტიანებმა.

კატალიზატორი (გერმ. katalysator<ბერძ. katalysis დაშლა, განადგურება) – ქიმიური ნივთიერება, რომელიც აჩქარებს რეაქციას, მაგრამ თვითონ არ შედის რეაქციის პროდუქტში. კ. რაოდენობა სხვა რეაგენტებისაგან განსხვავებით, რეაქციის შემდეგ არ იცვლება. არსებობს ჰომოგენური და ჰეტეროგენური კ. ჰომოგენური კ. იმყოფება ერთ ფაზაში სარეაქციო ნივთიერებასთან, ხოლო ჰეტეროგენური - ქმნის დამოუკიდებელ ფაზას. ტიპური ჰომოგენური კ. მჟავები და ფუძეები, ხოლო ჰეტეროგენური - ლითონები, მათი ჟანგეულები და სულფიდები. ბიოქიმიურ რეაქციებში კ. როლს ასრულებს ფერმენტი.

კატალიზი (ბერძ. katalysis დაშლა, განადგურება) – ქიმიური რეაქციის რამდენიმე შესაძლო თერმოდინამიკურად ნებადართული მიმართულების შერჩევითი დაჩქარება კატალიზატორის მეშვეობით, რომელიც რეაქციის უბნებთან შუალედურ ქიმიურ ურთიერთქმედებაში მრავალჯერ აღწევს და ყოველი შუალედური ქიმიური ურთიერთქმედების ციკლის შემდეგ აღიდგენს საკუთარ ქიმიურ შემადგენლობას. კ. ფართოდ გამოიყენება ტექნიკაში (ნავთობგადამუშავებასა და ნავთობქიმიაში, გოგირდმჟავის, ამიაკის, აზოტმჟავის წარმოებაში და ა.შ.). შემთხვევას, როცა კატალიზატორს წარმოადგენს რეაქციის ერთ-ერთი პროდუქტი ან მისი საწყისი ნივთიერება, ეწოდება ავტოკატალიზი.

კატალოგი (ბერძ. katalogos სია) – 1. გარკვეული ნიშნით შერჩეული საგნების (საცნობარო ლიტერატურის) სისტემური ნუსხა. არსებობს კ. სახეები: ასტრონომიული, სამრეწველო მოწყობილობების, ტიპობრივი პროექტების, საბიბლიოთეკო, საფოსტო მარკების, სავაჭრო ობიექტების, სამხატვრო ნაწარმოებების, პერიოდული გამოცემების, სამშენებლო კონსტრუქციების (კოჭების, წამწეების, კამარების, ჩარჩოების), ფაილების სისტემის, ინტერნეტში რესურსებისა და სხვ.; 2. (კომპ.) (ინგლ. directory) - კომპიუტერის ფაილების სისტემის საქაღალდე (ინგლ. folder), დირექტორია, სადაც ინახება ფაილები და კომპიუტერული პროგრამები. იერარქიულ სისტემაში კ. შეიძლება შეიცავდეს ქვედირექტორიებს და მასში მოთავსებულ სხვა ფაილებს.

ნახ. 1

კატაპულტი (ლათ. catapulta<ბერძ. katapultēs<kata- ქვევით და pallein გადაგდება) – 1. ლოდების სატყორცნი მანქანა ძველ საბერძნეთსა და რომში (ნახ. 1); 2. ავიამზიდზე მოწყობილი მექანიზმი გემბანიდან თვითმფრინავის ჰაერში ასატყორცნად; 3. მოწყობილობა საფრენი აპარატის მფრინავის (კოსმონავტის) ან ეკიპაჟის სხვა წევრის კაბინიდან ავტომატურად ამოსატყორცნად ავარიის შემთხვევაში.

კატარაქტა (ლათ. cataracta<ბერძ. katarrhaktes ჩანჩქერი) – 1. პატარა სიმაღლიდან გადმომავალი განიერი ჩანჩქერი; 2. იგივეა, რაც დემპფერი; 3. მედიც. თვალის ბროლის ნაწილობრივი ან მთლიანი ამღვრევა, რასაც შეიძლება მოჰყვეს მხედველობის დაქვეითება ან სრული დაკარგვა.

კატასტროფა (ბერძ. katastrophē გადატრიალება, ჩამოგდება, სიკვდილი) – შენობის ან ნაგებობის უეცარი, მოულოდნელი ნგრევა (ნახ. 1). კ. გამოიწვევი მიზეზებია: მიწისძვრა, ქარიშხალი, აფეთქება, ხანძარი, წყალდიდობა, მეწყერული მოვლენები, კარსტულ - სუფოზიონური პროცესები და სხვ. თუ ავარიის დროს ირღვევა ცალკეული კონსტრუქციები ან შენობის ცალკეული ნაწილები, კ. დროს შენობა და ნაგებობა განიცდის სრულ ნგრევას და ფაქტობრივად გამოუსადეგარი ხდება შემდგომი ექსპლუატაციისათვის.

ნახ. 1

კატასტროფა სამრეწველო – მსხვილი სამრეწველო ავარია, რომელსაც მოსდევს ადამიანური მსხვერპლი, ადამიანთა ჯანმრთელობის დაზიანება ან ობიექტების, დიდი რაოდენობის მატერიალურ ფასეულობათა ნგრევა და განადგურება, აგრეთვე ბუნებრივ გარემოსთვის სერიოზული ზიანის მიყენება.

კატასტროფული დატბორვის ზონა – ტერიტორია, სადაც დატბორვამ შეიძლება გამოიწვიოს შენობა-ნაგებობების ნგრევა, ხალხის დაღუპვა, სამრეწველო წარმოებათა მთავარი დანადგარების მწყობრიდან გამოსვლა და სხვა მატერიალური ფასეულობების განადგურება.

კატაფოტი (ინგლ. cataphote გაძლიერება და სინათლე) – საგზაო ნიშნის ფირფიტაში მოთავსებული წვრილი ბურთულების შედნობით მიღებული სხვადასხვა ფერის მასალა, რომელიც ეფექტურად ირეკლავს ავტომობილის ფარების სინათლეს.

კატეგორია (ბერძ. katēgoria აზრის გამოთქმა, მტკიცება, ნიშანი) – 1. შემეცნების განზოგადების უკიდურესი საზღვარი; ცოდნის ფორმა, რომელიც შეიცავს სინამდვილის სხვადასხვა კავშირებს, მიმართულებებს, თვისებებსა და კანონზომიერებებს; 2. საგნებისა და ნივთების კლასიფიკაცია მათი ბუნებრივი თვისებების მიხედვით.

კატეგორირებული ობიექტი – განსაკუთრებული მნიშვნელობის ეკონომიკის ობიექტი, აგრეთვე ობიექტი, რომელიც მიეკუთვნება სამოქალაქო უსაფრთხოების თვალსაზრისით პირველ ან მეორე ჯგუფს ეროვნულ მეურნეობასა და ქვეყნის თავდაცვაში მისი მნიშვნელობით. ობიექტების სამოქალაქო უსაფრთხოების მიხედვით კატეგორიებად დაყოფას ახორციელებს საქართველოს მთავრობა.

კატეგორირებული ქალაქი – ქალაქი, რომელშიც არსებობს 10 ან მეტი კატეგორირებული სამოქალაქო თავდაცვის ობიექტი, ან ქალაქი, რომელშიც განთავსებულია რადიაციურ-ქიმიურად საშიში ობიექტები, რომელთა მოსალოდნელი ავარიის შემთხვევაში რადიაქტიური ან ქიმიური დაბინძურების ზონაში ხვდება ქალაქის მოსახლეობის 50%-ზე მეტი. კ.ქ. მიეკუთვნება სამოქალაქო უსაფრთხოების თვალსაზრისით განსაკუთრებულ, პირველ, მეორე ან მესამე ჯგუფს მისი ადმინისტრაციულ - პოლიტიკური, ეკონომიკური და თავდაცვითი მნიშვნელობით. ქალაქების სამოქალაქო უსაფრთხოების მიხედვით კატეგორიებად დაყოფას ახორციელებს ქვეყნის მთავრობა.

კაუსტიკა (ბერძ. kaustikos მწვავე, მწველი) – სინათლის კონის ირგვლივ შემოვლებული ზედაპირი - სხივების შეყრის ადგილას ლინზაში მათი გარდატეხის ან სარკეში არეკვლის შემდეგ.

კაუსტიკური სოდა – 1. ქიმიური პროდუქტი - ნატრიუმის ჰიდროჟენგი; ძლიერი ტუტე, რომელიც დამარღვევლად მოქმედებს ცხოველურ ქსოვილზე; ფართოდ იყენებენ საპნის, ქაღალდის წარმოებაში, საფეიქრო საქმეში, ნავთობპროდუქტების გასაწმენდად და სხვ.; 2. მწვავე ნატრი.

კაუჩუკი (ინგლ. cauchuc<პერუს ინდიელთა ენიდან) – ნატურალური ან სინთეზური ელასტომერი, რომელიც ხასიათდება ელასტიკურობით, წყალუქონადობით, ელექტროიზოლაციის თვისებებით. ბუნებრივი კაუჩუკი (ნახ. 1) მიიღება კაუჩუკის ხისაგან (ნახ. 2). კ. ვულკანიზაციით მიიღება რეზინა და ებონიტი. ნატურალური კ. არ იხსნება წყალში,

ნახ. 1

სპირტში, აცეტონში. 200°C ტემპერატურაზე იშლება და წარმოიქმნება დაბალმოლეკულური ნახშირწყალბადები. ნატურალური კ. სამრეწველო მასშტაბებით იწარმოება ინდონეზიაში, მალაიზიაში, ვიეტნამში. სინთეზური კ. წარმოება კი 1931 წელს დაიწყო საბჭოთა კავშირში (ნატრიუმბუტადიენური), ხოლო 1964 წელს პირველად მიიღეს იზოპრენული კ., რომელიც თვისებებით არ ჩამოუვარდება ნატურალურ კ. სინთეზური კ. სახეობებია: იზოპრენული, ბუტადიენური,

ბუტადიენ-მეთილსტირენული, ბუტილკაუჩუკი, ეთილენ-პროპილენური, ბუტადიენ-ნირილური, ქლორპრენოვური, სილიკსანური, ფთორკაუჩუკი, ტიოკოლი. კ. გამოიყენება: რეზინის წარმოებისათვის, რომლისგან ამზადებენ ავტომობილის საბურავებს (ნახ. 3); შენობის დეტალების თბო-, ბგერა-, ჰაერსაიზოლაციოდ; სანტექნიკის, სავენტტილაციო, ელექტროგაყვანილობის სისტემების ჰიდროიზოლაციისათვის, აგრეთვე სარაკეტო ტექნიკაში მყარი საწვავის დასამზადებლად და სხვ.

ნახ. 2

ნახ. 3

კაუჩუკი აკრილური – სინთეზური კაუჩუკი, აკრილატების (აკრილის მჟავა) ეთერის თანაპოლიმერიზაციის პროდუქტი. ყველაზე გავრცელებული კ. ა. - ბუტილაკრილატის თანაპოლიმერები აკრილნიტრილით. კ. ა. დამზადებული რეზინი მდგრადია ნავთობის გამხსნელების, ცხოველური და მცენარეული ზეთების, ოზონის, სინათლის მიმართ. გამოირჩევა დაბალი აირგამტარობით. უარყოფითი თვისებებია - დაბალი ელასტიკურობა და ყინვამედეგობა (მსხვრევადობის ტემპერატურა -25°C). კ. ა. დამზადებული რეზინის სიმტკიცე გაჭიმვაზე ≈ 10 მპა (100 კგ/სმ²); ფარდობითი წაგრძელება $300-400\%$. კ. ა. ძირითადად ამზადებენ პროდუქციას საავტომობილო მრეწველობისათვის (მამჭიდროებლები, რგოლები, შუასადებები და სხვ.), აგრეთვე ლილვების, ცისტერნების, სატრანსპორტიერო ლენტების შემონაფენებს, სათამაშოებს, სუვენირებს, საიუველირო ბურთულებს, მოიხმარება ავეჯის წარმოებაში და სხვ.

კაუჩუკი ბუტადიენ-ნიტრილური – სინთეზური პოლიმერი, ბუტადიენის აკრილნიტრილთან რადიკალური თანაპოლიმერიზაციის პროდუქტი. კარგად იხსნება კეტონებში, არომატულ და ქლორირებულ ნახშირწყალბადებში, რთულ ეთერებში; ცუდად - ალიფატურ ნახშირწყალბადებსა და სპირტებში. ძირითადად გამოიყენება ზეთ- და ბენზინმედეგი რეზინის ტექნოლოგიური ნაკეთობების (ხელთათმანები, სადებები, საყელურები, ბენზინისათვის განკუთვნილი მოცულობები და სხვ.) დასამზადებლად, რომელიც მოიხმარება საავტომობილო, ნავთობის, პოლიგრაფიულ და მისთ. მრეწველობის დარგებში. კ.ბ.-ნ. აცეტილენის ჭვარტლთან ერთად ამზადებენ დენგამტარ რეზინს.

კაუჩუკი ბუტადიენ-სტირენის (დივინილ-სტირენის კაუჩუკი) – სინთეზური კაუჩუკი, ბუტადიენისა და სტირენის თანაპოლიმერიზაციის პროდუქტი. გამოდის ღია ფერის ბრიკეტის ან ლენტის სახით. სიმკვრივე $900-990$ კგ/მ³. ზეთის ან ჭვარტლის დამატებით მიიღება გაუმჯობესებული ტექნიკური თვისებების კაუჩუკი. ჭვარტლით გაჯერებული რეზინის სიმტკიცე გაჭიმვაზე $25-30$ კგ/მ³. კ. ბ.-ს. წარმოადგენს საერთო სარგებლობის კაუჩუკს. მისგან ამზადებენ საბურავებს, ლენტებს, ფეხსაცმელს, სახელოებს; აგრეთვე ყინვამძლე რეზინის ნაკეთობებს.

კაუჩუკი ბუტადიენური (დივინილური კაუჩუკი) – სინთეზური კაუჩუკი, ბუტადიენის პოლიმერიზაციის პროდუქტი. გამოდის ბრიკეტის ან უფორმო მასის სახით, ფერი კრემისფერიდან მუქ ყავისფრამდე; სიმკვრივე $900-920$ კგ/მ³. კ. ბ. ჭვარტლით გაჯერებული რეზინის სიმტკიცე გაჭიმვაზე $16-22$ კგ/მ³ მპა, ის ცვეთამედეგობის მხრივ უკეთესია, ვიდრე რეზინი ნატურალური კაუჩუკისაგან. გამოყენების ძირითადი არეა საბურავებისა და საკონვეიერო ლენტების წარმოება.

კაუჩუკი ეთილენ-პროპილენური – სინთეზური ელასტომერი. მიიღება ეთილენისა და პროპილენის თანაპოლიმერიზაციით კატალიზატორის თანხლებით. ვულკანიზაციას ექვემდებარება პეროქსიდების მეშვეობით. გამოირჩევა წყალუქონადობით, დიელექტრიკული თვისებებით, მაღალი ატმოსფერო-, ოზონ- და ცვეთამედეგობით; მდგრადია ზეთების, აგრესიული გარემოს მიმართ. სიმტკიცის ზღვარი გაჭიმვაზე – $20-28$ მპა, ფარდობითი წაგრძელება – $400-600\%$; სამუშაო ტემპერატურა -24°C -დან $+140^{\circ}\text{C}$ -მდე. გამოიყენება დარტყმამედეგი პოლიპროპილენის, ტექნიკური რეზინის, ღრუბლოვანი ნაკეთობების, საბურავების წარმოებაში; სადენებისა და კაბელების საიზოლაციოდ; მშენებლობაში - მამჭიდროებლების, ჰიდროსაიზოლაციო, საბურთულე მასალების წარმოებაში, აგრეთვე

საბავშვო და სასპორტო მოედნების საფარად. მსოფლიოში გავრცელებული სავაჭრო მარკებია: ვისტალონი, ნორდელი, დიუტრალი, კელტანი, სუპრენი, ესპრენი, როიალინი.

კაუჩუკი ვინილპირიდინული – სინთეზური კაუჩუკი, დიენური ნახშირწყალბადების ვინილპირიდინებთან თანაპოლიმერიზაციის პროდუქტი. სიმკვრივე 920-980 კგ/მ³. სიმტკიცე გაჭიმვაზე ჭვარტლით შევსებული რეზინის ვ. კ.-ისაგან - 25-35 მპა (250-350 კგ/სმ²). ვ.კ. ძირითადად გამოიყენება, როგორც ლატექსი საბურავის კორდის გასაჟღენტად.

კაუჩუკი იზოპრენული – ხელოვნური კაუჩუკი, იზოპრენის პოლიმერიზაციის პროდუქტი. სტრუქტურით ჩამოჰგავს ნატურალურ კაუჩუკს. სიმკვრივე 910-920 კგ/მ³. გამოიყენება ავტომობილის საბურავების, კონვეირული ლენტების, საყოფაცხოვრებო და სამედიცინო დანიშნულების ნივთების დასამზადებლად.

კაუჩუკი კარბოქსილატური – კარბოქსილის შემცველი სინთეზური კაუჩუკი. მისი ძირითადი სახეობებია ბუტადიენის სოპილიმერები ან ბუტადიენისა და სტირენის (ან აკრილნიტრილის) ნარევი მეტაკრილურ მჟავასთან. ნარევი კარბოქსილატების არსებობა ხელს უწყობს ვულკანიზაციის მიმდინარეობას არა მარტო გოგირდის, არამედ მეტალების ჟანგეულებითაც, რაც საშუალებას იძლევა მივიღოთ მაღალი სიმტკიცის რეზინი, რომლის სიმტკიცე ჭიმვაზე 30-40 მპა-ს აღწევს.

კაუჩუკი ნატურალური – ბუნებრივი პოლიმერი, რომელსაც ნორმალურ ტემპერატურაზე აქვს მაღალელასტიკური თვისებები და გამოიყენება რეზინის მასალებად (იხ. ვულკანიზაცია). კ.ნ. შედის კაუჩუკის ხის რძეწვენში (ლათექსი); მოიპოვება ძირითადად სამხრეთ ამერიკაში (ბრაზილია). სიმკვრივე 910-920კგ/მ³. მდგრადია წყლის მიმართ, კარგად იხსნება ორგანულ გამხსნელებში, იჯირჯება ზეთებში. დიდი ხნით შენახვისას 10°C ტემპერატურაზე ქვევით, აგრეთვე გაჭიმვისას, განიცდის კრისტალიზაციას, რაც საფუძველია იმისა, რომ კაუჩუკისაგან დამზადებულ რეზინას დიდი წინაღობა აქვს გაჭიმვაზე (≈ 30 მპა). რეზინას ახასიათებს აგრეთვე მაღალი პლასტიკურობა, ცვეთა და ყინვამდეგობა, დაბალი მედეგობა ზეთებისა და გამხსნელების მიმართ. კ. ნ. გამოყენების ძირითადი სფეროა - საბურავები, საკონვეირო ლენტები, ამძრავი ღვედები, ამორტიზატორები. კ. ნ. მნიშვნელოვანი ნაწილი გამოიყენება, როგორც ლატექსი.

კაუჩუკი პოლისულფიდური – იხ. ტიოკოლი.

კაფელი (შორენკეცი) – კერამიკული მოსაპირკეთებელი ფილები კედლების, ღუმლების, არხებისა და ა.შ. მოსაპირკეთებლად (ნახ. 1). შეიძლება იყოს გლუვი, რელიეფური, მოჭიქული (მაიოლიკური), მოუჭიქავი (ტერაკოტული). უკანა მხრიდან წყობაში დასამაგრებლად აქვს ღარაკები.

კაფსელი – ცეცხლგამძლე კოლოფი ფაიფურისა და ქაშანურის ნაკეთობათა გამოსაწვავად.

ნახ. 1

კაშპო (ფრანგ. cache pot< cacher დამალვა, შენახვა და pot ქოთანი) – დეკორატიული ლარნაკი, ვაზა, დამზადებული კერამიკის, პლასტმასის, ხის ან ლერწისაგან, შენობის ინტერიერში (ან გარეთ) ყვავილების მოსათავსებლად.

ნახ. 1

კაშხალი – ჰიდროტექნიკური ნაგებობა, რომელიც ეწყობა მდინარის განივად მის ზედა და ქვედა უბნებს შორის დაწნევისა და წყალსაცავის შესაქმნელად. ძველად კაშხალს უმეტესად ირიგაციისათვის აშენებდნენ. კაშხლის მშენებლობის შესახებ

ნახ. 1

ცნობები დაცულია ეგვიპტეში (ძველი წელთაღრიცხვის 4000 წწ.), ინდოეთში, ჩინეთსა და სხვ. ძველად კ. უმთავრესად მიწისაგან ან ხისაგან აგებდნენ და მცირე სიმაღლე ჰქონდა. მისი მშენებლობა ფართოდ გაიშალა XIX საუკუნის II ნახევრიდან, როდესაც დაიწყო ჰიდროელექტროსადგურების აგება. დანიშნულების მიხედვით არსებობს წყალსაცავისა და წყალსაწევი კ.; არის აგრეთვე ყრუ და წყალგადასაშვები. კონსტრუქციის მიხედვით კაშხლები იყოფა: გრავიტაციულ, კონტრფორსულ, თაღოვან კაშხლებად. ძირითადი საშენი მასალის მიხედვით ის შეიძლება იყოს მიწის, ქვის, ხის, შერეული, ბეტონის, ლითონის, გაბიონის, რკ.ბ.-ისა და სხვ. მიწის კაშხალი – უძველესია

და ყველაზე ფართოდაა გავრცელებული; ქვის კაშხალი – შენდება ქვის, ღორღის ან კენჭის დაყრით; შერეული ტიპის კაშხალი – ქვყარილისა და მიწის ან ქვყარილისა და ბეტონისაგან; ბეტონისა და რკ.ბ.-ის კაშხალი – თავის მხრივ 3 სახისაა: გრავიტაციული, თაღოვანი და კონტრფორსებიანი; ხის კაშხალი - ჩვეულებრივ წყალგადასაშვები ხასიათისაა. არსებობს ბუნებრივი კაშხალიც – ბუნებრივი მოვლენების ზეგავლენით (მეწყერი, ღვარცოფი, ზვავი, მიწისძვრა და სხვ.) შექმნილი მიწის მასივი, რომელიც გზას უღობავს მდინარეს და ქმნის წყალსაცავს. ხშირად მდინარეზე შენდება მცირე სიმაღლის წყალსაშვებიანი დასაშლელი კაშხლები. ისინი შედგება დაბალი ზღრუბლისაგან და მასზე განლაგებული საყრდენებისა და ბურჯებისაგან. სიმაღლის მიხედვით განასხვავებენ: მაღალ – (>50 მ), საშუალო – (10-50 მ) და დაბალდაწნევიან (<10 მ)

ნახ. 2

კ. მსოფლიოში აგებულია უნიკალური მაღლივი კაშხლების დიდი რაოდენობა, რომელთაგან

აღსანიშნავია: 1. ნურეკი, სიმაღლე 300 მ, ყველაზე მაღალი კაშხალი მსოფლიოში, ტაჯიკეთის რესპუბლიკა; 2. კლეზონ-დიკსენსი, სიმაღლე 285 მ, შვეიცარიის კონფედერაცია; 3. ენგური, სიმაღლე 271,5 მ, საქართველო (ნახ. 1); 4. ტერი, სიმაღლე 261 მ, ინდოეთის რესპუბლიკა; 5. ლაკსივა, სიმაღლე 250 მ, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა; 6. ჩირკისკი, სიმაღლე 232,5 მ, რუსეთის ფედერაცია (ნახ. 2); 7. დვორჟაკი, სიმაღლე 219 მ, აშშ (ნახ. 3), 8. ლუცონე, სიმაღლე 225 მ, შვეიცარიის კონფედერაცია (ნახ. 4) და სხვ. საქართველოში ყოველთვის მაღალ დონეზე იდგა ჰიდროტექნიკური ნაგებობების, კერძოდ კაშხლების, დაპროექტებისა და მშენებლობის მეცნიერება. თაღვანი, თხელკედლიანი და კონტრფორსული კაშხლების კვლევაში, სიმტკიცესა და მდგრადობაზე გაანგარიშების თეორიის შექმნაში უდიდესი ღვაწლი მიუძღვის ცნობილ ქართველ მეცნიერს პროფ. ზურაბ გედენიძეს.

ნახ. 3

ნახ. 4

კაშხალი ბეტონის – თანამედროვე ჰიდროტექნიკურ მშენებლობაში ყველაზე გავრცელებილი კაშხლის ტიპი, რომლის ძირითადი კონსტრუქციები შესრულებულია ბეტონით. კ. ბ. წაყენება სპეციალური მოთხოვნები ბეტონის შემადგენლობის, დამზადებისა და ჩაწყობის მიხედვით (იხ. ჰიდროტექნიკური ბეტონი). კ. ბ. აშეიძლება იყოს ყრუ (არ ატარება წყალს) და წყალგადასაშვები; გრავიტაციული, თაღვანი და კონტრფორსებიანი (იხ. კაშხალი).

კაშხალი ბუნებრივი – ბუნებრივი მოვლენების ზეგავლენით (მეწყერი, ღვარცოფი, ზვავი, მიწისძვრა და სხვ.) შექმნილი მიწის მასივი, რომელიც გზას უღობავს მდინარეს და ქმნის წყალსაცავს.

კაშხალი გრავიტაციული – ბეტონის, ქვის, მიწის მასიური ჰიდროტექნიკური კონსტრუქცია, რომლის მდგრადობას ძვრის ძალების (წყლის, მიწის, ყინულის, ქარის) მიმართ უზრუნველყოფს კაშხლის ძირსა და არსებულ გრუნტს შორის გაჩენილი ხახუნის ძალა, რომელიც წონის პროპორციულია.

კაშხალი თაღვანი – ბეტონის, რკ.ბ.-ის ან ქვის წყობისგან შესრულებული, გეგმით მრუდწირული მოხაზულობის კაშხლის სახეობა, რომლის სიმტკიცე გრავიტაციული და თაღ-გრავიტაციული კაშხლისაგან განსხვავებით, უზრუნველყოფილია მისი მუშაობით როგორც თაღის – წყლისაგან გადმოცემული ჰორიზონტალური დაწნევის ძალების გადაცემით კაშხლის საყრდენ გრუნტზე ან

ნახ. 1

სანაპირო ბურჯებზე და არა საკუთრივ ნაგებობის წონით. კ.თ. ძირითადად აშენებენ რკ.ბ.-ისაგან მტკიცე კლდოვანი ნაპირების არსებობის შემთხვევაში (ნახ. 1. კაშხალი თალოვანი. კაშხალი "სალმონ-კრიკ", ალიასკა, აშშ). კაშხლის სიმრუდე (ამობურცული ნაწილი) ყოველთვის მიმართულია წყლის საგუბარის მხარეზე. კაშხლის ძირის სისქის (b) მის სიმაღლესთან (h) ფარდობის მიხედვით განასხვავებენ კაშხალს თალოვანს $[(b/h) = 0,023-0,25]$ და გრავიტაციულ-თალოვანს $[(b/h) = 0,4-0,6]$. კ. თ. შედარებით მცირე სისქე და, შესაბამისად, საშენი მასალების მცირე ხარჯი, ასეთ კაშხალს შეუცვლელს ხდის მთის მდინარეებზე ჰიდროტექნიკური კვანძის მოსაწყობად, რისი თვალსაჩინო მაგალითია ენგურჰესი (იხ. კაშხალი, ნახ. 1).

კაშხალი კონსოლური – კაშხალი, რომლის მდგრადობა მნიშვნელოვნად უზრუნველყოფილია ნაგებობის სიღრმული შეერთებით კლდოვან გრუნტთან (კაშხალი ღრმა საანკერო კბილით) ან კაშხლის კონსტრუქციის ჩამაგრებით არაკლდოვან გრუნტში (ხიმინჯოვანი ან შპუნტიანი კაშხალი).

კაშხალი მიწის – კაშხალი, რომელიც აგებულია გრუნტული მასალებისაგან (ქვიშაქვა, თიხნარი და სხვ.) და განივკვეთში აქვს ტრაპეციული მოხაზულობა (ნახ. 1. ტეჰრის მიწის კაშხალი, ინდოეთის რესპუბლიკა)). კ. მ., როგორც წესი, იგება ყრუ (თხემზე წყლის გადასვლის გარეშე) ნებისმიერი სახის ფუძეზე. აგების მეთოდის მიხედვით შეიძლება იყოს ნაყარი და მონალექი. დრენაჟს უკეთებენ სადრენაჟო პრიზმის ამ კაშხლის ტანში ჩადრმავებული დრენაჟის ლეიბისაგან. თხემის გადარეცხვის საწინაარმდეგოდ იყენებენ ქვის მინაყარს – მძიმე ბეტონის ან რკ.ბ.-ის ფილების სახით, ფერდოს დასაცავად - ბალახის დათესვას, მობელტვას, ხრეშისა და ღორღის მოყრას და სხვ. მიწის სამუშაოების თანამედროვე მეთოდები საშუალებას იძლევა ავაგოთ კ. მ. 150 მ და მეტი სიმაღლის.

ნახ. 1

კაშხალი მოკლევადიანი ბუნებრივი – წარმოიქმნება მდინარის გადაკეტვის შედეგად ფხვიერი გრუნტით, თოვლით ან ყინულით.

კაშხალი მოკლევადიანი ხელოვნური – კაშხალი, რომელსაც აგებენ მდინარის დინების მიმართულების დროებით შესაცვლელად ჰიდროელექტროსადგურის ან სხვა ჰიდროტექნიკური ნაგებობის მშენებლობის დროს.

კაშხალი მონალექი – ნაგებობა (ქვის, ბეტონის, მიწის), რომელიც გზას უღობავს მოძრავ წყლის ნაკადს და ამაღლებს მდინარეში წყლის დონეს ან აგროვებს წყლის დიდ მარაგს.

კაშხალი რკინაბეტონის – კაშხალი, რომელიც ძირითადად აგებულია რკ.ბ.-საგან, რომელიც უზრუნველყოფს კონსტრუქციის სიმტკიცეს. ბეტონის მასიური კაშხლებისაგან განსხვავებით ის, როგორც წესი, თხელკედლიანი კონსტრუქციაა. კ. რ. უნდა ჰქონდეს საჭირო სიმტკიცე, წყალუჟონადობა, ბზარმედეგობა, ყინვაგამძლეობა, ჩამონატანების მიმართ ცვეთამედეგობა, აგრესიული წყლის მიმართ მედეგობა და ხანგამძლეობა. მშენებლობა მიმდინარეობს მაღალი სიმტკიცის ბეტონებისა და არმატურის ნაკეთობების გამოყენებით. კ. რ. შეიძლება იყოს ყრუ (მაღალი დაწნევისა) და წყალსაკრები (სხვადასხვა დაწნევის). ზოგიერთ შემთხვევაში

გამოიყენება სიღრმითი ხვრელები. კონსტრუქციული ნიშნების მიხედვით კ. რ. არის: გრავიტაციული, კონტრფორსული და თაღოვანი.

კაშხალი ქვის – კაშხალი, რომელიც აგებულია ძირითადად ქვის მასალებისაგან შემკვერელის გარეშე. განასხვავებენ ქვაყრილ (ნაყარ) და ნახევრად ყრილს (მშრალი წყობით). კ. ქ., როგორც წესი, შენდება ყრუ წყალსაგდებით ნაპირებთან. ასეთი კაშხლის ეკონომიკურობას განაპირობებს ადგილობრივი საშენი მასალების გამოყენება სხვადასხვა გეოგრაფიულ რაიონში, აგრეთვე მცირე საექსპლუატაციო ხარჯები. კ. ქ. ძირითადად გამოიყენება ნაკლები ტევადობის წყალსაცავებისათვის (ნახ. 1).

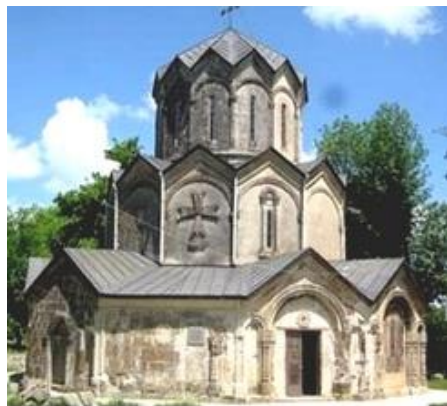

ნახ. 1

კაშხალი ყრუ – კაშხალი, საიდანაც არ ხდება წყლის ჩამოგდება. წყლის გაშვება ხდება კაშხლის კვეთიდან (თუ ეს საჭიროა), სანაპირო წყალგამშვები მოწყობილობებით ან ხვრელიდან, რომლებიც გაკეთებულია კაშხლის ტანში ან მის ფუძეში, მაგრამ აქვს ძალიან მცირე სიგანე კაშხლის სიგრძესთან შედარებით.

კაშხალი წყალგადამგდები (წყალგამშვები) – კაშხალი, რომლის სიგრძეზე მოწყობილია საკმაოდ ფართო (კაშხლის სიგრძესთან შედარებით) წყალგამშვები ღიობები (დამწნევი ან არადამწნევი).

კაცხის მონასტერი (ინგლ. Katskhi Monastery) – ქართული ხუროთმოძღვრების ერთ-ერთი გამორჩეული და ორიგინალური ძეგლი. მდებარეობს იმერეთის მხარეში, ჭიათურის მუნიციპალიტეტის სოფელ კაცხში, მდინარე კაცხურას ხეობაში, გზის პირას. კომპლექსში

ნახ. 1

შემავალი ნაგებობებია: მაცხოვრის შობის სახელობის ტაძარი, გარშემოსავლელი, გალავანი, სამრეკლო. აშენებულია 1010-1014 წლებში საქართველოს მეფის ბაგრატ IV კურაპალატისა და მისი მეუღლე ელენეს (საბერძნეთის იმპერატორის რომან არგირის ძმისშვილი) მიერ (დასტურდება ტაძრის სამხრეთ-დასავლეთი შესასვლელის ტიმპანის წარწერით). კაცხის ტაძრის ორიგინალურობას განაპირობებს ის, რომ მსგავსი ფორმების არქიტექტურული ძეგლი სხვაგან არ გვხვდება (ყოველ

შემთხვევაში ჩვენამდე მოღწეული არაა არც ძეგლი და არც ძეგლის აღწერილობა). ნაგებობა საფეხურებად განლაგებული სამი წახნაგოვანი მოცულობისგანაა შემდგარი (ნახ. 1. საერთო ხედი). ესენია: გარშემოსავლელი, ტაძარი და გუმბათის ყელი. ტაძარი და გუმბათის ყელი ექვს აფსიდიანია. შენობის გარეთა ზომებია: სიგრძე – 13,5 მ, სიგანე – 12 მ, სიმაღლე შიგნით –

ნახ. 2

დაახლოებით 17,5 მ. წახნაგები დასრულებულია ფრონტონით, რაც ქმნის ტეხილს – ხერხისებრ ლავგარდანს. გუმბათის სახურავი კი ნახევრადგამლილ ქოლგას ჰგავს. ქუშბათის

ნახ. 3

ქვეშ მოქცეულია ექვსი ნახევარწრიული აფსიდი, რომლებიც გარდა საკუთხეველის აფსიდისა, უბემოდ, სხივებივით უერთდებიან ცენტრალურ სივრცეს. საკუთხეველის აფსიდი მცირედ შვერილია და გარედან ხუთწახნაგოვანი მოხაზულობა აქვს. თორმეტსარკმლიანი გუმბათის ყელი აფსიდებს ებჯინება და ამრიგად, მას ექვსწახნაგოვანი საყრდენი აქვს. წახნაგებიდან გუმბათის ყელზე გადასვლა განხორციელებულია ბრტყელი ტრომპების ორი რიგის საშუალებით; ქვემო რიგის ექვსი უფრო დიდი ტრომპი უშუალოდ კონქის თაღს უკავშირდება. ეკლესიის ყველა შესასვლელის თავზე განლაგებულია ბარელიეფები (მირითადად, ლომის გამოსახულებები). ტაძრის ყველა ბარელიეფი შემკულია ასომთავრული წარწერებით, რომელთა უმრავლესობა დაქარაგმებულია.

გარშემოსავლელი (ნახ. 2. გარშემოსავლელი) ტაძრის მშენებლობის დამთავრებიდან 30 წლის შემდეგაა აგებული და მას სამი მხრიდან აკრავს. თავდაპირველად, მის სამხრეთ-აღმოსავლეთ (მარჯვენა) ნაწილს გარედან ღია თაღები ჰქონდა. მისი მარცხენა ნაწილი, რომელსაც მარტო ეკლესიის შიგნიდან აქვს შესასვლელი, მლოცველთა ფართო მასებისთვის არ ყოფილა განკუთვნილი. გარშემოსავლელის მორთულობა ყველაზე უკეთაა შემორჩენილი. რელიეფიდან გადარჩა

ნახ. 4

ნახ. 5

მისი მდიდარი საპირეები (ნახ. 3. გარშემოსავლელის საპირეები) და კარნიზი. აღმოსავლეთ სადგომში შემორჩენილია ქართული პლასტიკური ხელოვნების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნიმუში – რელიეფური ქანდაკება, ოთხი ანგელოზის მიერ ჯვრის ამალგების სიმბოლური სცენა, რომელიც ჩასმულია მოჩუქურთმებულ მრგვალ ჩარჩოში (ნახ. 4. რელიეფი).

ტაძარს გარს უვლის ხუთკუთხა გალავანი (აღადგინეს 1937 წ.), რომლის აღმოსავლეთ კუთხეშია ჩაშენებული, სავარაუდოდ, XVI-XVII საუკუნეების ორსართულიანი სამრეკლო (ნახ. 5. სამრეკლო). მისი პირველი სართული გალავნის შიგნით შესასვლელის (კარიბჭის) ფუნქციასაც ითავსებს.

კაცხშია დაკრძალული საქართველოს ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი და გამორჩეული ფეოდალი ლიპარიტ IV ბაღვაში (ბერობაში ანტონი).

კაცხის სვეტი (ინგლ. Katskhi pillar) – ქართული ხუროთმოძღვრების უნიკალური ძეგლი, კაცხის სვეტის სამონასტრო კომპლექსი (ნახ. 1. პანორამული ხედი; ნახ. 2. საერთო ხედი). მდებარეობს იმერეთის მხარეში, ჭიათურის მუნიციპალიტეტში, ქ. ჭიათურიდან 11 კმ-ში მდებარე სოფელ კაცხში, მდინარეების კაცხურისა (ყვირილის მარჯვენა შენაკადი) და

ნახ. 1

ღვითორის (ბუჯის მარცხენა შენაკადი) წყალგამყოფზე (ნახ. 3. ადგილმდებარეობის რუკა). კომპლექსში შემავალი ნაგებობებია: სვეტი, სვეტის თავზე არსებული ეკლესია, კრიპტა (აკლდამა), 3 სენაკი, მარანი, გალავანი, სვეტის ძირში არსებული სვიმონ მესვეტეს სახელობის ეკლესია გალავნის ნაშთითურთ, ძველი სამრეკლო.

კაცხის „სვეტი“ უძველესი დროიდან იქცევდა ადამიანების ყურადღებას. ქრისტიანობამდე „სვეტი“ წარმართული კულტის – ნაყოფიერების ღვთაების დანიშნულებას ასრულებდა.

ქრისტიანობის შემოსვლის შემდეგ სვეტი წარმართულ ღვთაებათა პანთეონს სამუდამოდ გამოეყო, რასაც ადასტურებს VI საუკუნით დათარიღებული, კაცხის კლდოვანი სვეტის ძირში გამოკვეთილი, კერპთა შემმუსვრელი, ჯვრის გამოსახულება და X საუკუნის მცირე ეკლესია. სავარაუდოდ, სვეტის თავზე აგებული ეკლესია და კლდეში გამოკვეთილი ბერების საცხოვრებელი სენაკები IX-X საუკუნეებს მიეკუთვნება, თუმცა თხემზე ნანგრევებში 2007 წელს ნაპოვნ კირქვის ქვათლილზე აღმოჩენილი ასომთავრული წარწერა (მამა მაქსიმეს აღმოჩენა) პალეოგრაფიული ნიშნებით XIII საუკუნით თარიღდება.

კაცხის „სვეტი“ ტექტონიკური ძვრების შედეგად წარმოქმნილ კლდოვან მასას წარმოადგენს და როგორც ბუნებრივი წარმონაქმნი, წითელ წიგნშია შეტანილი. სვეტი დაახლოებით 40-45 მეტრის სიმაღლისაა, ხოლო მისი მართკუთხედის ფორმის თხემის ფართობი დაახლოებით 150 კვ. მ-ს შეადგენს. სვეტი ძირითადად შვეულად არის აღმართული. თუმცა, მის ზედა ნაწილში მცირე ზომის რამდენიმე ტერასაა მოთავსებული. ძირთან სვეტი გამოფიტულია და უფრო ვიწროა, ვიდრე მისი ზედა ნაწილი, რაც ქმნის უარყოფით დაქანებას და კიდევ უფრო მიუდგომელს ხდის მას.

ნახ. 2

სვეტის ზედა ბაქანზე დგას ორი ნაგებობა: ერთი – კარგად გათლილი შირიმის ქვის კვადრებით აგებული ერთნავიანი ეკლესია (ნახ. 4. ეკლესია), გეგმაში ზომებით 4,5x3,5 მ (აღდგენილია ძველ სუბსტრუქციებზე) და მეორე – ნახევრად კლდეში ნაკვეთი, მშრალად

ნაშენი ბერების საცხოვრებელი სენაკი (შემორჩენილია ნანგრევების სახით), რომელსაც აქვს მართკუთხედის ფორმის (2,0x1,0 მ) კამაროვანი კრიპტა (ქვედა სართული – სამარხი). მასში

ნახ. 3

შესასვლელი ტიმპანითაა დახურული (ნახ. 5. აკლდამის შესასვლელი). კრიპტა სიგრძით ეკლესიის საკურთხეველის აფსიდამდე გრძელდება და ქვათა წყობა ეკლესიის ქვათა წყობის ადეკვატურია. ბერების საცხოვრებელი თითოეული სენაკის ფართობი 15-20 კვ. მ-ია.

ასეთ ადგილებში სამლოცველოების აგებას მკვლევრები უკავშირებენ მესვეტეობას, რომელიც VI საუკუნეში გავრცელებული იყო წინა აზიასა და, უპირველეს ყოვლისა, სირიაში,

რომელთანაც ქრისტიანულ საქართველოს მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონდა.

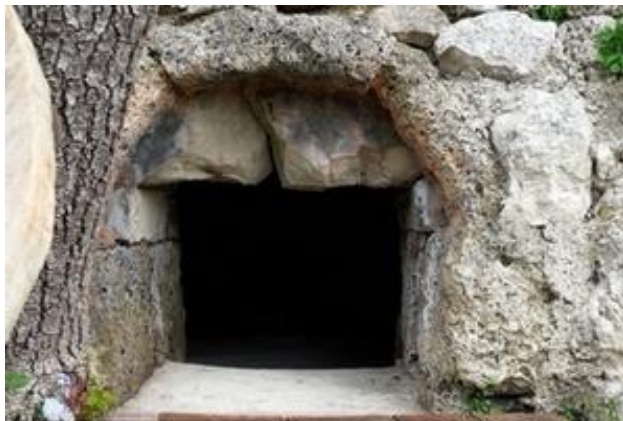
სვეტის აღმოსავლეთ მხარეს, ძირში, მიწის დონეზე, კლდის მოსწორებულ ზედაპირზე გამოკვეთილია ტოლმკლავა ბოლნური ჯვარი (ნახ. 6. ბოლნური ჯვარი). ასეთი ჯვრის მედალიონებს სირიაშიც მოეპოვებათ ანალოგები.

ნახ. 4

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ კაცხის სვეტზე გამოვლენილი სამონასტრო მეურნეობა (განსაკუთრებით, ქვევრები), აბათილებს ვარაუდს იმის თაობაზე, რომ აქ უკიდურესად ასკეტი მესვეტე იყო დამკვიდრებული. კაცხის სვეტის მცირე მონასტერი, სადაც სავარაუდოდ, ორი-სამი ბერი მოღვაწეობდა, დიდი მონასტრიდან გამოყოფილი მარტოდსამყოფელია და იერით მლიერ გავს თესალიაში (საბერძნეთი) არსებულ მეტეორას მონასტრებს, რომლებიც ამდღვარ

მიუდგომელ კლდეებზეა აშენებული. სიმბოლურად ისინი ცისა და მიწის შემაკავშირებელ ადგილს წარმოადგენენ.

ნახ. 5

კაცხის სვეტის თხემზე სვეტის დასავლეთ კიდეში არსებობს მარანი. აქ მიწაში რამდენიმე (ამჟამად მიკვლეულია 8 ცალი) ქვევრია ჩადგმული (ნახ. 7. მარნის ფრაგმენტი), რომელშიც, სავარაუდოდ, ღვინო და ალბათ, წყალიც ინახებოდა. თითოეული მათგანი დაახლოებით ხუთ-ხუთ ჩაფს იტევს. მარნის ჩასწვრივ, სვეტის დასავლეთ მხარეს, თხემიდან დაახლოებით 10 მეტრის ქვემოთ, შვეულ კლდეში, მცირე მართკუთხა სენაკია გამოკვეთილი.

2007 წლიდან დაიწყო სვეტზე არსებული ნაგებობების სარეაბილიტაციო სამუშაოები. კაცხის სვეტზე ასვლა აკრძალულია. გამონაკლის შემთხვევებში, ადგილობრივი ბერების ლოცვა-კურთხევით, სვეტზე მხოლოდ მამაკაცების ასვლაა შესაძლებელი. აღდგენილია სვეტის ძირში და თავზე არსებული სამლოცველოები.

ნახ. 6

ნახ. 7

კაჭარი (რუს. валун) – 1. სამთო ქანების მომრგვალო ფორმის მსხვილი ნატეხები ზომით 10-100 სმ. უფრო დიდ ნატეხებს ლოდი ეწოდება. გამოიყენება აუზების, ფონტანების, წყალვარდნილების მოსაწყობად, აგრეთვე ლანდშაფტურ დიზაინში; 2. იხ. რიყის ქვა.

კბილა გადაცემა – მექანიზმი, რომლის დანიშნულებაცაა ბრუნვითი მოძრაობის გადაცემა ლილვებს შორის და მათი ბრუნვის სიხშირეების შეცვლა (ნახ. 1). შედგება წყვილებისაგან:

კბილათვალი – კბილანა; კბილათვალი – ლარტყა; ჭიათვალი – ჭიახრახნი. მარტივი ერთსაფეხურიანი კბილა გადაცემა შედგება წამყვანი და მიმყოლი თვლებისაგან, ხოლო მრავალსაფეხურიანი წარმოიქმნება თანამიმდევრობით შეერთებული რამდენიმე ერთსაფეხურიანისაგან. კბილების სახის მიხედვით იგი არის სწორკბილებიანი, ირიბკბილებიანი და შევრონული (კომბინირებული), ხოლო ბრუნვის ღერძების განლაგების მიხედვით – ცილინდრული, პარალელური ღერძებით; კონუსური – მართობული და ჰიპერბოლოიდური –

ნახ. 1

გადაჯვარედინებული ღერძებით კბილა გადაცემა შეიძლება ჩადგმულ იქნეს მანქანაში, მოწყობილობაში ან შესრულებულ იქნეს როგორც დამოუკიდებელი აგრეგატი – რედუქტორი. მას მიეკუთვნება სიჩქარის კოლოფები, პლანეტარული გადაცემები, დიფერენციალური მექანიზმები და სხვ., აგრეთვე ტალღური გადაცემები მოქნილი კბილათვლებით.

კბილა თვალი – კბილაგადაცემის დეტალი, რომელსაც აქვს კბილების ჩაკეტილი სისტემა და უბრუნველყოფს მეორე, მასთან მოდებამი მყოფი დეტალის (კბილანა, ჭია, ლარტყა) უწყვეტ მოძრაობას (ბრუნვას). ფორმის მიხედვით განასხვავებენ ცილინდრულ და კონუსურ კ.თ. სწორი, ირიბი და მრუდხაზოვანი კბილებით. მას ამზადებენ ფოლადისაგან, ფერადი ლითონების შენადნობისა და პლასტმასისაგან. ძირითადი პარამეტრებია ბიჯი, მოდული.

კბილა ლარტყა – იხილეთ ლარტყა.

კბილანა – შეუღლებული კბილანური გადაცემის (კბილათვლების) პატარა თვალი. ის შეიძლება იყოს ამძრავი, ირიბკბილბიანი, კონუსური, მანაწილებელი, პარაზიტული, სატელიტის, პლანეტარული, წამყვანი, ცილინდრული, ჯაჭვური, სწორკბილბიანი, ხრახნული და სხვ.

კბილანა ქურო – ამძრავების ქურო, რომლის დანიშნულებაც ისეთი ლილვების შეერთება, რომლებსაც აქვთ მცირე ურთიერთგადახრა (1,5°-მდე), რაც გამოწვეულია ლილვების დამზადებისა და მონტაჟის უზუსტობებით, აგრეთვე მათი დრეკადი დეფორმაციებით. კბილანა ქურო შედგება ორი მილისისაგან კბილების გარე განლაგებით და ორი გარსაცმისაგან კბილების შიგა განლაგებით. ისინი მოდიან მოდებაში კბილებით და შეკავშირებულია ერთმანეთთან ჭანჭიკებით. ავტომობილების სიჩქარეთა კოლოფებში გამოიყენება სპეციალური მართვადი კბილანური ქუროები სინქრონიზატორებით, რომლებიც უზრუნველყოფენ მდოვრე ჩართვას უშუალოდ მუშაობისას.

კბილანური მოდება – ორი კბილანური რგოლის ურთიერთქმედება, რომელთა კბილების თანამიმდევრობით შეხებისას ხდება მოძრაობის გადაცემა ერთი რგოლიდან მეორეზე. კბილათვალი შეიძლება მოვიდეს მოდებაში კბილა ლარტყასთან და ბრუნვითი მოძრაობა გადავიდეს გადატანით მოძრაობაში, როგორც ეს ხდება ერთციცხვიანი ექსკავატორის დაწნევის მექანიზმში. ყველაზე მეტი საექსპლუატაციო და ტექნოლოგიური უპირატესობა აქვს ევოლვენტურ მოდებას. იყენებენ აგრეთვე ციკლოიდურ და ნოვიკოვის მოდებას, რომელშიც კბილის პროფილი შემოიწერება წრეწირის რკალებით.

კბოდე – ზღვის, მდინარის მიუდგომელი კლდოვანი ნაპირი.

კეგელბანი (გერმ. kegel კეგლი და bahn გზა) – საგანგებოდ მოწყობილი შენობა კეგლის სათამაშოდ (ნახ. 1) - დახურული გრძელი გალერეა ხის ან ფენოვანი პლასტმასის ფენილით, რომელზედაც აგორებენ სფეროს გალერეის ბოლოში პატარა მოედანზე განთავსებული კეგლების წასაქცევად.

ნახ. 1

კედარი (ლათ. Cedrus) – მარადმწვანე წიწვოვან მცენარეთა გვარი ფიჭვისებრთა ოჯახიდან (ნახ. 1.

ჰიმალაიური კედარი). გვარი მოიცავს 4 სახეობას, რომელთაგან 3 (ლიბანური, ატლასური და მოკლეწიწვა) გავცელებულია ხმელთაშუაზღვისპირეთის ოლქის აღმოსავლეთ და სამხრეთ ნაწილში, ერთი (ჰიმალაიური) - ჰიმალაის მთების დასავლეთ ნაწილში, აგრეთვე ყირიმში, კავკასისა და შუა აზიის სამხრეთ ფართობებზე, სადაც კულტივირებულია 3 სახეობა: ლიბანური, ატლასური და ჰიმალაიური კ. საქართველოში მოშენებულია ჰიმალაიურის ჯიში, რომლის სიმაღლეა 50-60 მ, დიამეტრი ძირთან აღწევს 3,5 მეტრს. კ. სხვა წიწვოვან ჯიშებთან შედარებით ყველაზე რბილი და მსუბუქი მასალაა სიმკვრივით 400-450 კგ/მ³. გული განსხვავდება ნაქურთენისაგან მუქი ფერით. აქვს ფისსავალი გზები და კარგად შეინიშნება გულგულას სხივები. როკები მთელ ტანზე თანაბრად აქვს განაწილებული ბოჭკოების მიმართ

მახვილი კუთხით. კედარის მერქანი უფრო ლამაზია, ვიდრე ფიჭვის. ადვილი დასამუშავებელია, კარგად პრიალდება და შესანიშნავი მოსაპირკეთებელი მასალაა. მას უძველესი დროიდან იყენებდნენ ხუროთმოძღვრებაში. რუსეთის ფედერაციის ბევრ ქალაქში (ტიუმენი, ტობოლსკი, ტომსკი, ვოლოგდა, ვლადიმირი) საკმაო რაოდენობის შენობებია შემკული კედრის ფიცრისაგან ხერხითა და საჭრეთლით გამოჭრილი უცნაური ხვეულებით. საქართველოში შემოიტანეს მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში. მიუხედავად იმისა, რომ ტენის მოყვარული ხეა, მეტნაკლებად გვალვა- და ცინვაგამძლეც გამოდგა თბილისსა და მის მიდამოებში. სწრაფმზარდია, კარგად ხარობს ზღვის დონიდან 1200 მ სიმაღლემდე, ცოცხლობს 1000 წლამდე. აქვს მაგარი, მკვრივი და გამძლე მერქანი. გამოიყენება მშენებლობაში, საავიჯო წარმოებაში, გემთმშენებლობაში, აგრეთვე სახეივნო ჯიშად.

ნახ. 1

კედელი – 1. შენობის სათავსის ვერტიკალური შემომზღუდავი კონსტრუქცია, რომელიც ამ სათავსს გამოყოფს გარემოსაგან ან მეზობელი სათავსისაგან. კონსტრუქციული სქემის მიხედვით კ. შეიძლება იყოს მზიდი, თვითმზიდი, არამზიდი (იღებს დატვირთვებს საკუთარი წონისა და ქარის დატვირთვისაგან ერთი სართულის ფარგლებში) და ტიხარი. მასალის მიხედვით: ქვის, ხის, ლითონის, ბეტონის, რკ.ბ.-ის, მინის, სამფენოვანი სენდვიჩ-პანელების (ფილა + გამათბუნებელი + ფილა). გარდა ჩამოთვლილისა არსებობს სხვა ტიპის კედლებიც, როგორცაა: დამცავი (ჩინეთის დიდი კედელი), გამყოფი (არსებობს ინდოეთში, კორეაში, საბერძნეთში, ეგვიპტეში, ისრაელში, კუნძულ კიპროსზე, ესპანეთში, მაროკოში, ჩრდ. ირლანდიაში), ქალაქის, ციხე-სიმაგრის, საყრდენისა და სხვ.

კედელი არამზიდი – შენობის კედელი, რომელზეც საკუთარი წონის გარდა სხვა დატვირთვა არ მოქმედებს.

კედელი ბეტონის – კედელი, რომლის მშენებლობაში გამოყენებულია მძიმე ან მსუბუქი ბეტონი.

კედელი გამყოფი – კედელი, რომელიც ემსახურება მტრულად განწყობილი მხარეების (ქალქების, რეგიონების, ქვეყნების) ფიზიკურ განცალკევებას. არსებობს ასეთი კედლების ათამდე ნიმუში (ჩამონათვალი იხ. კედელი).

კედელი თბილი – კედელი, რომელსაც გააჩნია გამათბუნებლის ფენა.

კედელი კაპიტალური – კედელი, რომელიც იღებს და საძირკველს გადასცემს კონსტრუქციულ დატვირთვებს.

კედელი მზიდი – კედელი, რომელსაც გადაეცემა კონსტრუქციული დატვირთვები.

კედელი მსუბუქი – კედელი, რომელიც მსუბუქი საშენი მასალითაა ნაგები.

კედელი პანელური – კედელი, აგებული ასაწყობი ბეტონის, რკინაბეტონის ან ხის, პლასტმასისა და ლითონის სამფენოვანი პანელებისგან.

კედელი პლასტმასის – კედელი, აგებული თერმორეაქტიული პლასტმასის მასალებისაგან (მინაპლასტიკი, მინატექსტოლიტი და მისთ.).

კედელი რკინაბეტონის – კედელი, აგებული რკინაბეტონის კონსტრუქციებისაგან.

კედელი საზიარო – სამეზობლო საზღვრებზე არსებული კედელი, რომლის ნაწილი შეიძლება მომიჯნავე ნაკვეთებზე განთავსებული შენობ(ებ)ის ერთ-ერთ კედელს წარმოადგენდეს. ასევე საზიაროა სამეზობლო საზღვარზე არსებული ან ასაშენებელი საყრდენი კედელიც.

კედელი ღრუ – კედელი, რომლის სისქის შუა ნაწილში სივრცეა.

კედელი ყალბი (კედელი ცრუ) – 1. თაბაშირმუყაოს ტიხარი, რომელიც გამოიყენება სათავსის ზონირების ან დეკორირებისათვის, აგრეთვე კომუნიკაციების, რადიატორების, კონდიციონერების სისტემების დასაფარავად; 2. კედელი, რომელიც არ შეესაბამება თავის პირდაპირ დანიშნულებას.

კედელი ყრუ – კედელი, რომელსაც ღიობი არა აქვს.

კედელი ცივი – ქვის, ლითონის ან ცივი ბეტონის კედელი.

კედელი ხის მოროვანი – კედელი, აგებული ხის სუფთა სიგრძეზე ჩამოგანული მორებისაგან (ნახ. 1).

ნახ. 1

კედელი ხის ფიცრული – კედელი, რომელიც ერთი ან რამდენიმე ფენა ფიცრებისგანაა აგებული (ნახ. 1).

ნახ. 1

კედელი ხის ძელური – კედელი, აგებული ხის სიგრძეზე ჩამოგანული ძელებისაგან (ნახ. 1).

ნახ. 1

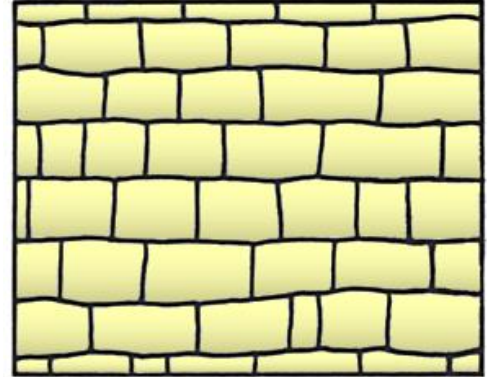
კედლის ბაღი – ვერტიკალური დეკორატიული ნაგებობა აშენებული დაწყობილი ქვებისაგან ფერდოს ან საყრდენი კედლის სახით. ქვებს შორის აყოლებენ მიწას და რგავენ დეკორატიულ ბალახისებრ მცენარეულობას – ქსეროფიტებს (ნახ. 1).

ნახ. 1

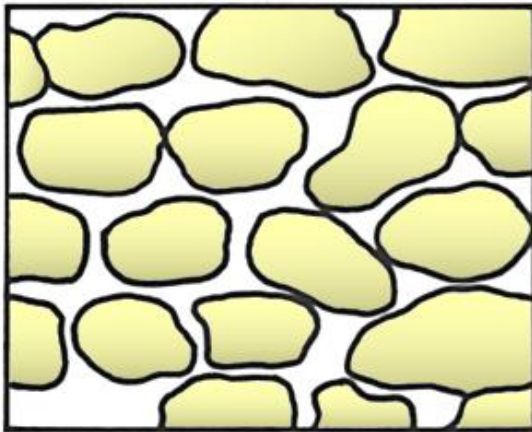
კედლის ზღვრული ტემპერატურა – ქვაბის დეტალის ან მილსადენის მაქსიმალური ტემპერატურა უდიდესი ტემპერატურის მქონე არეს მხრიდან, რომელიც განისაზღვრება თბური და ჰიდრავლიკური გაანგარიშებებით ან გამოცდებით გათბობის დროებითი მომატების გაუთვალისწინებლად (საანგარიშო რესურსის არაუმეტეს 5%-სა).

კედლის ქვის წყობა "აშლარი" [ინგლ. wall stonemasonry "ashlar (regular)"] – ოთხკუთხა სამშენებლო ქვის წყობის სახეობა (ნახ. 1). ქვებს, როგორც წესი, მართკუთხა პარალელეპიპედის (კუბოიდის), იშვიათად კი ტრაპეციის ფორმა აქვს და რომლის ყველა წახნაგი მოჭრილია მაღალი ან მეტ-ნაკლებად მაღალი სიზუსტით. წყობისას უმეტესად გამოიყენება მშრალი (უდუღაბო, უხსნარო), იშვიათად კი სველი (დუღაბიანი) მეთოდი. დამატებით იხ. აშლარი (ნახ. 1).

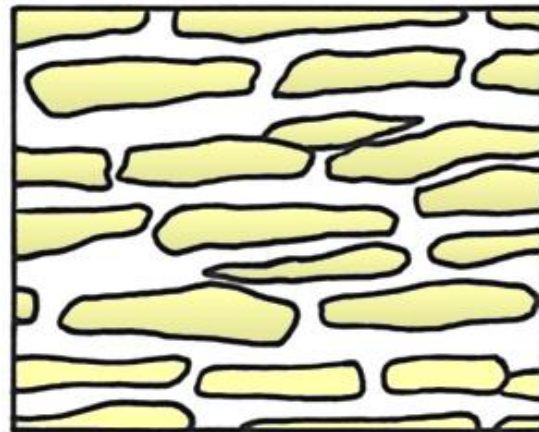

ნახ. 1

კედლის ქვის წყობა "ყორე" - 1. (მშრალი კედლის ქვის წყობა) [ინგლ. wall stonemasonry "rubblework (dry stonemasonry)"] – არათანაბარი ზომებისა და ფორმის მქონე, დაუკუთხველი ან უხეშად დაკუთხვილი ქვების წყობის სახეობა, რომელიც ხორციელდებოდა სამშენებლო დუღაბის გარეშე (ნახ. 1), ზოგიერთ შემთხვევაში კი დუღაბის

ნახ. 1

ნახ. 2

გამოყენებითაც.; 2. [ინგლ. wall stonemasonry "rag-work (ragstone)"] – მკვერივი ყორექვის ან კირქვის ქვის თხელი დაუმუშავებელი ნატეხების უმეტესად ჰორიზონტალურ რიგებად წყობის ერთ-ერთი ძველი სახეობა.

კედლის დარი – მოწყობილობა ქანობებიდან, ფერდობებიდან ჩამონადენი წყლის მისაღებად და წყალსადინარ მილში გადასაცვანად.

კველარი – იხ. არამიდი.

კეთილმოწყობა – 1. სამუშაოების და ღონისძიებების ერთობლიობა, რომელიც სრულდება მოსახლეობის ჯანმრთელი, მოსახერხებელი და კულტურული ცხოვრების პირობების შესაქმნელად. კ. მიმდინერეობს ქალაქებში, დაბებში, სოფლებში, კურორტებზე, აგრეთვე

დიდი ობიექტების თანამგზავრ მუშათა დასახლებებში. კ. შედის: დაგეგმვა და განაშენიანება, საბინაო და კომუნალური მეურნეობა, ტრანსპორტი, გზები, გამწვანება, სამედიცინო და კულტურული მომსახურების ქსელი, სავაჭრო და კვების ობიექტები, სასპორტო მოედნები, ელექტრო და გაზგაყვანილობა, ბრძოლა ხმაურთან და ა.შ.; 2. საცხოვრებელი და საზოგადოებრივი შენობების შიგა მოცულობის ფუნქციური გამოყენების ოპტიმალური პირობების უზრუნველყოფა მოხერხებული გეგმისა და ყველა სახის საინჟინრო მოწყობილობით აღჭურვის გზით.

კეთილშობილი ლითონები – ოქრო, ვერცხლი, პლატინა და პლატინის ჯგუფის ლითონები (პალადიუმი, ირიდიუმი, როდიუმი, რუტენიუმი და ოსმიუმი), რომლებმაც დასახლება მიიღეს ნაკეთობებში მაღალი ქიმიური მედეგობისა და სილამაზის გამო. გარდა ამისა, ოქრო, ვერცხლი და პლატინა გამოირჩევა მაღალი პლასტიკურობით, ხოლო პლატინის ჯგუფის ლითონები – ძნელდნობადობით. ეს ღირსებები კარგად არის შერწყმული კ. ლ. შენადნობებში, რომლებიც ფართოდ გამოიყენება ტექნიკაში.

კეიტონი – ძვ. სამშობიარო სახლი.

კეკი (ინგლ. cake გამყარება) – გამკვრივება მყარი ნარჩენი პულპის ფილტრაციის შემდეგ. შეიცავს 12-20% ტენს.

კელენი – მცირე სენაკი, ბერის ოთახი მონასტერში. დამატებით იხ. სენაკი.

კელვინი [ინგლ. kelvin<ინგლისელი ფიზიკოსის ლორდ უილიამ კელვინის სახელის მიხედვით (ლორდის ტიტულის მიღებამდე უილიამ ტომსონი)] – თერმოდინამიკური ტემპერატურის ერთეული SI სისტემაში. აღნიშვნა - K.

კელია (ძვ. ფრანგ. celle<შუასაუკუნ. cella ბერ-მონაზონის ოთახი<ლათ. cella ოთახი, პატარა ოთახი; საკუჭნაო; ქობი) – იხ. სენაკი.

კელიფიტი – მინერალის სახეობა.

კელმა – იხ. ქაფჩა.

კელტი – ბრინჯაოს საჩეხი იარაღი, ცულის ან ეჩოს განსაკუთრებული სახეობა.

კელტიბერები – ესპანეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში მცხოვრები უძველესი ტომები, რომლებიც იბერებისა და კელტების შერევით წარმოიშვნენ.

კემპასი – ფოთლოვანი ხის ჯიში. აქვს მოწითალო-ყვითელი მერქანი თანაბარი წვრილძარღვიანი ტექსტურით. იზრდება სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში. გამოირჩევა სიმაგრით, სიმტკიცითა და ტენმდეგობით. ძირითადად გამოიყენება იატაკების მოსაწყობად (ნახ. 1).

ნახ. 1

კემპინგი (ინგლ. camping<camp დასაბანაკებლად განწყობა) – ავტოტურისტებისათვის მოწყობილი საზაფხულო ბანაკი, სადაც შესაძლებელია კარვების ან მსუბუქი სახლების დაყენება (ნახ. 1). კ. ასევე შეიძლება მოიცავდეს მომსახურებრივი სფეროს ინფრასტრუქტურასაც, როგორცაა სასურსათო მაღაზიები, ავტოსამრეცხაოები და სხვ.

ნახ. 1

კემპტონიტი (ინგლ. camptonite<დასახლება კემპტონის სახელის მიხედვით, ინგლისი) – მაგმური წარმოშობის ძარღვული ქანი, რომელიც შედგება პლაგიოკლასისა და მურა ამფიბოლისაგან.

კენოტაფი (ბერძ. kenotáphion<kenos ცარიელი და táphos საფლავი) – "ცარიელი საფლავი"; ერთი ან რამდენიმე მიცვალებულის პატივსაცემი მონუმენტი, დადგმული საფლავისაგან მოშორებით, სხვა ადგილზე (სხვა ქალაქში, სხვა ქვეყანაში).

კენტი – რიცხვი, რომელიც არ იყოფა ორზე ნაშთის გარეშე.

კენწერო – ხის წვერი.

კენჭი – გლუვზედაპირიანი მცირე ზომის ქვა. მოიპოვება მდინარის კალაპოტსა და ჭალაში, ტბისა და ზღვის ნაპირებზე. გამოიყენება გზების მშენებლობაში, როგორც ბალასტი, აგრეთვე მოედნების, ბილიკების, სადგომების და მისთ. მოსაკირწყლად, სასაქონლო ბეტონების დასამზადებლად და სხვ.

კენჭის (ქვის) ბათქაში – კენჭებისა და ცემენტის სველი ნარევი გარე ზედაპირის უხეში დაფარვისათვის.

კენჭნარი – ფსევდიტური სტრუქტურის შეუცემენტებელი დანალექი ქანი, რომლის მონატეხი ფრაქცია შედგება ფხვიერი კენჭებისაგან (ნახ. 1). სტრუქტურის მიხედვით განასხვავებენ მსხვილმარცვლოვან (50-100 მმ), საშუალომარცვლოვან (50-25 მმ) და წვრილმარცვლოვან (10-25 მმ), ხოლო პეტროგრაფიული შედგენილობის მიხედვით – პოლიმიქტურ, ოლიგომიქტურ და მონომიქტურ კენჭნარს. ძირითადად გამოიყენება საგზაო მშენებლობასა და ბეტონების წარმოებაში.

ნახ. 1

კერა – ცეცხლის გასაჩაღებელი და შესანარჩუნებელი ადგილი საცხოვრებელში. მისი გამოყენება ადამიანმა ისწავლა განვითარების ადრინდელ საფეხურზე. დროთა ვითარებაში ჩამოყალიბდა კ. სხვადასხვა ფორმა – მრგვალი, სწორკუთხედი, ორმოსებრი, მიწის ზედაპირზე გამართული და ა.შ. მრგვალ საცხოვრებელში კ. ჩვეულებრივ შუა ადგილზე იყო (ნენები, ევენკები, ჩრდილოეთის სხვა ხალხები), სწორკუთხედებში – კედლის ახლოს, ზოგჯერ შესასვლელის პირდაპირ (დადესტნელი ხალხები), გარდამავალ ტიპადაა მიჩნეული კედლისპირა კერა, რომლისგანაც შემდგომში ბუხარი განვითარდა. ქართველი ხალხის ძველ საცხოვრებელ ნაგებობებში (მთის სახლი, დასავლეთ საქართველოს ოდა, დარბაზული სახლი) კ. საცხოვრებლის ცენტრში იყო გამართული (ნახ. 1). აქ შედიოდა ცეცხლის დასანთები და

შესანახი ადგილი – ყვერბი, პურის გამოსაცხობი ოთხფეხა კერა (სვანეთი), ჯაჭვის ჩამოსაკიდებელი – აყარი და სასანთლე – საკვარე. კ. სრულდებოდა სხვადასხვა საწესო ჩვევები, მაგ., პატარძლის წაღმა დაბრუნება, მესისხლეთა შერიგება და სხვ. კ. იყენებდნენ გასათბობად, საჭმლის მოსამზადებლად. აგრეთვე კერამიკული საშენი ფილებისა და კრამიტის გამოსაწვავად.

ნახ. 1

კერამზიტბეტონი – მსუბუქი ბეტონის სახეობა, რომელშიც შემვსებად გამოყენებულია კერამზიტი, ხოლო შემკვრელად – ცემენტი, თაბაშირი ან სინთეზური ფისი. ფენოვანი შემომსაზღვრელი კონსტრუქციების თბოსაიზოლაციო კ. სიმკვრივეა 350-600 კგ/მ³, კონსტრუქციულ-თბოსაიზოლაციოსი – 700-1200 კგ/მ³, ხოლო მზიდი კონსტრუქციებისა და საინჟინრო ნაგებობების ელემენტების – 1400-1800 კგ/მ³.

კერამზიტი (<ბერძ. keramos თიხა) – საშენი მასალა, რომელიც მიიღება მაღალ ტემპერატურაზე ადვილდნობადი თიხის სწრაფი აფუებით. აქვს მომრგვალებული ფორმა. კერამზიტის ღორღის სიმკვრივეა 150-800 კგ/მ³ (საშუალოდ – 500 კგ/მ³), სიმტკიცე – 0,6-6 მპა. კერამზიტის ქვიშა მიიღება კ. ღორღის დამსხვრევით ან როგორც დამოუკიდებელი ფრაქცია გამოწვისას. გამოიყენება მსუბუქი ბეტონების წარმოებაში.

კერამიკა (ბერძ. keramos თიხა) – თიხისა და მინერალების ნარევის გამოწვით და შემდგომი გაცივებით მიღებული მასალა (ნახ. 1. ძველი ქართული უნიკალური სამშრიანი კერამიკული ნაკეთობის ფრაგმენტი: 1-კერამიკა, 2-გამომწვარი თიხა, წმ. პეტრე და პავლე მოციქულთა სახელობის მამათა მონასტრის ეზო, ქ. ბოლნისის მახლობლად, საქართველო). ვიწრო გაგებით სიტყვა კერამიკა ნიშნავს გამომწვარ თიხას.

ნახ. 1

განასხვავებენ უხეშ კერამიკასა და წმინდას. პირველი ხასიათდება მსხვილმარცვლოვანი არაერთგვაროვანი სტრუქტურით, ხოლო მეორე წვრილმარცვლოვანი ერთგვაროვანი სტრუქტურით. კერამიკული მრეწველობის ძირითად ნედლეულს წარმოადგენს თიხა და კაოლინები. ცნობილია კერამიკული ნაწარმის ფართო გამოყენება საყოფაცხოვრებო, სამშენებლო და სხვა ტექნიკურ დარგებში. თანამედროვე მაღალტემპერატურული ზეგამტარი მასალები აგრეთვე მიეკუთვნება კერამიკას.

მასალის სტრუქტურის მიხედვით კერამიკა არსებობს: ნატიფი (ფაიფური, ნახევრადფაიფური, ქვის, ქაშანურის, მაიოლიკა), უხეში (სამეთუნეო კერამიკა), კარბიდული (ვოლფრამის კარბიდი, სილიციუმის კარბიდი), ალუმინის ჟანგის, ცირკონიუმის და სხვ.

კერამიკულბოჭკოვანი ფენა – მინერალური ბამბის საიზოლაციო მასალა, რომელიც დამზადებულია ალუმინჟანგაჟმიწის ბოჭკოებით და მისი სიმკვრივეა 64-160 კგ/მ³-მდე.

კერამიკული საფარი – თხელი (15-150 მკრ) აფსკები, უმეტესად ცეცხლგამძლე მეტალების ჟანგეულების საფუძველზე, მიღებული ლითონის ან სხვა მასალის (მაგ., გრაფიტის) ზედაპირზე მომინანქრებით ან ალიანი დაფრქვევით, მისი ქიმიური, თერმული და მექანიკური მედეგობის ასამაღლებლად. გამოიყენება ჰოდრო-, აირ- და ელექტროტურბინების ფრთების ზედაპირის საფარად, შიგაწვის ძრავის ცილინდრის დგუშისა და სათავის გასაწყობად და სხვ.

კერამიკული ფილის ცინვამედეგობა – კერამიკული ფილის უნარი, გაუძლოს გაყინვა-გაღობის ციკლის გარკვეულ რაოდენობას განსაზღვრულ პირობებში ისე, რომ მოჭიქულ ზედაპირზე არ გაჩნდეს დეფექტები და არ დაირღვეს საფუძველი.

კერამიკული ფილის წყალშთანთქმა – წყლის რაოდენობა, რომელიც ავსებს ფილის ფორებს განსაკუთრებულ პირობებში. გამოისახება პროცენტებში მშრალი ნიმუშის მასასთან მიმართებით.

კერამიტი [ბერძ. keramis (keramidos) კრამიტი] – კარგად გამომწვარი აგური ძელაკის ფორმისა, გზების მოსაპირკეთებელი. მზადდება ალუმინის ჟანგის, თიხისა და კვარცის ქვიშის შერევით. არის მექანიკურად მტკიცე და მაღალი ელექტროსაიზოლაციო თვისებების მქონე მასალა. ახასიათებს ფორიანობა და აირგამტარობა. კარგი მასალაა აირებისა და სითხეების გაყოფის, გაწმენდისა და გამდიდრებისათვის.

კერარგისტი (ბერძ. keras რქა და argyros ვერცხლი) – მადანი (მინერალი) რომლისგანაც იღებენ ვერცხლს.

კერატოფირი – ეფუზიური ან ძარღვოვანი ტუტე მთის ქანი მინდვრის შპატისა და ფერადი მინერალების პორფირული გამონაყოფებით.

კერმეტი (ლითონკერამიკა) (ბერძ. keramikós<kéramos მეთუნის თიხა, თიხის ნაწარმი) – ფხვნილისებრი მასალა, რომელიც შედგება ძნელდნობადი მეტალებისა და მუანგავი ნივთიერებებისაგან. მიიღება ლითონური და კერამიკული ფხვნილების შეცხობით. გამოიყენება ჰიდროტურბინებსა და საავიაციო ძრავებში, საჭრელი ინსტრუმენტების დასამზადებლად და სხვ.

კერნერი – საზეინკლო ხელსაწყო – ფოლადის წაწვეტებული ღერო; იყენებენ წერტილების დასასმელად დეტალების მონიშვნის დროს (ნახ. 1).

ნახ. 1

კერნი (გერმ. kern გული, ბირთვი, არსი, რაობა) – 1. ქანის ცილინდრული სვეტი, რომელსაც ჭაბურღილიდან გამოიღებენ გეოლოგიური ჭრილის შესასწავლად, ქანის ფიზიკურ-მექანიკური თვისებების დასადგენად და სხვ.; 2. კერნერით დასმული წერტილი იმ დეტალების მოსანიშნავად, რომლებიც მექანიკურად უნდა დამუშავდეს (მაგ., გაიბურღოს).

კერძო საქონელი – ყველა საქონელი თუ მომსახურება, რომელიც საბაზრო მექანიზმის ორბიტაში მოექცევა. მოხმარების ხასიათიდან გამომდინარე, "კერძო საქონელი", ისევე როგორც "საზოგადოებრივი საქონელი", იყოფა ინდივიდუალური და კოლექტიური მოხმარების საქონლად. ინდივიდუალური მოხმარების კ. ს. მიეკუთვნება: საკვები პროდუქტები, ტანსაცმელი, საყოფაცხოვრებო საქონელი, შრომის იარაღები და სხვ., ხოლო კოლექტიური მოხმარებისას – საზოგადოებრივი კვების კერძო ფირმების მომსახურება, კერძო საჰაერო და საავტომობილო გადაზიდვა, კერძო თეატრების, კინოთეატრების, სასტუმროების, აბანოების მომსახურება და ა.შ.

კესონი (ფრანგ. caisson ყუთი) – 1. წყალშეუვალი დიდი კამერა, რომელიც იდგმება ზღვის ან მდინარის ფსკერზე წყალქვეშა სამუშაოებისათვის (ნახ. 1); 2. არქიტ. მხატვრულად გაფორმებული კვადრატული ან მრავალკუთხოვანი ჩაღრმავება ჭერზე ან კამარის შიგნითა ზედაპირზე (ნახ. 2. კესონური გუმბათი). ხშირად, თითოეული კესონის ცენტრში ამაგრებენ როზეტს; 3. შახტური მეტალურგიული ღუმლის კედლის ელემენტი ფოლადის ყუთის სახით, რომელიც წყლით ცივდება.

ნახ. 1

ნახ. 2

კეტვუტი (ტერმინის წარმომავლობა გაურკვეველია) – წვრილფეხა რქოსანი საქონლის ნაწლავებისგან დამზადებული ძაფი; იყენებენ ქირურგიული ოპერაციების დროს შიგნითა ნაკერების დასადებად.

კეწკეწი – უხმარი, ხელუხლებელი, ახალთახალი.

კეჭნი – ჭდე, ნაჭდევი.

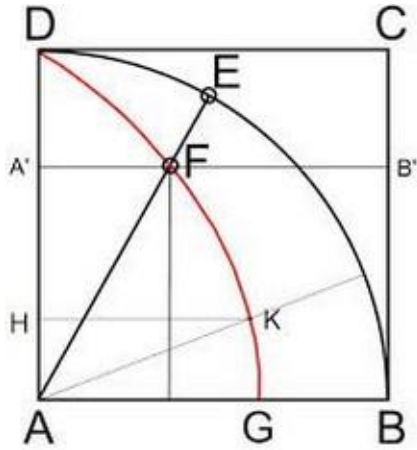
კეხი – 1. დახრილი სახურავის ზედა ჰორიზონტალური წიბო (გადატეხის ხაზი), შექმნილი ორი ქანობის სიბრტყეების გადაკვეთით; 2. კედლის ან სახურავის დეკორატიული დაბოლოება.

კვადრანტი (ლათ. quadrans მეოთხედი ნაწილი) – 1. მათემ. წრის მეოთხედი ნაწილი; 2. ძველებური ასტრონომიული ხელსაწყო ცის მნათობების სიმაღლის გასაზომად; 3. ქვემეხის სამიზნე ხელსაწყო.

კვადრატი – 1. მართკუთხედი, რომლის ყველა გვერდი ტოლია. აქვს სიმეტრიის ცენტრი და სიმეტრიის ოთხი ღერძი. კვადრატზე შეიძლება წრეწირის შემოხაზვა და მასში შეიძლება წრეწირის ჩახაზვა; 2. a რიცხვის კვადრატი ეწოდება $a \times a = a^2$ ნამრავლს. სახელწოდება

იმასთანაა დაკავშირებული, რომ ასეთი ნამრავლით გამოისახება კვადრატის ფართობი, რომლის გვერდი a -ს ტოლია.

კვადრატისა – ბრტყელი წირი, რომლის განტოლება დეკარტის მართკუთხა კოორდინატებში ასეთი სახისაა: $y = x \operatorname{ctg}(\pi x/2r)$, სადაც r არის იმ E წერტილის AD რადიუსის სიგრძე, რომლის ცენტრი კოორდინატთა სისტემის A სათავეშია (Ox ღერძი ემთხვევა კვადრატის AD გვერდს, ხოლო Oy – AB გვერდს) (ნახ. 1). კვადრატისა შეიძლება განისაზღვროს, როგორც იმ გადაკვეთის F წერტილთა გეომეტრიული ადგილი, რომლებიც მიიღებიან A წერტილის გარშემო საათის ისრის მიმართულებით თანაბრად მბრუნავი AD წრფის და Oy ღერძის პარალელური $A'B'$ წრფის გადაკვეთით, როდესაც ეს წრფე თანაბრად გადაადგილდება Ox ღერძის გასწვრივ.

ნახ. 1

კვადრატურა – ბრტყელი ფიგურის ფართობის ან ზედაპირის ფართობის გამოთვლა მათი ტოლდონი კვადრატის აგებით. კვადრატურას უწოდებენ აგრეთვე რომელიმე ინტეგრალის შედგენის ოპერაციას.

კვადრატურა ფიგურის – ფიგურის ფართობის გამოთვლა.

კვადრატუსი – ძველ რომში, ერთ-ერთი მეტსახელი მერკურისა როგორც ღმერთისა, რომელსაც გზაჯვარედინებზე კვადრატულ ქანდაკებებს უდგამდნენ.

კვადრი (ლათ. quadrum ოთხკუთხედი) – მართკუთხა პარალელეპიპედის ან პრიზმის ფორმის ქვის გათლილი ბლოკი; ქვის კედლის ელემენტი (ნახ. 1).

ნახ. 1

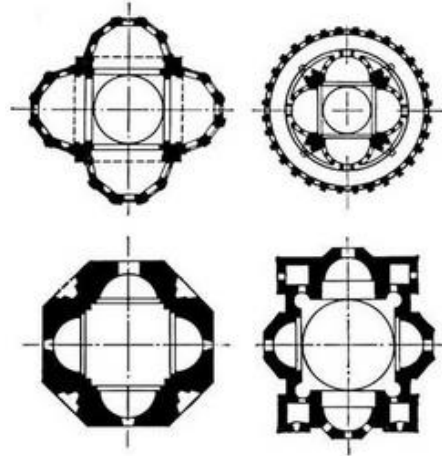
ნახ. 1

კვადრიგა (ლათ. quadriga < quadri - ოთხკუთხედი და iugum უღელი) – სკულპტურული ჯგუფი ოთხცხენა მეეტლის სახით (ნახ. 1).

კვადრილიონი – რიცხვი, რომელიც გამოისახება ერთიანით და 15 ნულით, ანუ 10^{15} .

კვადრიფოლიუმი (ოთხყურა) (ლათ. quadrifolium<quadri ოთხი და folium ფოთოლი) – 1. ორნამენტული კომპოზიცია, რომელშიც ჯვარი ჩასმულია კვადრატში; 2. ჯვარგუმბათოვანი ტიპის ტაძარი, რომლის ოთხი ტოტი დაბოლოებულია მომრგვალებებით – აფსიდებით, რის გამოც ტაძარი გეგმაში იღებს ოთხყურა ფოთლის სახეს (ნახ. 1. კვადრიფოლიუმის ფორმის სხვადასხვა ტაძრის გეგმა კიევის რუსეთში, IX–XII სს.; ნახ. 2. ტაძარი-კვადრიფოლიუმი, დონის როსტოვი, რუსეთის ფედერაცია); 3. გოტიკური არქიტექტურის დეტალი, შენობის კონსტრუქციის ელემენტი ოთხყურა ფოთლის სახით (ნახ. 3).

ნახ. 1

ნახ. 2

ნახ. 3

კვადრიფორა (იტალ. quadrifora<ლათ. quattuor ოთხი და foris კარს მიღმა, გარეთ<fores კარი) – რომანულ-გოტიკური არქიტექტურის ეპოქის ოთხფრთიანი ფანჯარა, რომლის ღიობი ოთხადაა გაყოფილი შუა სვეტებით და დაგვირგვინებულია წრიული ან ისრისებრი მოხაზულობის თაღებით. განაპირა ფრთების თაღების ქუსლები ეყრდნობა შუა სვეტების ანალოგიურ ნახევარსვეტებს, ხოლო თაღების ზედა სივრცე შევსებულია დეკორატიული სამშვენისებით, გერბებით ან წრიული ნახვრეტებით (ნახ. 1. სასტუმრო კა საგრედო, ქ. ვენეცია, იტალიის რესპუბლიკა).

ნახ. 1

კვაზი (ლათ. quasi თითქოს) – რთული სიტყვის შემადგენელი ნაწილი; ნიშნავს მოჩვენებითს, არანამდვილს, მაგ., კვაზიმეცნიერული, კვაზიპერიოდული, კვაზიდრეკადი და სხვ.

კვაზიდრეკადი ძალა – ნივთიერ წერტილზე მოქმედი ცვლადი ძალა, რომელიც წონასწორობის მდებარეობიდან წერტილის წანაცვლების პროპორციულია და მიმართულებით მისი

საწინააღმდეგო. კ. ძ. ცდილობს დააბრუნოს ნივთიერი წერტილი წონასწორობის მდებარეობაში. თუ სხვა ძალები არ არსებობს, იგი იწვევს ამ წერტილის ჰარმონიულ რხევას.

კვაზიღვარცოფული ნაკადები – დედამიწის ღვარცოფული და ღვარცოფმაგვარი ნაკადების ერთ-ერთი ჯგუფი ზღვის ფსკერზე და ოკეანეში. კ. ნ. პარამეტრები აღემატება ხმელეთის მძლავრ ულტრაღვარცოფული ნაკადების პარამეტრებს. მათი სისქე აღწევს 100-200 მ, გავლის სიგრძე – ასეული კოლომეტრია, ნაკადის სიგანე შეადგენს რამდენიმე ათეულ კმ-ს. ყველაზე მსხვილი კ. ნ. წარმოიქმნება რვა და რვაზე მეტბალიანი მიწისძვრის შედეგად.

კვალი – 1. რისამე (მაგ., ფეხის, ბორბლის და მისთ.) ანაბეჭდი რაიმე ზედაპირზე; 2. სახვნელი იარაღით გაჭრილი მიწის ზოლი; 3. დაჩნეული ნიშანი, დარჩენილი რამე, ნაშთი.

კვალიმეტრია – მეცნიერების დარგი, რომელიც შეისწავლის პროდუქციის ხარისხის რაოდენობრივი შეფასების მეთოდებს.

კვალიტეტი (ლათ. qualitas ხარისხი) – დეტალის (ნაკეთობის) დამზადების სიზუსტე, რომელიც განსაზღვრავს დაშვებებს, დამუშავების მეთოდებსა და საშუალებებს.

კვალიფიკაცია (ლათ. qualitas თვისება და facio კეთება) – 1. შრომის რომელიმე სახეობისთვის ვინმეს ვარგისიანობის, მომზადების ხარისხის განსაზღვრა; 2. პროფესია, სპეციალიზაცია; 3. კანონის შესაბამისად, დანაშაულის სამართლებრივი შეფასება.

კვალიფიციური ექსპერტი – ფიზიკური პირი, რომელიც შესაბამისი სტრუქტურებისგან მიღებული სერტიფიკატის, პროფესიული ლიცენზიის ან აკადემიური კვალიფიკაციისა და გამოცდილების საფუძველზე, დადგენილი წესით, აღიარებულია შესაბამის სფეროში ექსპერტიზის ჩატარების უფლების მქონე პირად.

კვალსაკვეთი – პნევმატიკური (ელექტრული) ხელის მანქანა კილოს ამოსაღებად ქვისა და ბეტონის კონსტრუქციებში კაბელების, ელექტროსადენების, მილებისა და მისთ. ჩასაწყობად (ნახ. 1). კ. საჭრელი ინსტრუმენტია ცილინდრული ფრეზი ან აბრაზიული დისკი.

ნახ. 1

კვამლადმომჩენი – მოწყობილობა, რომელიც შეიგრძნობს წვის ხილულ და უხილავ ნაწილაკებს.

კვამლზე გააქტიურებული განგაშის ერთბლოკიანი ანაწყობი – ანაწყობი, რომელშიც გაერთიანებულია კვამლადმომჩენი, მაკონტროლებელი და განგაშის ხმის/სიგნალის გამომცემი. იგი დამოუკიდებლად ან განთავსების წერტილიდან მოწოდებულ ელექტროენერგიაზე მუშაობს.

კვამლზე გააქტიურებული განგაშის მოწყობილობა – ერთი ან მრავალბლოკიანი განგაშის სისტემა, რომელიც რეაგირებს კვამლზე.

კვამლზე გააქტიურებული განგაშის მრავალბლოკიანი მექანიზმი – განგაშის ორი ან ორზე მეტი ერთბლოკიანი მექანიზმი, რომლებიც ერთმანეთთან ისეა დაკავშირებული, რომ ერთის გააქტიურებისას განგაშის შესაბამისი სიგნალი აქტიურდება ყველა ბლოკში.

კვამლი (ბოლი) – წვის შედეგად ჰაერში გამოყოფილი აირადი ნივთიერება (ხილვადი ტივტივარი), რომელიც შედგება ნივთიერების (მასალის, ნარევის) არასრული წვისას გამოდევნილი მცირე ზომის მყარი და თხევადი ნაწილაკებისაგან.

კვამლის ავტომატური აღმომჩენი სისტემა – სახანძრო განგაშის სისტემა, რომლის გააქტიურების მექანიზმი იყენებს კვამლადმომჩენს იმისთვის, რომ დაიცვას ოთახი ან სივრცე და ხანძრის გაჩენისთანავე დამკავებლები გააფრთხილოს.

კვამლის სიგნალიზატორი – ერთი ან მრავალბლოკიანი განგაშის სისტემა, რომელიც რეაგირებს კვამლზე.

კვამლის ფარსაკეტი – არხებსა და საჰაერო ღიობებში ჩაყენებული მექანიზმი, რომელიც განკუთვნილია კვამლის გავრცელების შესაჩერებლად. მექანიზმი ავტომატურად მუშაობს და კონტროლდება კვამლადმომჩენი სისტემით, საჭიროების შემთხვევაში კი, მისი მართვა შესაძლებელია ხანძრის მართვის ცენტრიდან.

კვამლის წარმოქმნის ინდექსი – შედარებითი მაჩვენებელი, გამოხატული განუსაზღვრელი რიცხვით, რომელიც აღნიშნავს მასალის კვამლით დაბურვისთვის საჭირო დროს.

კვამლისგან დაცული დასაჯდომებიანი თავშეყრის ადგილი – გასასვლელი საშუალებებით უზრუნველყოფილი დასაჯდომებიანი თავშეყრის ადგილი, რომლის საზღვრებში ან ქვეშ არ გროვდება კვამლი.

კვამლსადენი – მილი რომლითაც ღუმლის ან ბუხრის კვამლი ადის საკვამურში (ნახ. 1); საკვამლე მილი.

ნახ. 1

კვამლსატარი საერთო – ერთიანი კვამლსატარი სახურავზე, რომელიც აერთიანებს რამდენიმე კვამლსატარს.

კვამლსაწინააღმდეგო ბარიერი – ვერტიკალური ან ჰორიზონტალური უწყვეტი მემბრანა, როგორცაა: აწყობილი კედელი, იატაკი ან ჭერი, რომლებიც დაპროექტებული და აგებულია კვამლის გადაადგილების შესაზღუდად.

კვამლსაწინააღმდეგო სარქველი – მექანიზმი, რომელიც მონტაჟდება არხებსა და ჰაერცვლის ღიობებში და განკუთვნილია კვამლის გადაადგილების შესაკავებლად. მექანიზმი ავტომატურად მუშაობს და კონტროლდება კვამლადმომჩენი სისტემით, საჭიროების შემთხვევაში კი, მისი მართვა შესაძლებელია სახანძრო მართვის ცენტრიდან.

კვამლსაწოვი – წევასაბერი მოწყობილობა ღუმლების აუცილებელი საწევი რეჟიმის შესაქმნელად და სათბობის დასაწვავად პირველადი ჰაერის მიწოდებისათვის.

კვამლშეულწევადი განყოფილება – სივრცე შენობაში, რომელიც ყველა მხრიდან, მათ შორის, ზემოდან და ქვემოდან, შემოზღუდულია კვამლსაწინააღმდეგო ბარიერებით.

კვამლშეულწევადი შემოზღუდული სივრცე – გასასვლელი კიბე-გზა, რომელიც ისეა დაპროექტებული და აგებული, რომ შეიზღუდოს ხანძრით გამოწვეული წვის პროდუქტების გადაადგილება შენობის ნებისმიერი ნაწილიდან შემოზღუდულ სივრცეში.

კვანტი (ლათ. quantum რამდენი) – რაიმე ენერჯის უმცირესი რაოდენობა (მაგ., სინათლის კვანტი – იგივეა რაც ფოტონი).

კვანტილი – მათემატიკურ სტატისტიკაში შემთხვევითი სიდიდეების ერთ-ერთი რიცხობრივი მახასიათებელი.

კვანტიფიკაცია (ლათ. quantum რამდენი და facio კეთება) – ხარისხობრივი მონაცემების გამოთვლა რაოდენობრივი სახით.

კვანძი – 1. მერქნის მანკი. გვხვდება ნაძვის ხეებში და წარმოადგენს ზედაპირული შეზრდილი როკების ერთობლიობას ყვითის სახით (ნახ. 1), სადაც უსისტემოდ დიდი რაოდენობის ტოტებია ამოზრდილი; 2. ადგილი, სადაც თავს იყრის, ერთმანეთს უერთდება რამდენიმე დეტალი, ან სხვა რამე (წამწის კვანძი, კონსტრუქციული კვანძი, სარკინიგზო კვანძი, სატელეფონო კვანძი და სხვ.); 3. თოკის, ძაფის, ბაწრის, ბაგირის ერთმანეთთან გადაბმის ადგილი; 4. გემის მოძრაობის (სიჩქარის) ერთეული, რომელიც ტოლია 1,852 კმ/სთ (0,514 მ/წმ).

ნახ. 1

კვანძი კონსტრუქციული – ამა თუ სახისა და დანიშნულების კონსტრუქციის დეტალების შეერთების ადგილი.

კვანძი ჰიდროტექნიკურ ნაგებობათა – ჰიდროტექნიკურ ნაგებობათა თავშეყრის ადგილი (მაგ., მიმდებ-გამანაწილებელი დამბა, აუზი და სხვ.).

კვანძის სამუშაო ნახაზი – სამშენებლო კვანძის ნახაზი, რომელზეც დატანილია ყველა გეომეტრიული ზომა, შესაერთებელი და სამაგრი ნაკეთობების მარკები, მასალის სახეობა და სხვ. მახასიათებლები, აუცილებელი სამშენებლო და სამონტაჟო სამუშაოების შესასრულებლად.

კვარი – 1. ფიჭვის ან ნაძვის ანახეთქი ფისიანი ნაჭერი, რომელიც სანთელივით იწვის (ძველად სოფლებში ხმარობდნენ გასანათებლად); 2. ძლიერ გაფისულ-გაჟღენთილი წიწვოვანი ჯიშის მერქანი, რომელიც ფისის გამოხდისათვის კანიფოლ-ექსტრაქტების საწარმოებლად გამოიყენება.

კვარტალი (ლათ. quartus მეოთხედი) – 1. წლის მეოთხედი (სამი თვე); 2. ქალაქის ნაწილი, რომელიც მოქცეულია ოთხ ქუჩას შორის.